

POLSKIE TOWARZYSTWO SEMIOTYCZNE

STUDIA SEMIOTYCZNE

Tom XXXVI • nr 2

PÓŁROCZNIK

SPEECH ACT THEORY:
NEW DEVELOPMENTS AND APPLICATIONS

WARSZAWA • 2022

Założyciel „Studiów Semiotycznych” (*Founding Editor*):

Jerzy Pełc
(1924–2017)

Zespół redakcyjny (*Editorial Board*):

Andrzej Biłat (*Editor-in-Chief*)
Dominik Dziedzic (*Assistant Editor*)

Redaktor numeru (*Issue Editor*):

Natalia Karczewska

Rada naukowa (*Advisory Board*):

Paul Bouissac (University of Toronto), Andrzej Bronk (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II), Roman Kossak (City University of New York), Stanisław Krajewski (Uniwersytet Warszawski), Ida Kurcz (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny), Witold Marciszewski (Uniwersytet w Białymstoku, Fundacja na Rzecz Informatyki, Logiki i Matematyki), Genoveva Martí (ICREA & Universitat de Barcelona), Adam Nowaczyk (Uniwersytet Łódzki), Stefano Predelli (University of Nottingham), Mieczysław Omyła (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie), Piotr Stalmaszczyk (Uniwersytet Łódzki), Anna Wierzbicka (Australian National University), André Włodarczyk (Université Paris-Sorbonne), Jan Woleński (Uniwersytet Jagielloński, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania)

Redakcja językowa:

Ewa Frączek-Biłat, Kamil Lemanek

Skład elektroniczny:

Dominik Dziedzic

Adres redakcji: Krakowskie Przedmieście 3, 00-047 Warszawa
e-mail: studiasemiotyczne@pts.edu.pl
<http://studiasemiotyczne.pts.edu.pl/>

ISSN 0137-6608; e-ISSN 2544-073X

 Creative Commons Uznanie Autorstwa 4.0 (CC BY)

CONTENT

Natalia Karczewska, From the Issue Editor	5
Grzegorz Gaszczyk, Norms of Speech Acts	11
Antonio Monaco, Insinuations, Indirect Speech Acts, and Deniability	47
Maciej Witek, Intention and Responsibility in Demonstrative Reference. A View From the Speech Act Theory	63
Marek Nowak, Zjawisko presupozycji z punktu widzenia teorii aktów mowy	85
Giulia Cirillo, The Pragmatic Theory—Truth Translated into Action ...	105
Zbigniew Tworak, Teoria prawdy Haima Gaifmana. Wątpliwości i zarzuty	119

NATALIA KARCZEWSKA *

FROM THE ISSUE EDITOR

When J. L. Austin first presented his work on speech acts, it concentrated primarily on explaining how our utterances can change the non-linguistic reality around us. A new fruitful area of study explaining how saying something can constitute *doing something else than saying* was established, and for a very long time—in fact, until this day—philosophers debate what makes a promise a promise and not just a plan, what distinguishes an assertion from a conjecture, and what kind of mental states are required of a speaker for her illocution to be successful. The original framework, as presented by Austin's colleague, John Searle, has shaped a vast landscape of many very different research projects, such as explaining the normative structure underlying performing speech acts, exploring the connections between illocutions and other pragmatic phenomena such as implicature and presupposition, or investigating how speech acts influence the conversational scoreboard, to name just a few. Yet another area of research centres on applying speech act theoretic devices to tackle apparently distant problems in philosophy of language, such as reference, disagreement or lying.

In this issue, we present papers representing various applications of the speech act framework. Some of them tackle internal theory issues. Others show applications of the speech act theoretic tools to the phenomena pertaining to other areas of philosophy of language. Two papers are concerned with the foundational question of truth which, though to some extent orthogonal to the main topic, is in the background of all these investigations.

In the article opening this issue, **Grzegorz Gaszczyk** offers a comprehensive review of the normative accounts of speech acts. The normative approach, ac-

* University of Warsaw, Faculty of Philosophy. E-mail: natalia.karczewska@uw.edu.pl.
ORCID: 0000-0003-0889-7169.

ording to which speech acts are social practices regulated by norms and resulting in commitments, has been revived, most notably, by Williamson (2000), who defines the speech act type of assertion in terms of a constitutive norm:

Knowledge Norm of Assertion (KNA): “One must: assert *p* only if one knows *p*”

Since then, many normative accounts of assertion have been proposed varying as to what the norm should be (the belief norm [e.g., Hindriks, 2007], the truth norm [e.g., Weiner, 2005], the justification norm [e.g., Lackey, 2007], and others) and as to the status of the norm itself: what it means that the norm is constitutive, whether it plays the role of a necessary condition, whether it can be violated and the act would still count as an assertion, etc. Gaszczyk observes that since most research over the years has focused on assertion and because the KNA is often assumed, many authors treat other types of speech acts, in particular, various kinds of constatives, as governed by some version of the knowledge norm. As a result, a problem emerges, which he calls EXTENSION: “Various norms of assertion denote different clusters of illocutions as belonging to assertions”—in other words, some illocutions (e.g., predictions) will count as assertions according to some norm (e.g., truth) but not according to others (e.g., knowledge). With this in mind, the Author provides a review of accounts advocating various norms of speech act types other than assertion: i.a., telling, proffering, explanation or question-asking, as well as what he calls ancillary speech acts, such as presuppositions and implicatures.

Antonio Monaco takes up the practice of insinuating—communicating something implicitly rather than explicitly for reasons having to do with politeness, deniability or conversational strategy. For instance, in asking speaker *A*: “Do you not have any other dress outside this one?”, speaker *B* insinuates that *A* always wears the same dress. Searle calls such speech acts indirect speech acts—an act performed via performance of another act (here it is asking a question). *Pace* authors such as Strawson (1964) or Bell (1997), Monaco argues that insinuations are a *sui generis* illocutionary act type and should not simply be reduced to indirect speech acts. Insinuations, according to him, do behave like indirect speech acts, except insinuations are always deniable. Consider the request to pass the salt—an indirect illocution—performed by means of asking a question: “Can you reach the salt?”. The Author argues that the request is not an insinuation as the conventionally stereotyped phrasing does not allow the speaker to deny what was being suggested. On the other hand, one can always deny she was offering a bribe to a police officer when she said: “I am in a bit of a hurry. Is there any way we can settle this right now?”. Mere deniability is not a sufficient condition for being an insinuation, however. What Monaco considers crucial is that the speaker have “the disposition to deny that she meant I [what is insinuated] in case a non-cooperative hearer argues the meaning of U [the utterance] is I”. This condition is required because of the character of the conversa-

tional situations in which insinuation typically occurs—i.e., limited knowledge of the speaker regarding the intentions and values of the interlocutor.

In his paper, **Maciej Witek** offers an analysis of demonstrative reference in terms of speech act theory. The account is able to shed a new light on the familiar dilemma outlined by Kaplan (1979): while giving a talk facing his audience, the professor points at the wall behind him and utters: “That is a painting of the greatest philosopher of the twentieth century”. The professor is sure he is pointing at a picture of Rudolf Carnap but unbeknownst to him, someone had replaced it with a picture of Spiro Agnew. According to some authors, it is the object intended and not the one pointed at which contributes to the referential content of the act. Witek proposes an analysis of demonstrative reference which makes use of the responsibility approach to (speech) acts, whose consequence is the claim that inept or careless pointing has, under certain circumstances, illocutionary, rather than perlocutionary consequences, that is—it matters for determining demonstrative reference and affects conversational dynamics. The Author distinguishes two types of referential content—(1) what is determined by the speaker’s directing intentions (*what is intended*), and (2) what the speaker can be held responsible for in the light of how the competent audience understands them. Witek dubs (2) *public content* and characterizes it as “sensitive to the hearer’s uptake or, more specifically, to how competent interlocutors interpret the speaker’s words and gestures”. *What is intended* and *what is public* normally coincide but may come apart in some conversations, such as the Carnap-Agnew case or others proposed by, e.g., Korta and Perry (2011). The Author shows how his account helps explain not only such examples but also cases of unintended pointing.

In his paper (written in Polish), **Marek Nowak** presents a characterization of presuppositions in terms of speech act theory. First, he outlines the most important features of semantic presuppositions: their projective behaviour, their relation to logical truths, and what distinguishes them from logical entailments. Further, the Author proposes to treat presuppositions as preparatory conditions of the illocutionary force. Preparatory conditions (Searle, 1969) are the assumptions which have to obtain for a given type of illocution to be non-defective. For instance, one of the preparatory conditions for a promise is that the promised state of affairs would be beneficial for the hearer (if it was not, then what is intended as a promise might be a mere assertion or even a threat). Preparatory conditions constitute one of the parameters characterizing the illocutionary force for various types of speech acts. Nowak argues that either the truth of every propositional presupposition of a sentence or the interlocutor’s supposition that all the propositional presuppositions of a given utterance are true can be interpreted as an appropriate preparatory condition for the illocutionary act the uttered sentence is used to perform. This claim goes against the order Vanderveken (1990) assumes in his view: according to him, the truth of the presupposition of a sentence is checked, and then its compliance with preparatory conditions might be analyzed. Here, the truth of what is presupposed is treated on par with the standard preparatory conditions.

Giulia Cirillo's paper concerns the action of translation as pivotal for two pragmatic accounts of truth—that of Charles Sanders Peirce and that of William James. She starts off by mentioning one of the most celebrated objections to pragmatism—i.e., that the pragmatic approach to the notion of truth irrevocably leads to anti-realism. According to its critics, truth understood as something dependent on the community and evolving is changeable, disprovable and, in effect, unreliable. To show how this objection might be countered, the Author invokes the notion of translation understood in the framework of Peirce's Scientific Method. She proposes to treat external reality, which provides sense perceptions, as the source text. Each perceiver then becomes a translator, forming beliefs subjectivised by their own interpretation of the reality. In confrontation with others, the perceiver needs to adjust their beliefs in recognition of the need to coordinate. Cirillo likens this process to translation since the perceptual language of the source text is translated into the intersubjective language shared by the scientific community. And just as in case of translation, there is no ultimate, perfect version of the target text even if the community agrees upon it—it may always undergo revision. These features, according to the Author, help pragmatism avoid the relativist objection—the changeable nature of truth should not be viewed as resulting in unreliability but in its inherent adjustability which strives to agreement with the rest of the scientific world.

The issue closes with the article by **Zbigniew Tworak** (in Polish), in which he discusses the theory of truth by Haim Gaifman. Gaifman's proposal is aimed at accounting for a version of the strong liar paradox. The standard antinomy is generated by uttering: "This sentence is false". The strengthened version can be phrased as follows:

- (1) The sentence in line (1) is not true.
- (2) The sentence in line (1) is not true.

The sentence in line (1) brings about the familiar problem, which is why it is not true. Therefore, the conclusion in (2) seems true, but it is the very same sentence as (1), so it must be just as problematic. This is the conclusion that any satisfactory theory of truth should let us avoid. According to Gaifman, it cannot be done if we take sentence-types to be the primary truth-bearers. Tworak lays out the details of Gaifman's proposal and further presents some critical remarks concerning it.

I would like to express my gratitude to the authors and reviewers who made the publication of this issue possible. I would also like to thank Andrzej Biłat and Dominik Dziedzic for their effort and guidance.

REFERENCES

- Austin, J. L. (1975). *How to Do Things with Words*. Oxford: The Clarendon Press.
- Bell, D. (1997). Innuendo. *Journal of Pragmatics*, 27(1), 35–59.
- Gaifman H. (1992). Pointers to Truth. *The Journal of Philosophy*, 89(5), 223–261.
- Hindriks, F. (2007). The Status of the Knowledge Account of Assertion. *Linguistics and Philosophy*, 30(3), 393–406.
- Kaplan, D. (1979). “Dthat”. In P. A. French, T. E. Uehling Jr., H. K. Wettstein (Eds.), *Contemporary Perspectives in the Philosophy of Language* (pp. 383–400). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Korta, K., Perry, J. (2011). *Critical Pragmatics: An Inquiry Into Reference and Communication*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lackey, J. (2007). Norms of Assertion, *Noûs*, 41(4), 594–626.
- Searle, J. (1969). *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Strawson, P. (1964). Intention and Convention in Speech Acts. *The Philosophical Review*, 73(4), 439–460.
- Williamson, T. (2000). *Knowledge and Its Limits*. Oxford: OUP.
- Vanderveken, D. (1990). *Meaning and Speech Acts, Vols I and II*. Cambridge: Cambridge University Press.

GRZEGORZ GASZCZYK*

NORMS OF SPEECH ACTS

SUMMARY: This paper offers a systematic classification and characterization of speech acts and their norms. Recently, the normative approach has been applied to various speech acts, most notably to constatives. I start by showing how the work on the norms of assertion has influenced various approaches to the norms of other speech acts. I focus on the fact that various norms of assertion have different extensions, i.e., they denote different clusters of illocutions as belonging to an assertion. I argue that this has consequences for theorising about norms of other speech acts and generates certain arbitrary divisions. In the central part, I analyse two groups of speech acts. Firstly, ordinary speech acts, like predictions or retractions. Secondly, I indicate how the normative view can be extended to so-called ancillary speech acts, like presuppositions or implicatures. I end with a discussion of possible extensions of the normative approach, focusing on the debate on lying.

KEYWORDS: speech acts, assertion, knowledge norm, lying, normative account, speech act norms.

1. Introduction: The Normative Approach to Assertion

Although various approaches to speech acts have been proposed, in the last two decades the dominant one is the normative account. According to this account, speech acts are social practices defined by norms (Alston, 2000; Austin, 1962; Searle, 1969; cf. Sbisà, 2018). This view has been revived and gained popularity thanks to Williamson's (1996) normative approach to assertion. His

* University of Groningen, Faculty of Philosophy. E-mail: gaszczyk.grzegorz@gmail.com.
ORDIC: 0000-0003-3536-0818.

starting point is an analogy with games, i.e., just like games, assertions and other speech acts are governed by certain norms constitutive for their performance.

Focusing on assertions, at least two questions arise—“What is the norm (or norms) of assertion?” and “What does it mean that such a norm (or norms) is constitutive?”. Let us start with the former. Williamson (2000, p. 241) proposes the following general schema:

C Rule. One must: assert p only if p has C .¹

It is widely assumed that assertions are governed by just *one* constitutive norm.² The prevailing view states that knowledge is the norm of assertion.³

KNA. One must: assert p only if one knows p .

As for the latter question, many ways of elucidating the constitutivity of speech acts have been offered. In their discussion of Williamson’s view, Simion and Kelp (2020) say that the constitutive norm for an assertion is *essential* (i.e., an assertion is essentially governed by KNA), *unique* (i.e., KNA is the only constitutive norm that governs assertion), and *individuating* (i.e., an assertion is the only speech act governed by KNA). Thus, thanks to KNA, we can say that a particular illocution is an assertion and not, say, a conjecture.

Crucially, as Williamson observes, “Constitutive rules do not lay down necessary conditions for performing the constituted act. When one breaks a rule of a game, one does not thereby cease to be playing that game” (2000, p. 240). Thus, a violation of the norm amounts to an Austinian abuse, not a misfire (Austin, 1962, pp. 167–168). Just as it is possible to cheat while playing a game without ceasing to play this game, one’s utterance that breaks KNA (say, by making a false assertion) still counts as an assertion. At the same time, Williamson (2000, p. 240) acknowledges that some sensitivity to the difference between

¹ As is often done, I use *norms* and *rules* interchangeably.

² There are additional rules that contribute to a full characterisation of a speech act, like sincerity or preparatory conditions in Searle’s (1969) view. The assumption that there is just one constitutive norm of assertion is widely accepted (see footnotes 3 and 8 for a list of norms of assertion that have been proposed in the literature), but for arguments against it, see, e.g., Brown, 2008; Carter, 2017; Carter, Gordon, 2011; DeRose, 2002; Gerken, 2014; Greenberg, 2020; McKenna, 2015; for a general discussion of the plurality of norms, see, e.g., Marsili, in press; Sbisà, 2018. Additionally, those authors who accept context-sensitive norms (i.e., arguing that the standards of assertability change with contexts) do not subscribe to the view that there is just one norm of assertion, see, e.g., Brown, 2010; DeRose, 2002; Gerken, 2012; Goldberg, 2015; Greenough, 2011; Levin, 2008; McKinnon, 2015; Stone, 2007; 2014; 2017.

³ See, e.g., DeRose, 2002; Engel, 2008; Hawthorne, 2003; Reynolds, 2002; Schaffer, 2008; Slotte, 1979; Stanley, 2005; Turri, 2010a; 2016; Unger, 1975; Williamson, 1996; 2000, Chapter 11; for an overview, see, e.g., Benton, in press. For a general overview of various approaches to speech acts, see, e.g., Harris, Fogal, Moss, 2018.

following the norms and breaking them is a necessary condition of performing a speech act. Finally, the constitutive norm is defeasible since it can be overridden by, say, moral or prudential norms. For instance, if I can save someone's life by making a false assertion, KNA is overridden by a moral norm.⁴

KNA has been motivated on independent grounds. It has been argued that for a speech act to be considered an assertion it must pass certain tests or criteria of assertion. Here are the three classical ones.⁵ Firstly, assertions can be *challenged* by the “How do you know?” question. If knowledge is the norm of assertion, then asking for one's knowledge is appropriate. Secondly, assertions in the form of *Moorean conjunctions*, i.e., “*p*, but I do not know that *p*”, are considered infelicitous. Thirdly, assertions based on merely *probabilistic* grounds are inappropriate. Saying “Your lottery ticket did not win” without knowing the result of the lottery is inappropriate. In the last few years, many other linguistic observations were added to this list.⁶

The aim of this paper is to offer a comprehensive classification and characterization of speech acts and their norms, focusing particularly on the recent extensions of the normative approach beyond assertion. Even though the normative account has been widely applied, there is no systematic discussion of these applications. This paper aims to bridge this gap. Here is the plan. In Section 2,

⁴ The nature of Williamson's constitutive norm is a subject of discussion. The main critique comes from a theoretical assumption of Searle's (1969) constitutive vs. regulative distinction, where constitutive norms cannot be violated (see, e.g., Marsili, 2019 which, following this distinction, argues that Williamsonian norms are regulative). However, Williamson does not accept this distinction. Moreover, some argue that the constitutive norm of assertion delivers wrong predictions concerning the question of when it can be violated, see Johnson, 2018; Kelp, Simion, 2020; Maitra, 2011; see Bräuer, 2021 for a response to these arguments. Some flagrant violations can result in no longer playing the game of assertion, see Kaluziński, 2019 for a discussion of rules that have “game-termination potential”. For a general discussion of the constitutive norms, see, e.g., Pagin, Marsili, 2021, Section 5.1. For a defence of Williamsonian understanding of constitutivity, see, e.g., García-Carpintero, 2019b; 2022.

In the present paper, I focus on Williamson's approach; however, nowadays, there are also other normative approaches to speech acts. Brandom (1994) and MacFarlane (2011) defend an account of assertion in terms of entitlements and commitments. Kukla and Lance (2009) and Lance and Kukla (2013) extend this approach to non-assertoric speech acts. McGowan (2009; 2019), focusing on exercitives, shows that a wide range of speech acts have additional conversational—often harmful for the addressees—effects. The latter authors focus on various forms of linguistic injustices.

⁵ See, e.g., DeRose, 2002; Hawthorne, 2003; Slote, 1979; Unger, 1975; Williamson, 2000. However, it has been argued that also other norms of assertion can pass these tests, the most discussed are various forms of the justification norm, see, e.g., Douven, 2006; Lackey, 2007.

⁶ These include: arguments from prompting assertions (Turri, 2010b); the way we use verbs in parenthetical position (Benton, 2011; Blaauw, 2012; cf. van Elswyk, 2021); retracting assertions (McFarlane, 2011; 2014); hedged assertions (Benton, van Elswyk, 2020). For a general discussion of the tests of assertion, see Gaszczyk, 2022; Montminy, 2020.

I discuss three topics that emerge from the recent discussion on the norms of assertion. Each one has consequences for the applications of the normative approach to other speech acts. Section 3 addresses the norms of ordinary speech acts, while Section 4 addresses the norms of ancillary speech acts. In Section 5, I discuss how the normative approach can be extended beyond an application to the norms of speech acts, focusing on the debate on lying. I conclude in Section 6.

2. Assertion: Its Norms and Place Among Speech Acts

The first topic, that arises from the present work on the norms of assertion, concerns the relation between assertion and KNA. In the discussions on assertion and other speech acts, there seems to be a vast agreement regarding the following two features:⁷

Assertion and Knowledge Assumption.

AKA1. An assertion is a central speech act and many other speech acts are derived from or dependent on assertions.

AKA2. Knowledge is the norm of assertion (KNA).

One general consequence of AKA is that, until recently, the discussion was almost exclusively fixed on assertions, leaving all other speech acts behind. Nowadays we can observe an emerging discussion of other speech act types. However, as I will show in the next section, they have been looked at through the lens of AKA, i.e., other speech acts are seen in analogy to assertion and KNA.

The second topic concerns the variety of norms of speech acts. The discussion has been focused on the *content* of the norm, i.e., on answering the question “What is the norm of assertion?”, to which a plethora of norms have been proposed.⁸ However, a question which is at least as important concerns the *nature* of the norm, i.e., whether it should focus on the speaker, the hearer, or both. A norm is speaker-centred when its sole focus is on the speaker. In other words, it does not impose any conditions on the audience. In the case of the audience-centred norms, what licences proper assertion is the epistemic position of the audience, not the speaker.

⁷ Cf. McGlynn (2014, p. 82) who notices that “Speech act theory was born out of the worry that many philosophers had fetishized the speech act of assertion, and ignored all the rest”. He argues that the recent focus on the speech act of assertion and KNA threatens to repeat this mistake.

⁸ An incomplete list includes a justification norm of assertion (Douven, 2006; Kvanvig, 2011; Lackey 2007); a belief norm (Bach, 2008; Hindriks, 2007); the truth norm (MacFarlane, 2014; Weiner, 2005; Whiting, 2013); a certainty norm (Stanley, 2008); context-sensitive norms (for references, see footnote 2); for an overview see, e.g., Pagin, Marsili, 2021.

Consider the following classification of the norms of assertion taking under consideration knowledge-based norms, i.e., norms having knowledge as its content:⁹

Speaker-centred norms: knowledge (Williamson, 1996); knowledge expression (Turri, 2011); being in a position to know (Willard-Kyle, 2020).

Audience-centred norms: one's audience comes thereby to be in a position to know (García-Carpintero, 2004);¹⁰ provide testimonial warrant (Hinchman, 2013); fit to give a hearer knowledge (Pelling, 2013).¹¹

KNA is a speaker-centred norm because it specifies only a specific requirement the speaker must satisfy in order to perform an assertion, namely, the speaker must be subject to the following norm: assert that *p* only if one knows that *p*. On the other hand, Pelling's (2013, p. 294) knowledge provision norm of assertion is audience-centred:

KPNA. One's assertion that *p* is proper only if it is fit to give a hearer knowledge that *p*.

Even though every listed norm is a knowledge-based norm, these norms differ significantly from each other. Firstly, they provide different appropriateness conditions for what it means to make an assertion.¹² For instance, following KNA a proper assertion is such that the speaker believes in what she says; however, KPNA makes space for disbelieved assertions—what matters is whether the assertion is fit to give a hearer knowledge. The final topic I will discuss in this section shows that the difference between the norms of assertion goes even deeper, i.e., different norms deliver different answers to the question “What illocutions count as assertions?”.

⁹ More categories can be distinguished. See, e.g., Willard-Kyle, 2021 for audience-accommodating norms, i.e., norms whose satisfaction depends on the speaker but that take under consideration the epistemic position of the hearer.

¹⁰ Consider García-Carpintero's (2004) norm:

TKNA. One must: assert *p* only if one's audience comes thereby to be in a position to know *p*.

It can be seen as a mixed account since, as García-Carpintero (2004, p. 134) explicates it, KNA is an illocutionary consequence of TKNA. As a result, an assertion is subject to both TKNA and KNA.

¹¹ The knowledge-based account that escapes this classification is functionalist account (Kelp, 2018; Kelp, Simion, 2021), according to which, the function of assertion is generating knowledge in the audience. Kelp and Simion maintain that assertion is still governed by KNA but their understanding of constitutivity is weaker than Williamsonian; they argue that KNA is derivative from the function of assertion.

¹² In principle, the analogical speaker- and audience-centred norms can be not knowledge-based but, say, justification-based.

It may seem that the answer to the above question should be the same for every norm of assertion. After all, one of the main aims of the norm of assertion is to single out assertions from other speech acts. Thus, it would seem that we should start with a pre-theoretical notion of assertion and try to propose a norm that captures such a notion. The challenge is that there is vast disagreement regarding what illocutions *should* count as assertions.¹³ A natural procedure would be to address this problem when proposing a norm of assertion; for instance, by an empirical investigation. However, this is not how it is standardly done.¹⁴ We can observe that it is often the other way around—which illocutions are counted as assertions depends on the preferred norm of assertion. The problem with the varying extension of the norm of assertion can be formulated as follows:

EXTENSION. Various norms of assertion denote different clusters of illocutions as belonging to assertions.¹⁵

A constitutive norm of assertion is supposed to separate assertions from other speech acts. However, EXTENSION shows that this is more problematic than it may seem. The biggest challenge comes from the fact that very rarely any arguments are given to support the preferred extension of the norm of assertion. Compare KNA and the truth norm. Williamson (2000, p. 258) claims that “the default use of declarative sentences is to make assertions”. In making his case for KNA, he rejects the truth rule as too broad; for instance, apart from assertions it also wrongly captures conjectures or predictions. Juxtaposed to other norms, KNA defines assertion as having a rather narrow extension. On the other hand, Weiner (2005, p. 239) claims that “assertion is the genus of speech act typically performed by utterance of a declarative sentence, which includes reports, predictions, retrodictions, arguments, reminders, and so forth”. Weiner aims at proposing the norm that governs this whole genus of speech acts. He argues that such a conception of assertion is “the most obvious one” and that arbitrarily restricting the extension of assertion risks trivialising the significance of this notion. However, apart from saying that assertion *should* be treated as a genus of speech act with such extension, Weiner does not provide any argument either. Because he wants to have a norm of assertions that captures such speech acts as predictions,

¹³ Consider this sample of disagreements: some argue that predictions are assertions (Besson, Hattiangadi, 2020; Weiner, 2005), others disagree (Montminy, 2020); some propose to count reminders as assertions (Weiner, 2005), others disagree (García-Carpintero, 2004); some propose that there is no point in individuating guesses as a separate speech acts (McKinnon, 2015), but most accounts disagree (Williamson, 1996).

¹⁴ An exception are experimental studies concerning the knowledge norm of assertion, see, e.g., Turri, 2016; 2021, which received a lot of criticism, see, e.g., Marsili, Wiegmann, 2021; Kneer, 2018; Reuter, Brössel, 2019, which points in the direction of a non-factive norm of assertion.

¹⁵ See Gaszczyk, 2022 for a discussion of EXTENSION in relation to constative speech acts.

choosing the truth norm makes sense—both by asserting and predicting we want to say something true. This, however, significantly broadens the extension of assertions compared to the extension of KNA.

To see this problem even clearer, consider a context-sensitive norm of assertion. In general, such norms have a broad extension because they maintain that the epistemic standards for proper assertions shift with changes in context. Consider McKinnon's (2015) norm, according to which one's assertion that p is appropriate only if one has supportive reasons for p .¹⁶ Such a norm extends the assertoric speech into all assertives (from as weak as guessing to as strong as guaranteeing).¹⁷ Even though there is a substantial difference between assertives in the strength of the speaker's commitment, McKinnon maintains that "I do not think there is particularly good reason to break [assertives] up into different speech acts" (2015, p. 162).

The variations in EXTENSION may be taken as a substantial problem for the normative account. After all, if an answer to the question "What is an assertion?" depends on the preferred norm of assertion, it can trivialise the whole pursuit for the proper norm of assertion. A similar situation concerns the definition of lying. There are certain widely shared intuitions concerning which utterances count as lies and which are merely misleading. The consensus states that a proper definition of lying should differentiate lies from misleading statements. However, there are cases of which the status is debated. As a result, just like in the case of norms of assertion, various definitions of lying propose different extensions for the notion of lying.¹⁸

EXTENSION points at certain assumptions behind particular norms of assertion that we should be aware of.¹⁹ It can, as I will show, create a certain confusion that stems from the fact that one is arguing against a particular norm from a position of a different norm with a different extension. Thus, it is crucial to be explicit on the extension of the norm in question. Furthermore, choosing a particular norm may depend on what we see as a primary aim of assertion. Consider two extreme positions. Context-sensitive norms in general impose weaker conditions on a norm of assertion, and thus have a broader extension. Such norms aim at capturing a variety of linguistic practices that are made by means of a declarative mood, and supporters of context-sensitive norms are not necessarily interest-

¹⁶ This is a simplified version of the norm but sufficient for the present purpose.

¹⁷ I understand assertives as a class of speech acts where the speaker commits to the truth of the expressed claim; they differ from each other in the degree of commitment. I further distinguish constatives that are a broader category that encompasses all speech acts made in a declarative mood which include committal (e.g., assertions) and non-committal speech acts (e.g., suppositions), for more see, e.g., Bach, Harnish, 1979; Searle, 1969; for an overview see, e.g., Sbisà, 2020.

¹⁸ I will come back to the relation between lying and the normative approach in Section 5.

¹⁹ EXTENSION arises also in the case of other accounts of assertion. For instance, Marsili (2020), arguing for the commitment view, proposes a broad notion of assertion, but makes space for a narrower one.

ed in distinguishing between particular speech acts, especially assertives. On the other hand, knowledge-based norms of assertion are more restrictive. They try to delineate what is central only for a default use of declarative statements and, thus, emphasise the differences between assertions and other assertives.

There are three general lessons that this section teaches us about the norms of speech acts. Firstly, because an assertion is seen as the central speech act, widely accepted to be governed by KNA, the interest in other speech acts has been limited. As I will show in the next section, most of the work on norms of speech acts has been done in analogy to assertion and KNA. For this reason, the majority of analysed speech acts belong to constatives. Secondly, the discussion on norms concerns not only their content but also their nature. This challenge must be addressed when proposing a norm for any other speech act. Finally, we can see that which illocutions are counted as an assertion depends on the preferred norm of assertion. Most norms of assertion commit to a narrow extension, and so are focused on individuating an assertion from other assertives. Such an approach makes space for extending the normative approach to other speech acts, which is the subject of the rest of the paper.

3. Norms of Ordinary Speech Acts

This section discusses the norms of ordinary speech acts, i.e., speech acts that are standardly taken as full-fledged illocutionary acts, like assertions, predictions, and retractions. I review several norms of speech acts discussed in the literature, but I draw particular attention to the relation between particular norms and EXTENSION. This discussion shows that many disagreements regarding particular norms of speech acts stem directly from an assumption of a norm with a different extension.

A consequence of AKA is that many normative accounts of speech acts are closely connected to KNA. To show this, I divide the available accounts into two categories—derived from KNA and independent from it.

3.1. KNA-Based Proposals

3.1.1. The norm of telling is knowledge.²⁰

Is my telling you that it is raining different from asserting it? Some speech acts are so close to assertions that it seems that they are governed by the same norm. Fricker (2006) argues that tellings are a subset of assertions because only tellings need an intended audience.²¹ Because of that, only tellings essentially

²⁰ For clarity of discussion, in the headlines, I provide simplified versions of the norms. I also classify some views into groups.

²¹ Fricker makes a similar point about the speech act of testifying. The case of testimony, however, is more complicated. According to one position, testimonies are simply

aim at spreading knowledge to the audience. Pelling (2014) goes further and claims that telling and assertion have distinct norms because they are characteristically associated with different types of communicative intentions. He gives two arguments. Firstly, only tellings are stake-sensitive (we can always assert what we know, but conditions for tellings can change with the stake). Secondly, only tellings are directed towards the intended audience (intuitively, we can assert something in our secret diary, but we do not tell it because we do not address it to anyone).

On the other hand, we can think about tellings as assertions *tout court*. Simion (2021, Chapter 9) opposes differentiating tellings from assertions and argues that the difference between them is only apparent. Assertions are essentially communicative acts that aim at spreading knowledge. Pace Pelling, Simion argues that we can assert something also when the stakes change. In such contexts, the constitutive norms are overridden by other, often non-epistemic reasons.

Note that the disagreement between Simion and Pelling is a dispute over the extension of the norm of assertion. Simion argues for a more inclusive notion of assertion that incorporates tellings, while Pelling prefers to separate these two—for him only telling is essentially a communicative act.²²

3.1.2. The norm of proffering is existential knowledge.

Milić (2015; 2017), responding to arguments against KNA, proposes to distinguish two new speech act types. The first challenge to KNA comes from so-called existentially known assertions (Pelling, 2013), i.e., assertions that one knows are true (e.g., because their source is reliable), but one does not know what they mean.²³ Imagine a highly technical assertion that you received from a trusted source; you can repeat it without knowing what it means. If such assertions are correct then one can assert something that one does not know, so KNA is false. (Although consider that in such cases one cannot fulfil the duties standardly associated with assertions, such as defending the asserted claim). A safeguard strategy for KNA is the suggestion that such utterances are not assertions but are a distinct type of speech act. Milić (2015) labels them as the speech acts of proffering. Just as knowledge is the norm of assertion, existential knowledge

assertions, see, e.g., Ball, 2013; cf. Hinchman, 2020. Another position holds that any declarative type of content can be seen as an act of testifying; for hedged declaratives, see van Elswyk, 2022; for non-at-issue content, see Langton, 2021. Graham (2015; 2022) argues that the verb *to testify* is polysemous and it can be used in broad and narrow senses.

²² In a similar vein to the discussion about the speech act of telling, Simion (2017) proposes an account of the speech act performed by a journalist reporting the news. She argues that reporting is an informative speech act and as such it aims to inform the audience. Reporting is a special case of assertion such that it must satisfy not only the constitutive norm of assertion but also must have an intended audience.

²³ Cf. Deigan (2022, p. 2) for an account of a phenomenon of stupefying, i.e., accepting an assertion without understanding it.

(i.e., knowledge that the proposition in question is true without knowing what the proposition means) is the norm of proffering.

3.1.3. The norm of presenting is knowing that p is true according to the given source.

The second challenge to KNA comes from so-called selfless assertions (Lackey, 2007). A selfless assertion is made by someone who does not believe in what one says for non-epistemic reasons but says it because it is supported by all the available evidence. Consider the case of a creationist teacher—even though she does not believe in the theory of evolution, she is aware of all the scientific evidence in favour of it, and because of that, she explains it to her pupils. Again, such an assertion goes against KNA because it seems to show that one can assert something that one does not believe. Milić (2017), proposing a similar strategy as above, argues that such cases should be analysed as distinct kinds of speech acts, that he calls presentations. Just as in the case of assertions one commits to knowing p , in the case of presentations one commits to knowing that p is true according to the given source.

There are two things worth observing. Firstly, both proffering and presenting are speech acts generally performed, just as assertions or tellings, by flat-out declarative statements, i.e., they are not hedged in any way. What is distinct, Milić maintains, is their illocutionary force. Notice that these speech acts are performed in contexts different from standard assertions. Presentations are made when we refer to particular data (what teachers do at school), not when we are talking with friends. However, what matters to the normative view is not the context in which a speech act is made, but the difference between norms that govern these speech acts. Of course, Milić's strategy raises the question of how many new speech acts are there, especially if they can be individuated not linguistically, but only on the basis of the proposed norms.

Secondly, existentially known assertions and selfless assertions pose a challenge only to some norms of assertion, like KNA, i.e., norms that require the speaker's knowledge. However, they do not constitute any problem for norms that either require less than knowledge from the speaker (like justification) or focus on the audience, like KPNA. Because Milić is committed to KNA, his proposals are consistent with it. If we follow Milić's reasoning, we can see that even though both KNA and KPNA are knowledge-based norms, KNA has a narrower extension than KPNA since the latter counts existentially known assertions and selfless assertions as assertions.

3.1.4. The norm of guaranteeing is second-order knowledge.

In his (2016) book, Turri proposes, what he calls, *extensions* of KNA into other speech acts. Consider two examples. By asserting "It is raining" one represents oneself as knowing that it is raining, and by explicitly stating "I know that

it is raining” one’s commitment is much stronger, i.e., one represents oneself as knowing that one knows that it is raining. This is an example of the speech act of guaranteeing. Because an assertion is governed by KNA, and guaranteeing requires a stronger norm than an assertion, Turri (2013; 2016) concludes that the norm of guaranteeing is second-order knowledge—one may guarantee p only if one knows that one knows p .

There is, however, an alternative explanation for utterances in the form of “I know that p ”. Lawlor (2013; 2015) suggests that they indicate the speech act of assuring (cf. Turri, 2015a). Lawlor’s proposal is based on Austinian reflections on what we do when we explicitly say that we know something. Thus, both Turri and Lawlor agree that such utterances single out different speech acts than assertions, but they disagree on what kind of speech act it is.

3.1.5. The norm of explanation is understanding.

The speech act of explanation is another example of a KNA extension proposed by Turri (2015b; 2016). When I explain something (say, the decline of the Roman Empire), I perform the speech act of explanation. Turri makes the following two observations. Firstly, an explanation usually consists of not one but many assertions. Secondly, to explain something to someone, I first need to understand it. Just as KNA, Turri assumes the speaker-centred norm of explanation. What follows is the two-fold conclusion. Because explanations consist of assertions, they are a special form of assertions. Further, since I need to understand what I explain, understanding is the norm of explanation. Turri notes that one way of elucidating the notion of understanding is to treat it as a form of knowledge. In this sense, Turri’s account of explanation is a special form of the knowledge account of assertion.

Just as in the case of the knowledge-based norms of assertion, here too there are more options for explicating understanding as the norm of explanation. According to an alternative view (Gaszczyk, 2023a), Turri’s account is too demanding and does not reflect the everyday practice of explanation and the attribution of understanding. Turri’s account, because it assumes factivity of understanding, wrongly excludes many felicitous explanations that are short of knowledge, like explanations used in science or education. Instead, Gaszczyk (2023a) advances the non-factive attitude of understanding as sufficient for making a felicitous explanation. Crucially, in this account explanations are governed by an audience-centred norm, according to which an explanation is a communicative act in which one puts the audience in a position to understand the explained phenomenon (cf. Achinstein, 1983, who also proposes a speech-act-theoretic analysis of explanation).

3.1.6. The norm of moral assertion is moral understanding.

Consider moral assertions, like “Eating meat is bad”. Are they ordinary assertions, a special class of assertions, or distinct speech acts whatsoever? It seems

that the most common option is to treat moral assertions as a special class of assertions.²⁴ The disagreement is about the strength of the norm. Simion (2018) proposes that to perform a correct moral assertion one must know that p and be able to explain why p . Lewis (2019) suggests a weaker norm in which he replaces the explanation condition by understanding. Kelp's (2020b) proposal, on the other hand, is more radical. For him, moral assertions are a distinct type of speech acts from non-moral assertions. The latter are governed by KNA, and their function is to generate knowledge, while the former are governed by the norm of understanding and their function is to generate moral understanding.²⁵

3.1.7. The norm of constatives is knowledge.

Classes of speech acts, just as particular speech acts, are governed by norms. The focus has been on constative speech acts, which, following Bach and Har-nish's (1979) taxonomy, consist of such classes as assertives, predictives, sugges-tives, informatives, and more. The classical approach is to treat these classes as species of constatives. In this tradition, Kelp (2011) argues that the class of in-formatives, i.e., speech acts such as telling, disclosing, or revealing, are governed by the knowledge norm. His main reason for that comes from the observation that informatives pass the tests of assertion (which, in turn, seems to require knowledge from the speaker). For instance, if I reveal something I can be chal-lenged with the "How do you know?" question. Kelp observes that this is not the case for speech acts like predictions. Thus, predictions are not governed by the knowledge norm.

Simion (2021, Chapter 7), on the other hand, proposes a radical departure from the classical view and argues that constatives are a species of assertion, not the other way around. Her reasoning, in a nutshell, is the following: if (i) all constatives are species of assertion, and (ii) knowledge is the norm of assertion, then (iii) knowledge is the norm of all constatives. To individuate particular classes of constatives, Simion adds special conditions to each class. Extending the assertoric domain to some constatives may seem uncontroversial. Consider informatives: Kelp already shows that they are governed by the knowledge norm. However, Simion's thesis extends also to such classes as predictives and

²⁴ An analogical case has been made for aesthetic assertions, see Collins, 2020.

²⁵ Understanding can be the norm of more than one speech act. This is also the case for knowledge—first-order knowledge is the norm of assertion, while second-order knowledge is the norm of guaranteeing, for instance. Gordon (2023) proposes that assertions made in political discourse require more from the speaker than standard assertions, i.e., both knowledge and understanding. For arguments that some assertions require understanding as its norm, see, e.g., Carter, Gordon, 2011. Understanding treated as a norm of a speech act must be distinguished from linguistic understanding (see, e.g., Grod-niewicz, 2021) or understanding of a communicated thought, characterised by Carter, Gordon and Grodkiewicz (2021) as generated jointly by linguistic understanding and understanding of a proposition.

suggestives. Thus, predictives (e.g., predictions) are supposed to be treated as assertions about the future and suggestives (e.g., conjectures) as assertions that there is reason, but not sufficient reason, to believe that p . If predictions and conjectures are assertions, they are governed by the knowledge norm. As a result, Simion proposes that “one’s predictive with content p is epistemically permissible only if one knows that it will be the case that p ”, and “one’s suggestive with content p is epistemically permissible only if one knows that there is reason, but not sufficient reason, to believe that p ” (2021, pp. 92–93).²⁶

Gaszczyk (2022) defends the classical treatment of constatives and argues that Simion’s conclusion is untenable. Firstly, no taxonomy of speech acts can accommodate such a view. Secondly, we can test whether a particular speech act is an assertion or not. Notice that, on this basis, Kelp (2011) excludes predictions from speech acts governed by the knowledge norm. Gaszczyk (2022) proposes five tests of assertion, the passing of which is a necessary condition for being an assertion. Apart from classical tests, introduced in Section 1, Gaszczyk discusses two further tests—the test of lying (assertions are lie-prone) and the test of retracting (assertions that turn out to be false are expected to be retracted). For instance, predictions and conjectures fail to pass the test of lying since we do not use these speech acts to lie. When I conjecture that Trump’s Twitter account will be reinstated, even if I do not believe it will be, I am not lying—the commitment undertaken in a conjecture is too weak to be counted as a lie. (I discuss this in more detail in Section 5). Since some constative speech acts fail the tests of assertion, constatives cannot be regarded as a species of assertion.

3.1.8. The norm of asking questions is not-knowing.

All cases discussed so far fall within the constative family of speech acts. The speech act of asking—which is called inquiring—is an example of a non-constative speech act that fits naturally to knowledge-based proposals. Inquiries can be seen as a reverse of assertions. Just as assertions are a default way of using a declarative mood, inquiries are a default way of using an interrogative mood. Further, just as assertions are essentially informative speech acts, inquiries are information-seeking speech acts (see, e.g., García-Carpintero, 2004; 2020; Pagin, 2011; Searle, 1969; Stalnaker, 1999a; 1999b). Finally, just as it is improper to assert information that is already commonly known, it is also improper to inquire when one already knows the answer. From these considerations comes a widespread agreement that the norm of inquiry is a reverse of the norm assertion, i.e., if knowing that p is the norm of assertion, then not knowing whether p is the norm of inquiry.²⁷

²⁶ Simion (2021, Chapter 8) devotes the whole chapter to defend her norm of conjecture.

²⁷ E.g., Whitcomb (2010, 2017), Friedman (2017), van Elswyk and Sapir (2021) argue for a similar proposal in non-normative terms.

Even though there is no morphosyntactic differentiation between various speech act types that can be performed by interrogative sentences, it is widely recognized that inquiring is just one kind of asking questions.²⁸ Crucially, the normative account has resources to account for the variety of interrogative speech acts. Consider the so-called exam questions. Crucially, in this case, can felicitously ask whether p while knowing the answer to p . Such questions can be used in a variety of situations when one wants to verify the audience's knowledge. According to Gaszczyk's (2023b) proposal, one performs an exam question p only if (i) one has access to the answer to p , and (ii) one does not officially know whether the hearer knows the answer to p . One of the arguments for distinguishing between inquiries and exam questions comes from distinct conversational patterns of these speech acts. For instance, contrary to conversational patterns of inquiries, it is common knowledge that one who asks an exam question has access to the answer.²⁹

3.2 KNA-Independent Proposals

All the norms discussed so far were somehow related to the knowledge norm of assertion. Here instead, the group is much more diverse.

3.2.1. The norm of retraction is truth.

We can retract any kind of speech act. In philosophical theorising, however, the focus has been on retracting assertions. If I assert that it is raining but it is not the case, I can retract my assertion by saying "I take that back" or "I retract that". Just as by asserting one undertakes a specific sort of commitment (say, to defend the asserted claim), by retracting one disavows this commitment. In other words, a retraction is a way of cancelling the illocutionary effects of one's assertion. MacFarlane (2014) proposes the truth norm for retraction—one is obliged to take back one's assertion if it turns out to be false. However, he allows for retracting

²⁸ A pluralistic understanding of interrogatives is a traditional treatment of questions in speech act theory, see, e.g., Searle, 1969; Searle, Vanderveken, 1985; cf. Farkas, 2022.

²⁹ Another example of an interrogative speech act could be delivered by the recently discussed cases of double-checking. They are supposed to show that we can inquire whether p when we already know that p . However, if cases of double-checking are correct inquiries, lack of knowledge is not the norm of inquiries. Researchers who discuss such cases are divided into two camps. They say either that one who double-checks that p does not know that p and so the norm of inquiry is correct (Friedman, 2019; van Elswyk, Sapir, 2021) or that in those cases one knows that p and so the norm of inquiry is wrong (Archer, 2018; Falbo, 2021; Millson, 2021; Woodard, 2022). Both camps treat cases of double-checking as inquiries. However, there is also an alternative hypothesis, i.e., treating those cases as distinct speech act types. If indeed we sometimes can ask a felicitous question while knowing the answer to it (say, to acquire other epistemic or non-epistemic goods), we can make a case that double-checking is a distinct type of speech act.

assertions whose content one still believes is true; for instance, in a case when one does not want to defend it. A disagreement with MacFarlane's proposal concerns the strength of the norm and whether the requirement of retraction concerns all kinds of assertions.³⁰

Apart from retractions, there are more ways to “undo things with words”. Caponetto (2020) discusses three classes of such speech acts, i.e., standard retractions, amendments, and annulments. While retracting a speech act cancels the undertaken commitment, amending adjusts the degree of strength of the incurred commitment (one can adjust, for instance, an assertion to a conjecture). Annulment has a different function—a speech act that can be annulled is incorrectly taken to be a valid one. One who annuls a speech act recognises it as null (this would be the case if, for instance, it turned out that marriage was not given by an authorised minister).

3.2.2. The norm of prediction is expectation.

Traditionally, predictions are characterised as speech acts having future-directed content (Searle, 1975, p. 349). Recent proposals, however, suggest that such a condition is too strong. Benton and Turri (2014) argue that the content of prediction is not future directed (to properly predict that p it is sufficient to expect that p) and Cariani (2020) suggests that what is in the future in predictions is the time of discovery. Thus, both views allow for making predictions about the past.

The above proposals focus on explicit predictions (e.g., “I predict that it will rain”), but many predictions can be made by means of flat-out future-tensed assertions (e.g., “It will rain”). Because the latter ones have similar conversational patterns to assertions, they are sometimes classified as assertions (e.g., Weiner, 2005; cf. Benton, 2012). The motivation stems from the preferred norm of assertion. For Weiner (2005), predictions should be classified as assertions because, just as assertions, they are governed by the truth norm. Advocates of KNA, as I already said, argue that truth cannot be the norm of assertion because it does not individuate assertions from predictions. Thus, this disagreement again concerns the extension of assertion.

³⁰ A specific feature of MacFarlane's view is that the norm of retraction is a part of his norm of assertion, but a retraction can also be understood as a separate kind of speech act. Further, the discussion on retraction is focused on assertions in some specific domains (like deontic modals, future contingents, or judgements of taste). For arguments against MacFarlane's proposal, see, e.g., Marques, 2018; for more on pragmatics of retractions, see Kukla, Steinberg, 2021.

3.2.3. The norms of speech acts made in science and philosophy.

There is a growing discussion concerning the speech acts made in science and philosophy, i.e., utterances made in seminars, or in publications.³¹ Such statements are not easily classified. On the one hand, they look like assertions and are often treated as such. On the other hand, they are made in specific contexts and some of them do not satisfy the basic components of any norm of assertion. Plakias (2019) argues that, in cases of publishing, the speaker's belief is not required. Dang and Bright (2021) go further and show that in some cases of publishing, especially in science, neither belief nor truth nor justification is required.

The situation resembles already discussed cases of speech acts made by flat-out declarative statements, like tellings or presentations. Here too we have two camps—some argue that speech acts made in science and philosophy are assertions, others that they are a separate kind of speech acts. Supporters of the first camp argue that such utterances are always subject to the norm of assertion. Thus, following KNA, if one publishes something that one does not know, one's assertion is improper (Williamson, 2000, p. 258). Some argue that in such contexts this impropriety is excusable (DeRose, 2017, Appendix C). However, even for many advocates of the first camp, belief is too strong a requirement for assertions made in philosophy or science. Thus, some propose to relax conditions of appropriateness of assertions in these contexts. For instance, Goldberg (2015, Chapter 11), arguing for his context-sensitive norm of assertion, proposes that the attitude in the context of doing philosophy is *regarding-as-defensible* (in a similar vein Fleisher, 2021 proposes the attitude of *endorsement*, and Barnett, 2019 *disagreement-insulated inclination*). The second camp proposes that these illocutions are distinct speech act types. Shields (2020) proposes to treat them as stipulations, while Montminy and Skolits (2014) characterise them as weak assertives that require some evidence from the speaker (cf., Montminy, 2020 on contentions).

3.2.4. The norm of fiction-making is invitation of the audience to imagine.

The normative account has not been applied to many non-constative speech acts. One available case is fiction-making. García-Carpintero (2013; 2019a) proposes to analyse fiction-making as directive speech acts (just as assertions are the paradigmatic constatives, commands are the paradigmatic directives). In this proposal, fictions are directive speech acts that give reasons (to the intended audience) to imagine the fictional content.³²

³¹ Some analyse these illocutions separately, however, for the purpose of this overview, I group them together.

³² To complement the views presented here, there have been proposed accounts of other speech acts in non-normative terms. For the most recent instances, see, e.g., insulting (Milić, 2018), consenting (Cappelen, Dever, 2019, Chapter 11), praising and disapproving (Karczewska, 2019, Chapter 4), presuming (Witek, 2019), denying (Ripley,

3.3 General Observations

Here are two observations from accounts of standard speech acts. Firstly, some of the analysed speech acts are dependent on others. Consider two ways of such dependencies. On the one hand, we can distinguish—what Caponetto (2020) calls—*second-order illocutions*. In order to perform these speech acts, one must first make another speech act. To retract an assertion, for instance, one must first make an assertion. On the other hand, we have speech acts that can be labelled *subspecies illocutions*. These are subspecies of other speech acts and are performed by means of those other speech acts. Cases in point are Fricker’s account of telling, Turri’s account of explanation, or Simion’s account of moral assertion. According to these authors, tellings, explanations, and moral assertions are special sorts of assertions, and as such are governed by the norm of assertion, and some additional conditions specific to each subspecies. It is also possible, however, to characterise these cases differently, namely, as distinct from assertions speech act types. Thus, the status of illocutions characterised as subspecies of a particular speech act can be debated. Consider explanations. While Turri (2015b) argues that they are special cases of assertions, Gaszczyk (2023a) maintains that they are distinct speech act types, governed by a unique norm. A feature of the latter account is that both speech acts can be performed at the same time—this is the case because one utterance can satisfy both the norm of assertion and the norm of explanation. Such a proposal is coherent with so-called illocutionary pluralism—the idea that we can perform a plurality of speech acts through one utterance (Lewiński, 2021b; cf. Clark, Carlson, 1982). Nevertheless, both speech acts can be performed independently from each other. The idea of illocutionary pluralism is not restricted to any particular account of speech acts. The fact that particular speech acts, like explanations, can be classified in different ways is also not unusual for other speech act theories (for classical examples, see Austin, 1962; Bach, Harnish, 1979; Searle, 1969; Searle, Vanderveken, 1985). A difference in the taxonomy of explanations, or any other speech acts, is not a drawback for the normative account. Rather, it shows its flexibility and points at a general feature of any speech act theory.

The second observation concerns EXTENSION. As I was trying to show, the answer to the question of whether a particular utterance should be classified as a distinct speech act type or as an assertion is often predetermined by the favoured norm of assertion. Although norms of assertion greatly differ in their extensions, the preferred extension is rarely explicitly motivated. A good example comes from the discussion on predictions that are pushed either into or outside an assertoric domain, depending on the chosen norm. Consider Simion’s

2020), guessing (Dorst, Mandelkern, 2021; Holguín, 2022), conclusions of practical argument (Lewiński, 2021a), threatening (Schiller, 2021), irony (Witek, 2022). There is also a growing interest in speech acts made online and on online communication in general, see, e.g., anonymous assertions (Goldberg, 2015, Chapter 8), sharing (or retweeting) (Arielli, 2018; Marsili, 2020b), liking (McDonald, 2021), trolling (Morgan, 2022).

(2021) view that all constatives, including predictions, are a species of assertion. I proposed that we can test whether a particular illocution is an assertion or not by appealing to certain theory-independent tests of assertion. Since predictions (as many other constatives) fail these tests, they should be treated as distinct speech act types. The tests of assertion do not deliver an unequivocal answer to whether a particular illocution is an assertion or not, but they are a useful tool for rejecting many equivocal cases.

We can also observe the following pattern. When a challenging case for a favoured norm of assertion appears, the strategy is to postulate that such a case is an instance of a distinct speech act type. Some advocates of KNA employed this strategy. Take presentations. The motivation for postulating this kind of speech act are selfless assertions, i.e., seemingly felicitous assertions that fail to satisfy KNA. There can indeed be a speech act such as presenting but proposing a novel kind of speech act should be made on grounds independent from any norm of assertion. Whichever speech act a selfless asserter performs; one is saying something one believes to be false. By basically any standard of insincerity, this is sufficient to count selfless assertions as insincere. Selfless assertions are not an isolated phenomenon, a similar case can be made for speech acts made in science and philosophy—in these contexts, one is often arguing for something one does not believe to be true. In the classical speech act theories, such speech acts were judged as insincere and thus improper (for instance, in Searle's [1969] view, sincerity is one of the rules that contribute to a full characterisation of a speech act). Many followers of the normative account, however, resist such a conclusion and argue that selfless assertions are proper. This is possible because the norm of assertion can either concern the speaker's epistemic position but not their doxastic state (like in the case of justification norms) or be entirely directed towards the audience (like most of the audience-centred norms; see Section 2). Following such norms of assertion, we can classify selfless assertions as proper. However, there still remains the widely shared intuition that such cases are instances of insincere speech. It is important to remember that the norms of assertion do not deliver a full-fledged analysis of the speech act of assertion, but provide one—even though crucial—aspect of it. What is relevant for the present discussion is that the constitutive norms are sufficient to distinguish between the speech act types.

4. Ancillary Speech Acts

Certain linguistic expressions conventionally indicate performing a particular speech act type. Most of the cases discussed above have such a linguistic indicator. Standardly, assertions are made in a declarative mood, questions in an interrogative mood, predictions by using an explicit prefix like “I predict that p ”, etc. On similar grounds, Searle (1969) distinguishes the speech act of reference. We can think about reference as a speech act because there are certain referential expressions (such as proper names, indexicals and demonstratives) that conventionally indicate its use. However, reference is an *ancillary* speech act since it

can only occur within another speech act, like an assertion or a question. As García-Carpintero puts it, “it is an auxiliary for the performance of another speech act” (2020, p. 1). I will use the label *ancillary speech acts* as a generic category for a small group of speech acts that can only be carried by ordinary speech acts. I discuss three cases.

4.0.1. The norm of presupposition is common knowledge.

A presupposition is a piece of information that is taken for granted and commonly accepted.³³ What are the reasons for counting presuppositions as speech acts? Firstly, just as for many ordinary speech acts, there are conventional indicators of making presuppositions, so-called presupposition triggers. For instance, the verb “quit” in “Sam quit smoking” triggers the presupposition that Sam used to smoke. Secondly, presuppositions have unique conversational patterns, which can specifically be seen by the way in which they are challenged. One of the most important arguments for KNA is that we standardly challenge assertions by asking “How do you know?”. Similarly, presuppositions have their own unique challenges, i.e., the so-called “Hey, wait a minute!” test (von Stechow, 2004). If you assert “Sam quit smoking” and I challenge your assertion by asking “How do you know?”, my objection concerns the assertion that Sam is no longer smoking. However, if I say something like “Hey, wait a minute! I did not know that Sam used to smoke!” I directly oppose the presupposition that Sam used to smoke. Thus, we can conversationally track, target, and challenge presuppositional content.

García-Carpintero (2020) proposes a full-fledged account of the speech act of presupposition. He argues that common knowledge is the norm of presupposition, i.e., one felicitously presupposes p only if p is commonly known. Just as in the case of other speech acts, the norm could be different; Macagno (2016) leaves it open whether it is common knowledge or acceptance.

The discussion on the ancillary speech acts bears importance to EXTENSION. García-Carpintero observes that “when it is correct to presuppose p , it is incorrect to assert it” (2020, p. 22). If a piece of information is already commonly known, I should not assert it—I can only presuppose it. Since assertions are distinct speech acts from presuppositions, García-Carpintero argues that the norm of assertion should track only assertoric content. However, KNA has a broader extension, i.e., it also captures presuppositions. KNA cannot govern both assertions and presuppositions, thus it cannot be the constitutive norm of assertion. For this reason, García-Carpintero opts for an audience-centred norm that aims at transferring knowledge.³⁴

³³ I am focusing on semantic presuppositions. I leave informative presuppositions aside; for an account of informative presuppositions as indirect speech acts, see García-Carpintero, 2020. For more on presuppositions and implicatures that are discussed below, see, e.g., Potts, 2015.

³⁴ Cf. footnote 10.

4.0.2. Conventional implicature is governed by the norm of assertion on the non-at-issue level.

Conventional implicatures, together with presuppositions, are grouped under the umbrella of projective content. Just as presuppositions, conventional implicatures are backgrounded or not-at-issue, i.e., they are not contributing to the main point of the utterance. Just like presuppositions, conventional implicatures have their own specific linguistic indicators. One group of such expressions consists of the so-called supplements, such as appositives and parentheticals. I conventionally implicate that Sam is a nice fella when I say “Sam, a nice fella, quit smoking”. Finally, both conventional implicatures and presuppositions project out of the scope of logical operators. Consider negation. I conventionally implicate that Sam is a nice fella either when I say “Sam, a nice fella, quit smoking” or “Sam, a nice fella, did not quit smoking”. However, conventional implicatures differ from presuppositions because they, just as assertions, add new information to the context. In the above examples, the fact that Sam is a nice fella is a new piece of information. Some already proposed to treat conventional implicatures as secondary assertions, i.e., as assertions that are carried by other speech acts (Potts, 2005, p. 24).³⁵ Thus, when I say “Sam, a nice fella, quit smoking”, I make two assertions, namely, the primary one that is at-issue and so is the main point of the utterance (i.e., “Sam quit smoking”), and the secondary assertion (conventional implicature) that is not-at-issue and that provides some additional information regarding the primary content (i.e., “Sam is a nice fella”).

In Gaszczyk (2021), I proposed the norm of conventional implicature. If conventional implicatures are (secondary) assertions, they must satisfy the norm of assertion. The norm should exclude presuppositions from its domain. Because of that, I follow the audience-centred norm of García-Carpintero (2004). However, to distinguish between primary and secondary assertions, the norm of conventional implicature should accommodate the requirement of being not-at-issue, where at-issueness can be defined as addressing the current question under discussion (QUD).³⁶ Operating under the assumption of the knowledge-based norms, we arrive at the following norm:

TKNCI. One must: make a secondary assertion that p only if (i) one’s audience comes thereby to be in a position to know p , and (ii) p is not-at-issue.

Thus, the conventional implicature in “Sam, a nice fella, quit smoking” is correct only if the audience comes to be in a position to know that Sam is a nice fella, and this information is not-at-issue.

³⁵ Potts is not the only one. Grice (1989, pp. 120–122) already notes that conventional implicatures are connected to “non-central” speech acts. Sbisà (2020) suggests that they can be treated as species of assertions.

³⁶ There are various ways of defining at-issue and non-at-issue content; QUD is one of them, see, e.g., Roberts, 2012.

4.0.3. Conversational implicature is governed by the norm of assertion.

The meaning of conversational implicatures depends on features of the context. Thus, their performance is not indicated by any conventional means. Consider the famous example of Grice. A professor in a recommendation letter says, “Student *X* has excellent handwriting”. By saying this, the professor asserts one thing (that *X* has excellent handwriting) and implicates something else (that *X* is a bad student).³⁷

For the present discussion, two questions are important, i.e., “Are conversational implicatures speech acts?” and “Are they governed by a constitutive norm?”. Little attention has been paid to the former question. According to one view, they can be treated as indirect speech acts performed by direct (ordinary) speech acts (Bach, Harnish, 1979; García-Carpintero, 2018; Graham, 2015). Much more focus has been devoted to the latter question, lately in the context of epistemic norms. Here we have a variety of views. Some postulate that the norm of conversational implicatures is significantly weaker than the norm of assertion (Fricker, 2012). The main reason is that implicatures can be denied and so we cannot hold the speaker responsible for what is implicated. However, at least some implicatures are hardly deniable and so their speakers are responsible for what is implicated.³⁸ On the other side of the spectrum, there are views that treat the norm of conversational implicatures as the same as the norm of assertion (Gerken, 2017; Haziza, 2022). Green (2017) presents an interesting view that situates both speech acts on a common continuum; assertions more often than conversational implicatures demand higher epistemic standards (like knowledge), but some conversational implicatures can also be judged by these higher standards (especially those that cannot be denied). Finally, some authors propose that the sameness of the norm of assertion and conversational implicature is reserved for some special domains. Simion (2017) argues that the institutional context of the speech act of reporting allows for assuming such sameness in the contexts of news reports.

³⁷ The exact content of conversational implicatures is often hard to determine. Moreover, they are not reducible to declarative content. A non-declarative implicature in this case can be a recommendation that *X* should not be hired. In this paper, I focus on declarative implicatures.

³⁸ See, e.g., García-Carpintero, 2018; Peet, 2015; Pepp, 2020. Consider the following example (Sternau, Ariel, Giora, Fein, 2016, p. 718):

- A: Can you introduce me to Shirley? I find her quite attractive.
 B: I saw her with a new guy last week.

B implicates that Shirley has a boyfriend and it will be very difficult for him to deny this. Moreover, as Sternau, Ariel, Giora and Fein (2016, p. 718) observe, B’s response pragmatically functions as an answer to A’s request. Two important caveats. First, deniability is gradable, so some cases will involve stronger and some weaker implicatures. Second, deniability must be distinguished from cancellability; they do not yield the same results.

One could wonder what is common between the three ancillary speech acts I have proposed here. This deserves a separate discussion, but I would like to propose a preliminary answer—all of these ancillary speech acts have a declarative type of content. Consequently, like every declarative speech act, they represent the speaker's beliefs (Bach, Harnish, 1979; Searle, 1969). Consider a slightly changed example from above. When a professor says “*X*, who is my student, has excellent handwriting” she not only asserts that *X* has excellent handwriting, but performs a variety of ancillary speech acts: she presupposes the existence of *X*, conventionally implicates that *X* is her student, and conversationally implicates that *X* is a bad student. Crucially for the main discussion, the speaker is subject to all the norms outlined above.³⁹

5. Possible Extensions of the Normative Approach and Its Limits

The normative account is particularly focused on individuating speech act types and capturing what is essential for them. Moreover, looking at auxiliary speech acts, it can also be applied to linguistic acts that usually are not treated as speech acts. Recently, many other concepts have received a *normative treatment*. Here, too, the knowledge norm plays a crucial role.⁴⁰ In this final section, I want to address one of the applications of the framework, focusing on its general utility.

Consider how the normative approach has been put to work in the debate on lying. The underlying assumption of this debate states that only assertions are lie-prone (e.g., Dummett, 1981; Jary, 2018; Stainton, 2016). Thus, without separating assertions from other speech acts, we cannot have a definition of lying. Some advocates of KNA argue that the normative account of assertion can be naturally extended to the definition of lying. The idea is that lying is a particular kind of violation of the norm of assertion, i.e., an Austinian abuse. They propose the knowledge account of lying, according to which one lies only if one asserts something that one knows to be false (e.g., Benton, 2018; Holguín, 2021; Turri, Turri, 2015). Such a view, however, is generally taken as being too strong. There is a broad agreement that lying does not require saying something false; believing that *p* is false is sufficient (e.g., Marsili, 2021; Wiegmann et al., 2016; Wiegmann, Viebahn, 2021). Most of the recent definitions of lying define it as insincerely asserting (e.g., Carson, 2006; Fallis, 2009; Marsili, 2020a; Saul, 2012; Sorensen, 2007; Stokke, 2018; for an overview, see Mahon, 2016). Thus,

³⁹ There are arguably more ancillary speech acts, see Hanks, 2015; 2019 for proposals of reference and predication.

⁴⁰ Consider the vast debate on the norms of assertion, belief and action, for an overview, see Benton, 2022. See also Coates, 2016; Kelp, 2020a; Milić, 2020 on norms of blaming, and Buckwalter, Turri, 2014 on norms of showing. Moreover, there are cases of speech acts that are performed on *top* of ordinary speech acts. For instance, back-door speech acts aim to produce additional effects and presuppositions, often harmful to the addressee. We can respond to back-door speech acts by performing counter speech acts, like blocking, see Langton, 2018.

even if the knowledge account of lying is too strong, lying can be defined as a violation of the sincerity condition of assertion.

There are more challenges if one wants to define lying. Nowadays, there is a growing case for lying with other speech acts than assertions. Thus, the assertion-based definitions of lying turn out to be too restrictive. Consider two possible extensions of the concept of lying. Firstly, lying is not restricted to assertions in a narrow sense—we can lie with some hedged assertions and other declarative speech acts.⁴¹ Arguably, we can lie with speech acts that are “... barely distinguishable from direct assertions—warning, admitting, insisting, agreeing, denying, guaranteeing, assuring” (Marsili, 2020a, p. 6). There are norms for assertions that take such illocutions as assertions, like the truth norm or context-sensitive norms. However, these norms are too broad. To illustrate this, consider two norms, with a narrow and a broad extension. KNA has a narrow extension—knowledge individuates assertions from warnings or guaranteeing; stronger norms govern the latter speech acts. Thus, if KNA is the norm of assertion and lying is restricted to assertions, lying is not possible with warnings or guaranteeing. On the other hand, if we choose a norm with a broad extension, like McKinnon’s context-sensitive norm, we would need to make sense of lying with highly counterintuitive cases, such as guessing or conjecturing. Both cases are unsatisfactory.

The second extension of the concept of lying concerns ancillary speech acts. Until recently, it was generally assumed that lying requires *saying* something. The content of presuppositions and implicatures is not said, thus one cannot lie with such content. However, the case for lying with projective content has been made (e.g., García-Carpintero, 2021; Gaszczyk, in press; Meibauer, 2014; Reins, Wiegmann, 2021; Viebahn, 2020; 2021; Viebahn et al., 2021; cf. Stokke, 2017). If I ask you “Did you know that John owns a Mercedes?” knowing that John does not own a car, intuitively I lie by presupposing something I believe to be false. Similarly, if I assert “John, who owns a Mercedes, is very handsome” I lie by conventionally implicating that John owns a Mercedes.

Can the normative account help in finding the appropriate definition of lying? If lying were restricted to assertions, the task would be to find an appropriate norm of assertion. However, we can see that lying is not restricted to assertions. The definitions of lying that try to accommodate the above cases explicate it in terms of commitment, which in turn can be understood in many ways (e.g., Marsili, 2020a; Reins, Wiegmann, 2021; Viebahn, 2020; 2021; cf. García-Carpintero, 2021). The question is, what is the minimal condition for each speech act to be considered a lie. One suggestion is Marsili’s (2020a) proposal that we can lie with every speech act that entails the illocutionary force of assertion. For instance, we can lie by guaranteeing because its norm is stronger than asserting. Individuating norms of particular speech acts allows us to compare how strong the norms of these speech acts are. As a result, we can delineate which of them

⁴¹ See, e.g., Betz-Richman, 2022; Marsili, 2014; 2020a. There is also a case for lying with promises which I put aside, but see Marsili, 2016.

bears a sufficient—for lying—level of commitment. Consider ancillary speech acts. The proposed norms of presuppositions and conventional implicatures strongly resemble KNA, i.e., each of them requires the speaker's knowledge. This indicates that the speaker's commitment is similar in these cases. Of course, more work needs to be done to propose a satisfactory account of lying—in light of these observations. What is important is that the normative approach can be not only applied to a variety of speech acts, but also that these accounts can play important explanatory roles.

6. Conclusions

To conclude, the goal of this paper was to provide a comprehensive classification and characterisation of the available norms of speech acts. Firstly, I presented the basic tenets of the normative account. I showed that the discussion is concentrated on the speech act of assertion with knowledge treated as its constitutive norm. I put a special emphasis on EXTENSION, i.e., on the fact that different norms of assertion count different classes of illocutions as assertions. I argued that this has consequences not only for theorising about norms of assertion but also for norms of other speech acts. I showed that even the knowledge-based norms of assertion differ in their extensions. This issue is rarely explicitly discussed in the literature. The central part of the article was the discussion of the norms of speech act. I started with the overview of norms of ordinary speech acts and argued that most of the proposed norms have been done in some relation to the knowledge norm of assertion. Moreover, many theoretical divisions between speech acts are motivated solely on the basis of the preferred norm of assertion. Nevertheless, a plethora of recent applications of the normative account shows that it can be fruitfully applied to a variety of speech act types. I also discussed a new and promising frontier—the extension of the normative account to ancillary speech acts. The main thread in my discussion was an examination of the extension of particular speech act norms. I ended with addressing how the normative account can be applied in the discussion concerning establishing which speech acts are lie-prone.

I want to close with an observation concerning speech acts having knowledge as their norm. If the aforementioned proposals are on the right track, there is a significant group of speech acts governed by some type of knowledge norm. Here assertions serve as a useful reference point. While they are governed by the knowledge norm, inquiries are governed by the lack-of-knowledge norm. Furthermore, while the norm of assertion is first-order knowledge, guarantees are individuated by second-order knowledge. In general, speech acts that entail the illocutionary force of assertions are governed by a norm at least as strong as the norm of assertion. Some classes of constative speech acts, like informatives, are knowledge-governed illocutions too. Moreover, both presuppositions and conventional implicatures are governed by variations of the knowledge norm. Especially the latter group shows that the simple, Williamsonian, knowledge norm

does not perform its main function, i.e., it does not individuate assertions from other speech acts. This strongly points in favour of the audience-centred norms of assertion since they are capable of distinguishing between these speech acts.

REFERENCES

- Achinstein, P. (1983). *The Nature of Explanation*. Oxford University Press.
- Alston, W. P. (2000). *Illocutionary Acts and Sentence Meaning*. Cornell University Press. doi:10.7591/9781501700422
- Archer, A. (2018). Wondering About What You Know. *Analysis*, 78(4), 596–604. doi:10.1093/analys/anx162
- Arielli, E. (2018). Sharing as Speech Act. *Versus*, 127, 243–258.
- Austin, J. L. (1962). *How to Do Things with Words*. Clarendon Press.
- Bach, K. (2008). Applying Pragmatics to Epistemology. *Philosophical Issues*, 18(1), 68–88. doi:10.1111/j.1533-6077.2008.00138.x
- Bach, K., Harnish, R. M. (1979). *Linguistic Communication and Speech Acts*. Cambridge: MIT Press.
- Ball, B. (2013). The Nature of Testimony. A Williamsonian Account. *Logique et Analyse*, 56(223), 231–244.
- Barnett, Z. (2019). Philosophy Without Belief. *Mind*, 128(509), 109–138. doi:10.1093/mind/fzw076
- Benton, M. (2011). Two More for the Knowledge Account of Assertion. *Analysis*, 71(4), 684–687. doi:10.1093/analys/anr085
- Benton, M. (2012). Assertion, Knowledge and Predictions. *Analysis*, 72(1), 102–105. doi:10.1093/analys/anr123
- Benton, M. (2018). Lying, Belief, and Knowledge. In J. Meibauer (Ed.), *The Oxford Handbook of Lying* (pp. 119–133). Oxford: Oxford University Press. doi:10.1093/oxfordhb/9780198736578.013.9
- Benton, M. (2022). Knowledge Norms. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*. Retrieved from: <https://iep.utm.edu/kn-norms/>
- Benton, M. (in press). Knowledge is the Norm of Assertion. In E. Sosa, M. Steup, J. Turri, B. Roeber (Eds.), *Contemporary Debates in Epistemology* (3rd Edition). Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Benton, M., Turri, J. (2014). Iffy Predictions and Proper Expectations. *Synthese*, 191(8), 1857–1866. doi:10.1007/s11229-013-0377-y
- Benton, M., van Elswyk, P. (2020). Hedged Assertion. In S. Goldberg (Ed.), *The Oxford Handbook of Assertion* (pp. 243–263). Oxford: Oxford University Press. doi:10.1093/oxfordhb/9780190675233.013.11
- Besson, C., Hattiangadi, A. (2020). Assertion and the Future. In S. Goldberg (Ed.), *The Oxford Handbook of Assertion* (pp. 481–504). New York: Oxford University Press.
- Betz-Richman, N. (2022). Lying, Hedging, and the Norms of Assertion. *Synthese*, 200(2). doi:10.1007/s11229-022-03644-8

- Blaauw, M. J. (2012). Reinforcing the Knowledge Account of Assertion. *Analysis*, 72(1), 105–108. doi:10.1093/analys/anr124
- Brandom, R. (1994). *Making It Explicit: Reasoning, Representing, and Discursive Commitment*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bräuer, F. (2021). Assertion: The Constitutive Rule Account and the Engagement Condition Objection. *Erkenntnis*. doi:10.1007/s10670-021-00451-4
- Brown, J. (2008). The Knowledge Norm for Assertion. *Philosophical Issues*, 18(1), 89–103. doi:10.1111/j.1533-6077.2008.00139.x
- Brown, J. (2010). Knowledge and Assertion. *Philosophy and Phenomenological Research*, 81(3), 549–566. doi:10.1111/j.1933-1592.2010.00369.x
- Buckwalter, W., Turri, J. (2014). Telling, Showing and Knowing: A Unified Theory of Pedagogical Norms. *Analysis*, 74(1), 16–20. doi:10.1093/analys/ant092
- Caponetto, L. (2020). Undoing Things With Words. *Synthese*, 197(6), 2399–2414. doi:10.1007/s11229-018-1805-9
- Cappelen, H., & Dever, J. (2019). *Bad Language*. Oxford: OUP.
- Cariani, F. (2020). On Predicting. *Ergo, an Open Access Journal of Philosophy*, 7. doi:10.3998/ergo.12405314.0007.011
- Carson, T. L. (2006). The Definition of Lying. *Noûs*, 40(2), 284–306. doi:10.1111/j.0029-4624.2006.00610.x
- Carter, J. A. (2017). Assertion, Uniqueness and Epistemic Hypocrisy. *Synthese*, 194(5), 1463–1476. doi:10.1007/s11229-015-0766-5
- Carter, J. A., Gordon, E. C. (2011). Norms of Assertion: The Quantity and Quality of Epistemic Support. *Philosophia*, 39(4), 615–635. doi:10.1007/s11406-011-9317-6
- Carter, J. A., Gordon, E. C., Grodniewicz, J. P. (2021). Understanding a Communicated Thought. *Synthese*, 198(12), 12137–12151. doi:10.1007/s11229-020-02854-2
- Clark, H. H., Carlson, T. B. (1982). Hearers and Speech Acts. *Language*, 58(2), 332. doi:10.2307/414102
- Coates, D. J. (2016). The Epistemic Norm of Blame. *Ethical Theory and Moral Practice*, 19(2), 457–473. doi:10.1007/s10677-015-9639-8
- Collins, J. (2020). A Norm of Aesthetic Assertion and Its Semantic (In)Significance. *Inquiry*, 1–31. doi:10.1080/0020174X.2020.1809515
- Dang, H., Bright, L. K. (2021). Scientific Conclusions Need Not Be Accurate, Justified, or Believed by Their Authors. *Synthese*. doi:10.1007/s11229-021-03158-9
- Deigan, M. (2022). Stupefying. *Philosophers' Imprint*, 22(0). doi:10.3998/phimp.2117
- DeRose, K. (2002). Assertion, Knowledge, and Context. *Philosophical Review*, 111(2), 167–203. doi:10.1215/00318108-111-2-167
- DeRose, K. (2017). *The Appearance of Ignorance: Knowledge, Skepticism, and Context, Volume 2*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Dorst, K., Mandelkern, M. (2021). Good Guesses. *Philosophy and Phenomenological Research*. doi:10.1111/phpr.12831

- Douven, I. (2006). Assertion, Knowledge, and Rational Credibility. *Philosophical Review*, 115(4), 449–485. doi:10.1215/00318108-2006-010
- Dummett, M. (1981). *Frege: Philosophy of Language*. Cambridge: HUP.
- Engel, P. (2008). In What Sense Is Knowledge the Norm of Assertion? *Grazer Philosophische Studien*, 77(1), 45–59. doi:10.1163/18756735-90000843
- Falbo, A. (2021). Inquiry and Confirmation. *Analysis*. doi:10.1093/analys/anab037
- Fallis, D. (2009). What Is Lying? *The Journal of Philosophy*, 106(1), 29–56. doi:10.5840/jphil200910612
- Farkas, D. (2022). Non-Intrusive Questions as a Special Type of Non-Canonical Questions. *Journal of Semantics*, 39, 295–337. doi:10.1093/jos/ffac001
- Fleisher, W. (2021). Endorsement and Assertion. *Noûs*, 55(2), 363–384. doi:10.1111/nous.12315
- Fricke, E. (2006). Second-Hand Knowledge. *Philosophy and Phenomenological Research*, 73(3), 592–618. doi:10.1111/j.1933-1592.2006.tb00550.x
- Fricke, E. (2012). I—Stating and Insinuating. *Aristotelian Society Supplementary Volume*, 86(1), 61–94. doi:10.1111/j.1467-8349.2012.00208.x
- Friedman, J. (2017). Why Suspend Judging? *Noûs*, 51(2), 302–326. doi:10.1111/nous.12137
- Friedman, J. (2019). Checking Again. *Philosophical Issues*, 29(1), 84–96. doi:10.1111/phis.12141
- García-Carpintero, M. (2004). Assertion and the Semantics of Force-Makers. In C. Bianchi (Ed.), *The Semantics/Pragmatics Distinction* (pp. 133–166). Stanford: CSLI Publications.
- García-Carpintero, M. (2013). Norms of Fiction-Making. *The British Journal of Aesthetics*, 53(3), 339–357. doi:10.1093/aesthj/ayt021
- García-Carpintero, M. (2018). Sneaky Assertions. *Philosophical Perspectives*, 32(1), 188–218. doi:10.1111/phpe.12116
- García-Carpintero, M. (2019a). Normative Fiction-Making and the World of the Fiction. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 77(3), 267–279. doi:10.1111/jaac.12660
- García-Carpintero, M. (2019b). Conventions and Constitutive Norms. *Journal of Social Ontology*, 5(1), 35–52. doi:10.1515/jso-2019-0013
- García-Carpintero, M. (2020). On the Nature of Presupposition: A Normative Speech Act Account. *Erkenntnis*, 85(2), 269–293. doi:10.1007/s10670-018-0027-3
- García-Carpintero, M. (2021). Lying vs. Misleading: The Adverbial Account. *Intercultural Pragmatics*, 18(3), 391–413. doi:10.1515/ip-2021-2011
- García-Carpintero, M. (2022). How to Understand Rule-Constituted Kinds. *Review of Philosophy and Psychology*, 13(1), 7–27. doi:10.1007/s13164-021-00576-z
- Gaszczyk, G. (2021). A Speech-Act-Theoretic Approach to Lying With Projective Content. In M. Young Pedersen, A. Pavlova (Eds.), *Proceedings of the ESSLLI Student Session 2021* (pp. 123–131).

- Gaszczyk, G. (2022). Norms of Constatives. *Acta Analytica*. doi:10.1007/s12136-022-00531-2
- Gaszczyk, G. (2023a). Helping Others to Understand: A Normative Account of the Speech Act of Explanation. *Topoi*. doi:10.1007/s11245-022-09878-y
- Gaszczyk, G. (2023b). *Interrogatives, Inquiries, and Exam Questions*. Unpublished manuscript.
- Gaszczyk, G. (in press). Lying With Uninformative Speech Acts. *Canadian Journal of Philosophy*.
- Gerken, M. (2012). Discursive Justification and Skepticism. *Synthese*, 189(2), 373–394. doi:10.1007/s11229-012-0076-0
- Gerken, M. (2014). Same, Same but Different: The Epistemic Norms of Assertion, Action and Practical Reasoning. *Philosophical Studies*, 168(3), 725–744. doi:10.1007/s11098-013-0156-0
- Gerken, M. (2017). *On Folk Epistemology. How We Think and Talk About Knowledge*. Oxford: Oxford University Press.
- Goldberg, S. (2015). *Assertion: On the Philosophical Significance of Assertoric Speech*. Oxford: Oxford University Press.
- Gordon, E. C. (2023). *Understanding as the Norm of Political Discourse*. Unpublished manuscript.
- Graham, P. J. (2015). Testimony as Speech Act, Testimony as Source. In C. Mi, E. Sosa, M. Slote (Eds.), *Moral and Intellectual Virtues in Western and Chinese Philosophy: The Turn toward Virtue* (pp. 121–144). New York: Routledge.
- Graham, P. J. (2022). Testimony Is Not Disjunctive. *Asian Journal of Philosophy*, 1(1), 25. doi:10.1007/s44204-022-00027-1
- Green, A. (2017). An Epistemic Norm for Implicature. *Journal of Philosophy*, 114(7), 381–391. doi:10.5840/jphil2017114726
- Greenberg, A. (2020). There is No (Sui Generis) Norm of Assertion. *Philosophy*, 95(3), 337–362. doi:10.1017/S0031819120000169
- Greenough, P. (2011). Truth-Relativism, Norm-Relativism, and Assertion. In J. Brown, H. Cappelen (Eds.), *Assertion: New Philosophical Essays*. Oxford: Oxford University Press.
- Grice, H. P. (1989). *Studies in the Way of Words*. Cambridge: HUP.
- Grodniewicz, J. P. (2021). The Process of Linguistic Understanding. *Synthese*, 198(12), 11463–11481. doi:10.1007/s11229-020-02807-9
- Hanks, P. (2015). *Propositional Content*. Oxford: OUP.
- Hanks, P. (2019). Reference as a Speech Act. In J. Gundel, B. Abbott (Eds.), *The Oxford Handbook of Reference* (pp. 10–18). Oxford: Oxford University Press. doi:10.1093/oxfordhb/9780199687305.013.2
- Harris, D. W., Fogal, D., Moss, M. (2018). Speech Acts: The Contemporary Theoretical Landscape. In D. Fogal, D. Harris, M. Moss (Eds.), *New Work on Speech Acts*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Hawthorne, J. (2003). *Knowledge and Lotteries*. Oxford: OUP.
- Haziza, E. (2022). Assertion, Implicature, and Iterated Knowledge. *Ergo, an Open Access Journal of Philosophy*. doi:10.3998/ergo.2236

- Hinchman, E. S. (2013). Assertion, Sincerity, and Knowledge. *Nous*, 47(4), 613–646. doi:10.1111/nous.12045
- Hinchman, E. S. (2020). Assertion and Testimony. In S. Goldberg (Ed.), *The Oxford Handbook of Assertion* (pp. 553–579). Oxford: OUP. doi:10.1093/oxfordhb/9780190675233.013.23
- Hindriks, F. (2007). The status of the knowledge account of assertion. *Linguistics and Philosophy*, 30(3), 393–406. doi:10.1007/s10988-007-9019-5
- Holguín, B. (2021). Lying and Knowing. *Synthese*, 198(6), 5351–5371. doi:10.1007/s11229-019-02407-2
- Holguín, B. (2022). Thinking, Guessing, and Believing. *Philosophers' Imprint*, 22, Article 0. doi:10.3998/phimp.2123
- Jary, M. (2018). Lying and Assertion. In J. Meibauer (Ed.), *The Oxford Handbook of Lying* (pp. 108–119). Oxford: Oxford University Press. doi:10.1093/oxfordhb/9780198736578.013.8
- Johnson, C. R. (2018). What Norm of Assertion? *Acta Analytica*, 33(1), 51–67. doi:10.1007/s12136-017-0326-3
- Kaluziński, B. (2019). Rules and Games. *Philosophia*, 47(4), 1165–1176. doi:10.1007/s11406-018-0050-2
- Karczewska, N. (2019). *Faultless Disagreement in Contemporary Semantic Theories* (unpublished doctoral dissertation). University of Warsaw, Warsaw, Poland.
- Kelp, C. (2011). A Practical Explication of the Knowledge Rule of Informative Speech Acts: The Knowledge Rule of Informative Speech Acts. *European Journal of Philosophy*, 21(3), 367–383. doi:10.1111/j.1468-0378.2011.00451.x
- Kelp, C. (2018). Assertion: A Function First Account: Assertion: A Function First Account. *Nous*, 52(2), 411–442. doi:10.1111/nous.12153
- Kelp, C. (2020a). The Knowledge Norm of Blaming. *Analysis*, 80(2), 256–261. doi:10.1093/analys/anz043
- Kelp, C. (2020b). Moral Assertion. *Ethical Theory and Moral Practice*, 23(3–4), 639–649. doi:10.1007/s10677-020-10107-x
- Kelp, C., Simion, M. (2020). The C Account of Assertion: A Negative Result. *Synthese*, 197(1), 125–137. doi:10.1007/s11229-018-1760-5
- Kelp, C., Simion, M. (2021). *Sharing Knowledge: A Functionalist Account of Assertion*. Cambridge: CUP. doi:10.1017/9781009036818
- Kneer, M. (2018). The Norm of Assertion: Empirical Data. *Cognition*, 177, 165–171. doi:10.1016/j.cognition.2018.03.020
- Kukla, Q., Steinberg, D. (2021). “I Really Didn’t Say Everything I Said”: The Pragmatics of Retraction. In L. Townsend, P. Stovall, H. B. Schmid (Eds.), *The Social Institution of Discursive Norms* (pp. 233–247). New York: Routledge.
- Kukla, R., Lance, M. (2009). *‘Yo!’ and ‘Lo!’: The Pragmatic Topography of the Space of Reasons*. Harvard: HUP.
- Kvanvig, J. (2011). Norms of Assertion. In J. Brown, H. Cappelen (Eds.), *Assertion: New Philosophical Essays* (pp. 233–250). Oxford: OUP.
- Lackey, J. (2007). Norms of Assertion. *Nous*, 41(4), 594–626. doi:10.1111/j.1468-0068.2007.00664.x

- Lance, M., Kukla, R. (2013). Leave the Gun; Take the Cannoli! The Pragmatic Topography of Second-Person Calls. *Ethics*, 123(3), 456–478. doi:10.1086/669565
- Langton, R. (2018). Blocking as Counter-Speech. In D. Fogal, D. Harris, M. Moss (Eds.), *New Work on Speech Acts* (Volume 1, pp. 144–164). Oxford: Oxford University Press. doi:10.1093/oso/9780198738831.003.0006
- Langton, R. (2021). Lies and Back-Door Lies. *Mind*, 130(517), 251–258. doi:10.1093/mind/fzaa040
- Lawlor, K. (2013). *Assurance: An Austinian View of Knowledge and Knowledge Claims* (1st Ed). Oxford: Oxford University Press.
- Lawlor, K. (2015). Précis of *Assurance*. *Philosophy and Phenomenological Research*, 90(1), 194–204. doi:10.1111/phpr.12161
- Levin, J. (2008). Assertion, Practical Reason, and Pragmatic Theories of Knowledge. *Philosophy and Phenomenological Research*, 76(2), 359–384.
- Lewiński, M. (2021a). Conclusions of Practical Argument: A Speech Act Analysis. *Organon F*, 28(2), 420–547. doi:10.31577/orgf.2021.28207
- Lewiński, M. (2021b). Illocutionary Pluralism. *Synthese*, 199, 6687–6714. doi:10.1007/s11229-021-03087-7
- Lewis, M. (2019). The Norm of Moral Assertion: A Reply to Simion. *Ethical Theory and Moral Practice*, 22(4), 1043–1049. doi:10.1007/s10677-019-10033-7
- Macagno, F. (2016). Presupposition as Argumentative Reasoning. In A. Capone, J. L. Mey (Eds.), *Interdisciplinary Studies in Pragmatics, Culture and Society* (Volume 4, pp. 465–487). Cham: Springer International Publishing. doi:10.1007/978-3-319-12616-6_18
- MacFarlane, J. (2011). What Is Assertion. In J. Brown, H. Cappelen (Eds.), *Assertion: New Philosophical Essays* (pp. 79–96). Oxford: OUP.
- MacFarlane, J. (2014). *Assessment Sensitivity: Relative Truth and Its Applications*. Oxford: Oxford University Press.
- Mahon, J. E. (2016). The Definition of Lying and Deception. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Stanford University. Retrieved from: <https://plato.stanford.edu/archives/win2016/entries/lying-definition/>
- Maitra, I. (2011). Assertion, Norms, and Games. In J. Brown & H. Cappelen (Eds.), *Assertion: New Philosophical Essays* (pp. 277–296). Oxford: OUP.
- Marques, T. (2018). Retractions. *Synthese*, 195(8), 3335–3359. doi:10.1007/s11229-015-0852-8
- Marsili, N. (2014). Lying as a Scalar Phenomenon: Insincerity Along the Certainty-Uncertainty Continuum. In S. Cantarini, W. Abraham, E. Leiss (Eds.), *Studies in Language Companion Series* (Volume 165, pp. 153–173). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. doi:10.1075/slcs.165.09mar
- Marsili, N. (2016). Lying by Promising. *International Review of Pragmatics*, 8(2), 271–313. doi:10.1163/18773109-00802005
- Marsili, N. (2019). The Norm of Assertion: A ‘Constitutive’ Rule? *Inquiry*. doi:10.1080/0020174X.2019.1667868

- Marsili, N. (2020a). Lying, speech acts, and commitment. *Synthese*, 199, 3245–3269. doi:10.1007/s11229-020-02933-4
- Marsili, N. (2020b). Retweeting: Its linguistic and epistemic value. *Synthese*, 198, 10457–10483. doi:10.1007/s11229-020-02731-y
- Marsili, N. (2021). Lying: Knowledge or belief? *Philosophical Studies*, 179, 1445–1460. doi:10.1007/s11098-021-01713-1
- Marsili, N. (in press). Towards a Unified Theory of Illocutionary Normativity. In L. Caponetto, P. Labinaz (Eds.), *Sbisà on Speech as Action*. London: Palgrave Macmillan.
- Marsili, N., Wiegmann, A. (2021). Should I Say That? An Experimental Investigation of the Norm of Assertion. *Cognition*, 212. doi:10.1016/j.cognition.2021.104657
- McDonald, L. (2021). Please Like This Paper. *Philosophy*, 96(3), 335–358. doi:10.1017/S0031819121000152
- McGlynn, A. (2014). *Knowledge First?* London: Palgrave Macmillan.
- McGowan, M. K. (2009). Oppressive Speech. *Australasian Journal of Philosophy*, 87(3), 389–407. doi:10.1080/00048400802370334
- McGowan, M. K. (2019). *Just Words: On Speech and Hidden Harm*. Oxford: Oxford University Press.
- McKenna, R. (2015). Assertion, Complexity, and Sincerity. *Australasian Journal of Philosophy*, 93(4), 782–798. doi:10.1080/00048402.2014.1003075
- McKinnon, R. (2015). *The Norms of Assertion: Truth, Lies, and Warrant*. London: Palgrave Macmillan.
- Meibauer, J. (2014). *Lying at the Semantics-Pragmatics Interface*. Berlin, Boston: Walter de Gruyter. doi:10.1515/9781614510840
- Milić, I. (2015). A Note on Existentially Known Assertions. *The Philosophical Quarterly*, 65(261), 813–821. doi:10.1093/pq/pqv024
- Milić, I. (2017). Against Selfless Assertions. *Philosophical Studies*, 174(9), 2277–2295. doi:10.1007/s11098-016-0798-9
- Milić, I. (2018). “What Counts as an Insult?”. *Acta Analytica*, 33(4), 539–552. doi:10.1007/s12136-018-0353-8
- Milić, I. (2020). Hypocritical Blame: A Question for the Normative Accounts of Assertion. *Philosophia*, 48(4), 1543–1549. doi:10.1007/s11406-020-00167-9
- Millson, J. A. (2021). Seeking Confirmation: A Puzzle for Norms of Inquiry. *Analysis*, 80(4), 683–693. doi:10.1093/analys/anaa017
- Montminy, M. (2020). Testing for Assertion. In S. C. Goldberg (Ed.), *The Oxford Handbook of Assertion*. Oxford: Oxford University Press. doi:10.1093/oxfordhb/9780190675233.013.14
- Montminy, M., Skolits, W. (2014). Defending The Coherence Of Contextualism. *Episteme*, 11(3), 319–333. doi:10.1017/epi.2014.13
- Morgan, A. (2022). When Doublespeak Goes Viral: A Speech Act Analysis of Internet Trolling. *Erkenntnis*. doi:10.1007/s10670-021-00508-4

- Pagin, P. (2011). Information and Assertoric Force. In J. Brown, H. Cappelen (Eds.), *Assertion: New Philosophical Essays*. Oxford: OUP. doi:10.1093/acprof:oso/9780199573004.003.0005
- Pagin, P., Marsili, N. (2021). Assertion. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Stanford University. Retrieved from: <https://plato.stanford.edu/archives/win2021/entries/assertion/>
- Peet, A. (2015). Testimony, Pragmatics, and Plausible Deniability. *Episteme*, 12(1), 29–51. doi:10.1017/epi.2014.31
- Pelling, C. (2013). Assertion and The Provision of Knowledge. *The Philosophical Quarterly*, 63(251), 293–312. doi:10.1111/1467-9213.12013
- Pelling, C. (2014). Assertion, Telling, and Epistemic Norms. *Australasian Journal of Philosophy*, 92(2), 335–348. doi:10.1080/00048402.2013.798340
- Pepp, J. (2020). Assertion, Lying, and Untruthfully Implicating. In S. Goldberg (Ed.), *The Oxford Handbook of Assertion* (pp. 827–850). Oxford: OUP. doi:10.1093/oxfordhb/9780190675233.013.40
- Plakias, A. (2019). Publishing Without Belief. *Analysis*, 79(4), 638–646. doi:10.1093/analysis/anz040
- Potts, C. (2005). *The Logic of Conventional Implicatures*. Oxford: Oxford University Press. doi:10.1093/acprof:oso/9780199273829.001.0001
- Potts, C. (2015). Presupposition and Implicature. In S. Lappin, C. Fox (Eds.), *The Handbook of Contemporary Semantic Theory* (pp. 168–202). Chichester, UK: John Wiley & Sons, Ltd. doi:10.1002/9781118882139.ch6
- Reins, L. M., Wiegmann, A. (2021). Is Lying Bound to Commitment? Empirically Investigating Deceptive Presuppositions, Implicatures, and Actions. *Cognitive Science*, 45(2). doi:10.1111/cogs.12936
- Reuter, K., Brössel, P. (2019). No Knowledge Required. *Episteme*, 16(3), 303–321. doi:10.1017/epi.2018.10
- Reynolds, S. L. (2002). Testimony, Knowledge, and Epistemic Goals. *Philosophical Studies*, 110(2), 139–161. doi:10.1023/a:1020254327114
- Ripley, D. (2020). Denial. In V. Déprez, M. T. Espinal (Eds.), *The Oxford Handbook of Negation* (pp. 46–57). Oxford: OUP. doi:10.1093/oxfordhb/9780198830528.013.21
- Roberts, C. (2012). Information Structure in Discourse: Towards an Integrated Formal Theory of Pragmatics. *Semantics and Pragmatics*, 49(5), 1–69. doi:10.3765/sp.5.6
- Saul, J. M. (2012). *Lying, Misleading, and What Is Said: An Exploration in Philosophy of Language and in Ethics*. Oxford: Oxford University Press. doi:10.1093/acprof:oso/9780199603688.001.0001
- Sbisà, M. (2018). Varieties of Speech Act Norms. In M. Witek, I. Witzak-Plisiecka (Eds.), *Normativity and Variety of Speech Actions* (pp. 23–50). Leiden: Brill. doi:10.1163/9789004366527_003
- Sbisà, M. (2020). Assertion Among the Speech Acts. In S. Goldberg (Ed.), *The Oxford Handbook of Assertion* (pp. 157–178). Oxford: Oxford University Press. doi:10.1093/oxfordhb/9780190675233.013.7

- Schaffer, J. (2008). Knowledge in the Image of Assertion. *Philosophical Issues*, 18(1), 1–19. doi:10.1111/j.1533-6077.2008.00134.x
- Schiller, H. I. (2021). Is That a Threat? *Erkenntnis*, 86(5), 1161–1183. doi:10.1007/s10670-019-00148-9
- Searle, J. R. (1969). *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: CUP. doi:10.1017/CBO9781139173438
- Searle, J. R. (1975). A Taxonomy of Illocutionary Acts. In K. Gunderson (Ed.), *Language, Mind and Knowledge* (pp. 344–369). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Searle, J. R., Vanderveken, D. (1985). *Foundations of Illocutionary Logic*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Shields, M. (2020). Philosophical Speech Acts. *Philosophy*, 95(4), 497–521. doi:10.1017/S0031819120000194
- Simion, M. (2017). Epistemic Norms and ‘He Said/She Said’ Reporting. *Episteme*, 14(4), 413–422. doi:10.1017/epi.2016.11
- Simion, M. (2018). The Explanation Proffering Norm of Moral Assertion. *Ethical Theory and Moral Practice*, 21(3), 477–488. doi:10.1007/s10677-018-9922-6
- Simion, M. (2021). *Shifty Speech and Independent Thought: Epistemic Normativity in Context* (1st Ed.). Oxford: Oxford University Press. doi:10.1093/oso/9780192895288.001.0001
- Simion, M., Kelp, C. (2020). Assertion: The Constitutive Norms View. In S. Goldberg (Ed.), *The Oxford Handbook of Assertion* (pp. 57–73). Oxford: Oxford University Press. doi:10.1093/oxfordhb/9780190675233.013.2
- Slote, M. (1979). Assertion and Belief. In J. Dancy (Ed.), *Papers on Language and Logic* (pp. 177–190). Keele, Newcastle: Keele University Press.
- Sorensen, R. (2007). Bald-Faced Lies! Lying Without the Intent to Deceive. *Pacific Philosophical Quarterly*, 88(2), 251–264. doi:10.1111/j.1468-0114.2007.00290.x
- Stainton, R. J. (2016). Full-On Stating. *Mind & Language*, 31(4), 395–413. doi:10.1111/mila.12112
- Stalnaker, R. (1999a). Pragmatic Presuppositions. In R. Stalnaker, *Context and Content* (pp. 47–62). Oxford: Oxford University Press.
- Stalnaker, R. (1978). Assertion. In R. Stalnaker, *Context and Content* (pp. 78–95). Oxford: Oxford University Press.
- Stanley, J. (2005). *Knowledge and Practical Interests*. New York: Clarendon Press; Oxford University Press.
- Stanley, J. (2008). Knowledge and Certainty. *Philosophical Issues*, 18(1), 35–57. doi:10.1111/j.1533-6077.2008.00136.x
- Sternau, M., Ariel, M., Giora, R., Fein, O. (2016). A Graded Strength for Privileged Interactional Interpretations. In K. Allan, A. Capone, I. Kecskes (Eds.), *Pragmemes and Theories of Language Use* (pp. 703–723). Cham: Springer International Publishing. doi:10.1007/978-3-319-43491-9_35
- Stokke, A. (2017). II—Conventional Implicature, Presupposition, and Lying. *Aristotelian Society Supplementary Volume*, 91(1), 127–147.

- doi:10.1093/arisup/akx004
- Stokke, A. (2018). *Lying and Insincerity*. Oxford: Oxford University Press.
doi:10.1093/oso/9780198825968.001.0001
- Stone, J. (2007). Contextualism and Warranted Assertion. *Pacific Philosophical Quarterly*, 88(1), 92–113. doi:10.1111/j.1468-0114.2007.00282.x
- Turri, A., Turri, J. (2015). The Truth About Lying. *Cognition*, 138, 161–168.
doi:10.1016/j.cognition.2015.01.007
- Turri, J. (2010a). Epistemic Invariantism and Speech Act Contextualism. *Philosophical Review*, 119(1), 77–95. doi:10.1215/00318108-2009-026
- Turri, J. (2010b). Prompting Challenges. *Analysis*, 70(3), 456–462. doi:10.1093/analys/anq027
- Turri, J. (2011). The Express Knowledge Account of Assertion. *Australasian Journal of Philosophy*, 89(1), 37–45. doi:10.1080/00048401003660333
- Turri, J. (2013). Knowledge Guaranteed. *Noûs*, 47(3), 602–612. doi:10.1111/j.1468-0068.2011.00849.x
- Turri, J. (2015a). Assertion and Assurance: Some Empirical Evidence. *Philosophy and Phenomenological Research*, 90(1), 214–222.
doi:10.1111/phpr.12160
- Turri, J. (2015b). Understanding and the Norm of Explanation. *Philosophia*, 43(4), 1171–1175. doi:10.1007/s11406-015-9655-x
- Turri, J. (2016). *Knowledge and the Norm of Assertion: An Essay in Philosophical Science*. Cambridge, UK: Open Book Publishers. doi:10.11647/OBP.0083
- Turri, J. (2021). Truth, Fallibility, and Justification: New Studies in the Norms of Assertion. *Synthese*, 198(9), 8073–8084. doi:10.1007/s11229-020-02558-7
- Unger, P. (1975). *Ignorance: A Case for Scepticism*. Oxford: OUP.
- van Elswyk, P. (2021). Representing Knowledge. *The Philosophical Review*, 130(1), 97–143. doi:10.1215/00318108-8699695
- van Elswyk, P. (2022). Hedged Testimony. *Noûs*. doi:10.1111/nous.12411
- van Elswyk, P., Sapir, Y. (2021). Hedging and the Ignorance Norm on Inquiry. *Synthese*, 199, 5837–5859. doi:10.1007/s11229-021-03048-0
- Viebahn, E. (2020). Lying With Presuppositions. *Noûs*, 54(3), 731–751.
doi:10.1111/nous.12282
- Viebahn, E. (2021). The Lying-Misleading Distinction: A Commitment-Based Approach. *The Journal of Philosophy*, 118(6), 289–319. doi:10.5840/jphil2021118621
- Viebahn, E., Wiegmann, A., Engelmann, N., Willemsen, P. (2021). Can a Question Be a Lie? An Empirical Investigation. *Ergo*, 8(0). doi:10.3998/ergo.1144
- von Fintel, K. (2004). Would You Believe It? The King of France Is Back! Presuppositions and Truth-Value Intuitions. In A. Bezuidenhout, M. Reimer (Eds.), *Descriptions and Beyond* (pp. 315–341). Oxford: OUP.
- Weiner, M. (2005). Must We Know What We Say? *Philosophical Review*, 114(2), 227–251. doi:10.1215/00318108-114-2-227
- Whitcomb, D. (2010). Curiosity Was Framed. *Philosophy and Phenomenological Research*, 81(3), 664–687. doi:10.1111/j.1933-1592.2010.00394.x

- Whitcomb, D. (2017). One Kind of Asking. *The Philosophical Quarterly*, 67(266), 148–168. doi:10.1093/pq/pqw027
- Whiting, D. (2013). Stick to the Facts: On the Norms of Assertion. *Erkenntnis*, 78(4), 847–867. doi:10.1007/s10670-012-9383-6
- Wiegmann, A., Samland, J., Waldmann, M. R. (2016). Lying Despite Telling the Truth. *Cognition*, 150, 37–42. doi:10.1016/j.cognition.2016.01.017
- Wiegmann, A., Viebahn, E. (2021). True Lies and Moorean Redundancy. *Synthese*, 199(5–6), 13053–13066. doi:10.1007/s11229-021-03366-3
- Willard-Kyle, C. (2020). Being in a Position to Know is the Norm of Assertion. *Pacific Philosophical Quarterly*, 101(2), 328–352. doi:10.1111/papq.12305
- Willard-Kyle, C. (2021). P, but You Don't Know That P. *Synthese*, 199(5–6), 14667–14690. doi:10.1007/s11229-021-03438-4
- Williamson, T. (1996). Knowing and Asserting. *The Philosophical Review*, 105(4), 489. doi:10.2307/2998423
- Williamson, T. (2000). *Knowledge and Its Limits*. Oxford: OUP.
- Witek, M. (2019). Illocution and Accommodation in the Functioning of Pre-somptions. *Synthese*. doi:10.1007/s11229-019-02459-4
- Witek, M. (2022). Irony as a Speech Action. *Journal of Pragmatics*, 190, 76–90. doi:10.1016/j.pragma.2022.01.010
- Woodard, E. (2022). Why Double-Check? *Episteme*, 1–24. doi:10.1017/epi.2022.22

ANTONIO MONACO*

INSINUATIONS, INDIRECT SPEECH ACTS, AND DENIABILITY

SUMMARY: Insinuations are indirect speech acts done for various reasons: a speaker *S* may insinuate *P* (i) because an insinuation is more polite, and *S* can save face by non-explicitly saying *P* (Brown, Levinson, 1987; Searle, 1975), (ii) because *S* can deny having insinuated *P* and avoid the responsibility of explicitly stating *P*, or (iii) because *S* perceives herself to be in a competitive rather than cooperative conversation, and she wants to pursue her interests strategically (Asher, Lascarides, 2013; Camp, 2018; Lee, Pinker, 2010; Pinker et al., 2008). These views assume that to insinuate *P*, *S* must also *intend to use* the deniability of *P* for dealing with a possible non-cooperative hearer. I argue that this requirement is too strong and falls short of accounting for cases in which *S* intentionally performs a deniable indirect speech act, but *S* has no intention to use that deniability.

KEYWORDS: insinuation, indirect speech act, strategic conversation, deniability, implicature, politeness theory.

1. Insinuations as Indirect Speech Acts

Insinuations are a familiar linguistic phenomenon that serve multiple purposes. Suppose a speaker *S* wants to threaten a hearer *H*, or suggest an illicit action, make a derogatory comment, or ask an embarrassing question. In that case, *S* may decide not to explicitly state what they want to say. Instead, *S* will use another question, statement, or comment to only allude to the meaning *S* wants to

* Georgia State University, Department of Philosophy. E-mail: amonaco2@student.gsu.edu. ORCID: 0009-0002-9174-2191.

convey, but in such a way that *H* will understand the true meaning of *S*'s words. Such situations raise at least two questions. How is it possible to convey a meaning without explicitly stating it? Why does *S* decide to insinuate instead of explicitly expressing what they want to say? These questions must be taken into account when we try to characterize the notion of insinuation.

Before considering what contemporary scholars have said about insinuations, it is useful to mention a difference between a common-sense definition of insinuation and the discussion of insinuations in philosophy of language. Usually, the word "insinuation" refers to something unpleasant, denigrating, or derogatory. However, such reference is not a necessary part of an insinuation. Consider a case where *S* insinuates she is willing to bribe *H*: even if an illicit action is being suggested, there is no denigration taking place. In the following discussion, I will focus on a wider notion of insinuation that is not limited to unpleasant comments.

Let us consider the question of how it is possible to convey a meaning without explicitly stating it. This question can find an answer by situating insinuations in the field of *indirect speech acts*. Searle (1975) defines indirect speech acts as "cases in which one illocutionary act is performed indirectly by way of performing another" (p. 60). For example, suppose *S* says to *H*, "can you reach for the salt?". The speech act explicitly performed by *S* is a question, but the indirect speech act performed by *S* is a request.

Searle uses the category of illocutionary act, which goes back to Austin's distinction between locutionary, illocutionary, and perlocutionary acts (Austin, 1962). Take Austin's example of a speaker *A* saying to me, "shoot her". By uttering something meaningful, *A* performs a locutionary act: the speaker means "by 'shoot' shoot" and refers "by 'her' to her". At the same time, in saying "shoot her", *A* is suggesting or ordering me to shoot her, i.e., *A* performs an illocutionary act. Ordering and suggesting are different acts, and Austin describes this contrast by saying that they have a different illocutionary force. Finally, by ordering me to shoot her, *A* achieves the result of persuading me to do so, i.e., *A* performs a perlocutionary act: an intentional causal consequence of *A*'s illocutionary act (for a more detailed discussion of Austin's distinction, see Ball, 2022).

When Searle suggests that insinuations are indirect speech acts, he means that whenever we have an insinuation, we are performing two illocutionary acts at the same time. Searle calls them the primary and secondary illocutionary acts. In the example of "can you reach for the salt?" the primary illocutionary act is a request for the salt, and the secondary illocutionary act is a question about the hearer's ability to reach for the salt, which has not to be taken literally but as a means to express the primary illocutionary act. So, if I say, "do you not have any other dress outside this one?" my primary illocutionary act is the assertion "you always wear the same dress", and the secondary illocutionary act is the question of whether the hearer possesses other dresses. What is insinuated then is the primary illocutionary act.

It has been suggested that insinuations are not a form of illocutionary act. Strawson (1964) argues that insinuations are not illocutionary acts because the speaker does not want their intention to insinuate to be recognizable but only to be suspected. Bach and Harnish (1979) also suggest the intention to insinuate has to remain unrecognized, and therefore they are not illocutionary acts. Bell (1997) also defines innuendos by following Bach and Harnish on the same point (see Fraser, 2001 for a detailed discussion of these three accounts).

I think these scholars are mistaken in thinking that the speakers do not intend their intention to insinuate to be recognized. As noted by Fraser (2001), the speaker successfully insinuates something if the hearer understands the intention of the speaker as an intention to perform the primary illocutionary act in addition to the second illocutionary act. As we will see in the next section, in insinuations, the speaker wants the primary illocutionary act to be deniable and, therefore, the possibility to claim that what she meant was just what she said. But the deniability of the insinuated meaning is compatible with the recognition of the intention of the speaker to insinuate. In the example of my saying, “do you not have any other dress outside this one?” my intention to insinuate is perfectly recognizable, and if I assume the hearer is merely suspecting I am insinuating, I consider my hearer naïve. Yet, if I am accused by my hearer of insinuating, I can still try to deny my primary illocutionary act by saying, “I was genuinely just asking”. Whether my denial is implausible does not prevent me from trying to deny my insinuation.

Bell (1993) presents rumours as an example of innuendo, which may clarify why one may think insinuations are not illocutionary acts. For example, suppose speaker *S* reports a rumour to hearer *H* about her partner’s infidelity. The perlocutionary effect *S* aims to reach is to make *H* worried about her partner. *S*’s intention can be perfectly hidden: *S* may say she reported the rumour to *H* because they are friends, and *H* may very well believe this. If this is a case of innuendo, I would suggest innuendo and insinuations are then not synonymous. Reporting rumours or news with the aim to produce in the hearer a certain reaction is not the kind of insinuation I am interested in. One may call reporting rumours an “innuendo” and keep the name “insinuations” for a form of indirect illocutionary act.

Bertuccelli Papi (1996) puts at the center of her discussion on insinuations a scene from Shakespeare’s *Othello*, where Iago reports a rumour to Othello about a relationship between Othello’s wife, Desdemona, and Cassius. Iago’s intention to manipulate Othello is hidden and intended not to be recognizable, and not surprisingly, Bertuccelli Papi also rejects the idea of insinuations as illocutionary acts.

Bertuccelli Papi is interested in *Othello*’s scene because she sees insinuations as a form of manipulation. She takes this idea from Parret (1993), who also takes insinuation to be manipulative in nature. I think this is another misunderstanding. According to Parret, agent *A* tries to manipulate agent *B* if *A* intentionally acts with the intent to persuade *B* to perform a certain action *without A’s intention being recognized*. If manipulation is understood in this way, then most cases of

insinuation are not forms of manipulation. If I try to bribe the waiter to get served earlier than other customers by saying, “I am very hungry, you know. I am sure they do not tip you very well here”, my insinuation may very well be an attempt to get the waiter to perform a certain action, but my bribe is successful only if the waiter understands my intention to bribe him.

If one recognizes the speaker’s intention to play a crucial role in insinuations, then a mechanism that makes indirect speech acts possible is the *conversational implicature* (Grice, 1975). By hearing *S*’s question, *H* assumes that *S* is observing the “Cooperative Principle” by which *S*’s contribution to the conversation is intelligible given the accepted purposes and direction of the conversation between *S* and *H*. To make *S*’s question cohere with the direction of the conversation, *H* assumes *S* is performing a polite request for the salt. In the case of the insinuation “do you not have any other dress outside this one?”, the hearer assumes the speaker is not asking a genuine question because it is clear to the hearer that *S* knows *H* possesses more than one dress.¹

Insinuations work as indirect speech acts, and this may suggest that the two notions are equivalent. Once we drop the derogatory element and exclude rumour-like innuendo, one can argue that insinuations are another name for indirect speech acts. This is the direction that Pinker, Nowak and Lee (2007) seem to take when they introduce the notion of indirect speech acts.

One reason to resist reducing insinuations to indirect speech acts is that insinuations are strongly connected with deniability, and some indirect speech acts are not deniable. Consider the mentioned case of *S* asking for the salt. *S* and *H* are having a diner together; *S* moves her hand toward the salt without being able to reach it, and she goes with question (1):

(1) Can you reach the salt?

Polite requests take the form of questions so often that, in the appropriate context, *S* cannot deny she was asking for the salt. At the same time, if *H*, instead of passing the salt, said, “yes, I can reach the salt”, without passing it and completely ignoring that *S* was making a request, we would be inclined to say *H* lacks an understanding of social conventions. I think we should not consider as insinuations these cases of polite conversations where the indirect speech act works through conventionally stereotyped phrasing that does not display the possibility for the speaker to deny what she was saying.

The first characterization of the concept of insinuation, then, is the following:

¹ In Section 4, I discuss a relevance-theory framework as an alternative to the Gricean approach I use in the paper. For an overview of others general accounts on speech acts, see (Harris, Fogal, Moss, 2018).

Definition 1. *S*'s utterance *U* is an insinuation if and only if

- (i) *U* is an indirect speech act,
- (ii) by uttering *U*, *S* means *I*,
- (iii) *S* intends the meaning *I* to be deniable.

We can now consider the other question mentioned at the beginning of this section: why did *S* decide to insinuate instead of explicitly expressing what she wanted to say? In the next section, I will consider different answers to this puzzle.

2. Insinuations and Deniability

Why do we insinuate? An initial answer is that insinuations happen in “strategic” conversations, i.e., conversations where the participants’ motives do not align (Asher, Lascarides, 2013; Lee, Pinker, 2010; Pinker, Nowak, Lee, 2008). Strategic conversations are frequent in antagonistic contexts or in situations where it is uncertain if the hearer is cooperative. These conversations are supposed to be a counterexample to Grice’s Cooperation Principle precisely because the speakers are not cooperative and refuse to make their intentions fully explicit and public. However, as Terkourafi (2011) observed, strategic conversations are not a counterexample to the Cooperative Principle. According to Terkourafi, one should avoid confusing locutionary cooperation with perlocutionary cooperation (a distinction made in Attardo, 1997). Even if the speakers’ extra-linguistic goals do not align (i.e., lack of perlocutionary cooperation), locutionary cooperation is still required: for *S* to successfully insinuate *X*, *H* must be able to retrieve *X*, and therefore it is still required that *H* considers *S*’s contribution to the conversation to be relevant. Camp (2018) prefers to speak of “minimal standards of cooperation”, by which she means not the violation of the Cooperative Principle but the refusal to go beyond the minimal norms of cooperation.

However, even assuming that insinuations are more common in less cooperative contexts, why does the speaker decide to insinuate in these contexts? Pinker, Nowak and Lee (2008; also Lee, Pinker, 2010) present a convincing explanation of why a speaker uses insinuations. Minimally cooperative contexts, where insinuations are prevalent, are characterized by the *Identification Problem*, which is roughly a situation in which *S* does not know if *H* is collaborative or not, so *S* wants to avoid running into sanctions, disapproval, or embarrassment. Consider the following example where a driver *S* is stopped for exceeding the speed limit, and he says (2) to bribe a police officer *H* (from Pinker, Nowak, Lee, 2008; also Camp, 2018):

- (2) I am in a bit of a hurry. Is there any way we can settle this right now?

With (2), *S* is insinuating he wants to bribe *H*. *S* does not know if the officer is honest, and if *H* is indeed honest, by explicitly proposing a bribe, *S* may face

the charge of bribery (Identification Problem). So, *S* opts for an insinuation: if *H* is honest and accuses *S* of trying to bribe him, *S* can deny (2) was uttered with the intent to offer a bribe, and he can will say that he was suggesting paying the fine immediately. Pinker, Nowak and Lee offer a game-theoretic framework to describe how the speaker minimizes his risk by insinuating the bribe: if the officer is dishonest, the payoff of the insinuation is high; if the officer is honest, the penalty is smaller than that of an explicit bribe.²

The deniability of insinuations is a crucial factor in explaining why it is rational to prefer them in minimally cooperative contexts. But how does the denial work? In the previous example, I noted that if *S* is accused of bribery by *H*, he can pretend he was suggesting paying the fine immediately rather than later. This is a crucial feature of the insinuation denial: speakers offer another interpretation of their utterance. Camp (2018) describes how “implicature with deniability” works. Let us consider two interpretations of (2):

(2.1) I will pay you if you let me go.

(2.2) Can I pay the fine for exceeding the speed limit right now?

(2.1) is the interpretation that the driver wants to communicate to the dishonest officer; (2.2) is the backup interpretation of (2) in case the officer is honest. Camp suggests that the shift from (2.1), which is the most obvious interpretation of (2), to (2.2) depends on exploiting the gap “between what is in fact mutually obvious to the speaker and hearer, on the one hand, and what both parties are prepared to *acknowledge* as mutually obvious, on the other” (Camp, 2018, p. 48). Assume C_1 is the conversational context where (2.1) is the obvious interpretation of (2) given the implicit assumptions A_1 , and C_2 is a slightly different conversational context where another set of assumptions A_2 is in place such that (2.2) is the obvious interpretation of (2). When challenged, the driver pretends to be in the context C_2 . This is possible because, despite being obvious to both the driver and the officer that the conversational context is C_1 , the driver is not prepared to acknowledge C_1 as the mutually obvious context.

The game-theoretic model of Pinker, Nowak and Lee, and Camp’s explanation of the implicature with deniability work well together when the deniability is plausible. However, there are other cases where the two accounts enter into conflict. Consider the following example of a conversation between Harry and Sally, where Harry says (3) as a sexual come-on:

(3) Would you like to come up and see my etchings? (Pinker, Nowak, Lee, 2008, p. 833)

² Pinker, Nowak and Lee are also assuming that an honest officer may be reluctant to pursue a non-explicit bribe because the “officer knows that he could not make a bribery charge stick in court because the ambiguous wording would prevent a prosecutor from proving his guilt beyond a reasonable doubt” (Pinker, Nowak, Lee, 2008, p. 834).

Suppose there are contextual elements that make the sexual meaning of (3) even more explicit, like Harry's attitude and tone of voice; we can even imagine that Sally remembers Harry saying in a previous conversation that he had no etchings. In these cases, the gap between what is mutually obvious and what both parties are prepared to *acknowledge* as mutually obvious seems to be closed. In contrast with Pinker, Nowak and Lee (2008), Lee and Pinker (2010), and Fricker (2012), Camp argues that deniability has its limits: sometimes the denial "falls flat" because the "intended meaning is too obvious" and the "preferred alternatives too ridiculous" (Camp, 2018, p. 48). If this is true, the insinuation does not offer any solution to the Identification Problem: only one interpretation is available. In this case, the Identification Problem is given by the fact that if Sally is not cooperative (i.e., she has no interest in Harry) and rejects him, Harry has to pay the costs in terms of awkwardness (Pinker, Nowak, Lee, 2008). Awkwardness can be a strong motivation for indirect speech. In the politeness theory proposed by Brown and Levinson (1987), insinuations are an example of an *off-record* (i.e., indirect) politeness strategy used to protect the speaker's "positive face" by removing the impression of an imposition. For example, by using a polite request formulated as a question, the speaker avoids using the imperative mode that may sound like an imposition to the hearer. However, in example (3), the speaker is not just trying to be polite. Harry is also trying to minimize the risk of awkwardness by solving the Identification Problem. If there is no alternative interpretation of utterance (3) other than a sexual come-on, Harry risks losing face anyway.

Pinker, Nowak and Lee (2008) make a distinction between plausible deniability and possible deniability. The case of plausible deniability is what we discussed with Camp's account of implicature with deniability, and it depends upon the availability of an alternative set of assumptions in an alternative conversational context where the speaker pretends to be. In the case of merely possible deniability, the speaker exploits the nature of language as a "digital medium" (Pinker, Nowak, Lee, 2008). In other words, we perceive as undeniable only what is said, and any indirect speech act, implicature, or off-record strategy is perceived as possibly deniable. I take the idea of possible deniability to be a psychological description of what the speaker feels certain about and has not to do with the actual possibility of working out an alternative interpretation. Pinker, Nowak and Lee try to characterize the language-as-a-digital-medium theory (LDM) in different ways. First, they say an indirect speech act can be possibly deniable because it is plausibly deniable in front of a virtual audience rather than the actual speaker. I do not think this way of characterizing the notion of LDM works. The denial may be implausible even in front of a merely possible audience. As Camp points out, if the gap between what is obvious and what we are ready to acknowledge as obvious is too small, the denial may be implausible even for a hypothetical, virtual audience. Another way to characterize the idea of merely possible deniability is through the distinction between "shared individual knowledge" and "common knowledge". Harry and Sally know each other's intentions (shared individual knowledge): "Sally knows that she has turned down

an overture, and Harry knows that she has turned down an overture”. However, they do not know what the other knows (lack of common knowledge): “Sally does not necessarily know that Harry knows; she might think to herself, ‘Maybe Harry thinks I am naive’. In addition, Harry does not necessarily know that Sally knows that he knows; he might think to himself, ‘Maybe Sally thinks I am obtuse’” (Pinker, Nowak, Lee, 2008, p. 837). Harry and Sally can play dumb about the common knowledge (knowing what the other person knows) even if the sexual come-on is not truly denied. In this example, we have second-order deniability.

Even if Camp does not use the word “possible deniability”, some of her remarks about the limit of deniability are directed precisely against this notion. In particular, she notes that (1) it is not true that every direct speech is perceived as certain,³ and (2) not every indirect speech act is deniable, or we would not have denials that fall flat. I think that both (1) and (2) do not really undermine the idea of possible deniability. Regarding (1), even if not every on-record speech act is perceived as certain, is sufficient that off-record speech acts are never perceived as completely certain. The point of the LDM theory is that only on-record communication can be perceived as certain (not that, in fact, it is certain every time) and that off-record communication cannot have this status. Regarding (2), the possible deniability hypothesis does not claim that if Harry did attempt to present an alternative interpretation of (3), his denial would have been successful. On the contrary, a merely possible denial is just possible precisely because it is not plausible, i.e., if the denial is explicitly stated, I will fall flat. The reference to a virtual audience aims to show that only a non-actual audience, which cannot challenge the denial, would be appropriate for merely possible deniability.

Although Camp’s objections to mere possible deniability are not successful, I agree with her that not every indirect speech act is possibly deniable. In the last section, I argued that there is no room for merely possible deniability with respect to conventional polite requests. If I request the salt by asking you if you are capable of reaching it, we do not only have shared individual knowledge but also common knowledge: I know you know I intended to request the salt. This may be a problem for the claim that that only direct speech acts can be explicit, but this is not a problem for their treatment of insinuations in general. In what follows, I will assume a weaker version of the LDM thesis:

³ “Lee and Pinker (2010, p. 801) suggest that ‘there is a qualitative psychological difference between a direct proposition and even the most obvious indirect one’ [...]. Elizabeth Fricker claims that ‘a speaker can never be incontrovertibly nailed with commitment to a mere conversational implication E of what she stated’ (2012, p. 89)—in effect, that it is in the nature of conversational implicature in general *that denial is always possible. But this can’t be right*. For one thing, even (6.2) [a direct speech act] is not fully explicit as a bribe. Indeed, most ‘direct’ speech involves context-sensitive expressions and other determinants of meaning that are not fully explicit and determinate, which also produce some degree of deniability” (Camp 2018, p. 48, my emphasis).

Weaker LDM Thesis. Indirect speech acts are generally (but not always) perceived as possibly deniable, while direct speech acts are generally (but not always) perceived as certain.

The discussion on the mechanism of deniability aims to show two elements of how scholars think the notion of insinuation should be characterized. First, an insinuation must display plausible deniability (that works according to the mechanism described by Camp) or possible deniability (that works in virtue of the weaker LDM thesis). Second, an intention is something used in order to take advantage of its deniability (plausible or possible). This is clear by the fact that an insinuation, for Pinker, Nowak and Lee, has the purpose of solving the Identification Problem. Even Camp agrees that an insinuation has no other use if not to avoid paying the “conversational cost” of being explicit: “insinuation constitutes a kind of communicative bluff: an attempt to make a conversational move without paying the conversational cost” (Camp, 2018, p. 47). The intention to use the insinuation in virtue of its deniability is then part of what makes an utterance an insinuation. Here is a new definition of insinuation that aims to capture these features:

Definition 2. *S*’s utterance *U* is an insinuation if and only if

- (i) *U* is an indirect speech act,
- (ii) by uttering *U*, *S* means *I*,
- (iii) *S* intends the meaning *I* to be (at least) possibly deniable,
- (iv) *S* intends to use *I*’s deniability to solve an Identification Problem.

By “intentionally deniable” in (iii), I mean that the speaker wants *U* to be deniable, i.e., it is not mere luck that *U* is deniable. I take conditions (i) to (iii) together to generate the minimal cooperation effect in the conversation. In the next section, I consider some cases of insinuations that this definition does not cover.

3. Accidental Insinuations

In the cases of insinuation presented so far, speakers aimed for some sort of deniability to protect themselves from the possibility of a non-cooperative hearer. The speaker must realize she finds herself facing an Identification Problem; otherwise, she would not insinuate or leave open that deniability door. This is why condition (iv) of Definition 2 was required. In the present section, I want to show that this condition makes Definition 2 too restrictive.

Consider the following example. Two kids, Tom and Alfred, love spy movies, and they love to act and talk like spies in real life. They develop a personal way of speaking inspired by the cryptic language used in spy movies. It turns out Tom and Alfred are also two bullies, and they love to beat up their classmate Fred. So Tom tells Alfred the following:

- (4) Tomorrow, after school, we will show Fred how fun it is to mess with our business.

What Tom means by (4) is:

- (4.1) Do you want to beat up Fred after school tomorrow?

Now, unbeknownst to Tom and Alfred, Tom's mother hears their conversation from another room, so she goes to Tom and Alfred and says, "are you insinuating you want to do something bad to Fred?". Tom is very surprised that his mother is in the house, but he promptly pretends the meaning of (4) is (4.2):

- (4.2) Tomorrow, after school, we will play a game with Fred where he pretends to be the bad guy that messes with our business.

In this example, Tom and Alfred are using off-record communication which is plausibly deniable. The fact that it is deniable is not accidental. They are intentionally imitating deniable and indirect language (spy language), and so the deniability of (4) is intentional. Therefore, I take conditions (i), (ii), and (iii) of Definition 2 to be satisfied. However, condition (iv) is not satisfied because when Tom uttered (4), he had no intention to use the deniability of (4). First, Tom was not thinking of himself to be in a non-cooperative context: Alfred wants to bully Fred as much as Tom. Second, Tom did not know his mother was in the house at that moment, so he had no concerns about being heard by anyone other than Alfred. Third, Tom is not just saying (4) because he is pretending to be in a fictional game with Alfred; he wants to bully Fred in real life. Nevertheless, when Tom's mother hears Tom, she rightly assumes Tom is insinuating something. Tom accidentally insinuated (4.1) to his mother. Alfred knew exactly what they were talking about. For Alfred, the meaning of (4) was common knowledge given their previous misdeeds and the agreement to talk like spies.

Other examples can be constructed in the same way. Imagine two members of the mafia *S* and *H*, who speak to each other in non-explicit language even when they are completely alone and they have no reason to think anyone is listening to them. *S* tells *H*:

- (5) Tomorrow, we will take a little trip to the sea with Mr. Monaco.

What *S* means is (5.1):

- (5.1) Tomorrow, we will kidnap Mr. Monaco and bring him to a hidden place near the sea.

Suppose that, unbeknownst to *S* and *H*, a hidden cop hears them from behind a corner and says, "are you insinuating that you will kidnap Mr. Monaco?". Then, *S* replies that what he meant was:

(5.2) Tomorrow, we will take a little trip to the sea with Mr. Monaco, my dog.

As in the earlier case, *S* was communicating with *H* using deniable language not because *H* was a non-collaborative hearer but because *S* was used to speaking in that way. One can argue that this second case is different from the previous one because mafia members use non-explicit language precisely because the police might hear them. Even granted that the non-explicit language of the mafia is due to the necessity of hiding their intentions, and therefore was intentionally created for this reason, once it becomes a habit, the mafia members do not have to form any intention to use language in that way when they speak. In the same way, biting my nails is an intentional action, but once it becomes a habit, I do not need to form any intention to bite my nails because I inadvertently do so. What is sufficient for an insinuation to be formed is the *disposition* to use the deniability of the indirect speech act, not the intention to do so.⁴ Here then is my final characterization:

Definition 3. *S*'s utterance *U* is an insinuation if and only if

- (i) *U* is an indirect speech act,
- (ii) by uttering *U*, *S* means *I*,
- (iii) *S* intends the meaning *I* to be (at least) possibly deniable,
- (iv) *S* has the disposition to deny she meant *I* in case a non-cooperative hearer argues the meaning of *U* is *I*.

Definition 3 is able to account for the standard case of insinuations where the speaker intends to deny the insinuation since the intention to deny the insinuation entails the disposition to deny it. In addition, it can explain why utterances (4) and (5) are a form of insinuation.

Definition 3 can play a role in the understanding of ironic speech acts. For example, suppose I say to my friend Sara “Wow, this party is amazing”, in an ironic way. Suppose the organizer of the party hears me, and he tells me, “So you do not like the party”. At that point, I can deny the intended irony and pretend that I truly meant the party was great. It seems that I insinuated something, but it is unclear if condition (iii) is met: did I intend my ironic utterance to be possibly deniable? I think this case depends on a more detailed account of ironic speech acts. However, one can argue that some ironic speech acts have intended denia-

⁴ The dispositions under discussion are what has been called “canonical dispositions” (Choi, Fara, 2021), i.e., dispositions that can be clearly identified by the type of stimulus they respond to and the manifestation they display. In the case of the disposition to deny the insinuation, the stimulus is an accusation from a possibly non-collaborative hearer, and the manifestation is the denial of the insinuated meaning. These elements can be expressed via conditional analysis following Lewis’s example (Lewis, 1997). My account remains neutral regarding the metaphysics of dispositions mostly because I do not think it is necessary to endorse a specific metaphysics to make my definition work.

bility insofar as the speaker has the disposition to deny it. If I am a comedian and I say something ironic on a Netflix standup comedy show, there is no chance for me to play dumb about what I ironically meant; I am fully committed to it. Instead, in many other real-life examples, I may intend my ironic speech acts to be deniable. In this sense, deniability is also intended in ironic speech acts, and so condition (iii) is met.

4. Objections and Replies

In this section, I want to consider two possible objections that can be raised against the definition of insinuation I proposed. The first objection to my account may regard the Gricean approach I endorsed. In a recent paper, Oswald (2022) proposes a relevance-theoretic explanation of the deniability of insinuations as an alternative to the Gricean one. According to relevance theory (Sperber, Wilson, 1995), human communication tends to maximize relevance: the relevance of what you communicate depends on the balance between the effort to process what you communicated to me and the benefits of having that information in my cognitive environment. In other words, I assume what you communicated is worth my effort to understand. In the case of an insinuation, the hearer is presented with two possible meanings: the literal meaning of the sentence and the insinuated meaning. If the insinuated meaning is much more relevant than the literal meaning, Oswald suggests, not only will the hearer naturally take the insinuated meaning to be what has been communicated, but the insinuation will also not be plausibly deniable, and the speaker will be committed to what she has insinuated. If the literal meaning is still relevant, the speaker's insinuation can more plausibly be denied.

Oswald's proposal, as just presented, is an interesting account of the phenomenon of plausible deniability, just as the one proposed by Camp (2018). However, Oswald also wants to defend the claim that the relevance-theoretic approach works better than the Gricean one. It seems to me that he presents two arguments for this claim. First, he argues that insinuation and implicature are two distinct phenomena and should not be linked to each other. Second, he thinks that his approach promises a better definition of insinuation.

Regarding the first argument, he claims that "at least four reasons support the view that implicature and insinuation are not co-extensive" (Oswald, 2022, p. 161). These reasons are that 1) "deniability is more plausible in insinuation than in implicature", 2) unlike other forms of implicature, "cancelling the insinuated meaning would defeat the purpose of insinuation by making it overt", 3) "insinuations can sometimes be drawn as an interpretative conclusion of a set of several utterances", and 4) "the deniability of insinuation follows from the cancellability of implicature" (Oswald, 2022, p. 161). Oswald concludes in a polemic way by saying that "despite these differences, much of the literature on insinuation links it to implicature" (Oswald, 2022, p. 162).

In Section 1, I discussed whether we should consider implicature and insinuation co-extensive, and I ultimately rejected this idea; Oswald strengthens this point. Does this imply that insinuations are not implicatures? It does not seem so. All that matters in considering insinuations to be implicatures is the mechanism by which the hearer goes from what has been said to the speaker's meaning. The fact that insinuations do not work like other forms of implicature is a good reason to assume insinuations are not synonymous with implicature. However, none of the reasons provided by Oswald rules out seeing insinuations as implicatures. Oswald himself seems to think that this argument is not ultimately conclusive and that it only makes his second argument more persuasive.

Oswald's second argument is that his approach promises a better definition of insinuation. The evidence theoretic approach would put the plausibility of the deniability at the center of the definition of insinuation: "implicatures and insinuations are both committing and deniable, with the crucial difference that insinuations are plausibly deniable, while implicatures are not" (Oswald, 2022, p. 168). According to Oswald, when the insinuated meaning is much more relevant than the literal meaning, and the insinuation is not plausibly deniable, the insinuation is not only unsuccessful but not even an insinuation: it is just a form of implicature: the "implicit meaning would qualify as implicature, not as insinuation". One thing to notice is that Oswald is cautious in proposing a definition, so he seems just to advance a first tentative characterization: "I venture that insinuations are weaker than implicatures on the scale of inference strength, owing to their higher plausible deniability" (Oswald, 2022, p. 168).

There are two comments to be made about this proposal. First, if we take Oswald's account to be correct, merely possible deniability ceases to generate an insinuation, instead rendering an implicature of the same sort as polite requests. However, as we noted, the phenomenon of merely possible deniability shares interesting relevant parallels with the other forms of insinuation since it serves the purpose of solving an Identification Problem through an indirect speech action, while the same is not true for polite requests.

Second, Oswald measures the "success" of the insinuation given the plausibility of its denial. However, consider the case of the attempted bribe to the police officer. In that context, the insinuated meaning seems much more relevant than the literal meaning. Nevertheless, the insinuation is successful not because the deniability is plausible but because an honest officer may be reluctant to pursue a non-explicit bribe since the "officer knows that he could not make a bribery charge stick in court because the ambiguous wording would prevent a prosecutor from proving his guilt beyond a reasonable doubt" (Pinker, Nowak, Lee, 2008, p. 834). The success of an insinuation must be measured along different dimensions and not only for the plausibility of its denial.

In conclusion, I think that Oswald's arguments to tell apart insinuations and implicatures are unsuccessful. At best, Oswald's contribution can be taken as a promising way to explain the phenomenon of deniability of insinuation. However, if his ideas are taken to be the basis for a definition, the only parameter to

characterize insinuation insinuation is the different conditions relating to deniability, while the phenomenon of insulation has different dimensions that are not captured by these conditions.

The second objection concerns the idea of accidental insinuation. In the example of the two kids using spy-movie language, Tom suggested to Alfred to beat Fred up and accidentally insinuated the same message to his mother. One may argue that what matters when it comes to evaluating Tom's speech act is only what happens between him and Alfred and that the existence of a hidden third party is irrelevant. For any conversation, there may be the possibility of eavesdroppers who overhear what has been said, but since the speaker is unaware of them, they play no role in evaluating the speaker's intention.⁵

I want to underline two points in response to this objection. First, it is not necessarily true that a hidden third party reveals nothing about the speaker's intention. When Tom's mother breaks into Tom and Alfred's conversation and prompts Tom to deny the insinuated meaning, her intrusion reveals at least that Tom intended his speech act to be possibly deniable. Her intrusion also brings out Tom's disposition to deny the speech act in the appropriate context. In other words, it reveals something about the speaker's intention and disposition in conversation. Second, it can be the case that a third hidden party's interpretation of the utterance does not help to reveal anything about the speaker's intention. Consider, for example, any case of a misunderstanding where the hidden hearer lacks relevant information and context and therefore misinterprets the speaker. However, in the examples I provided of accidental insinuations, there is no erroneous understanding of the utterance.

These two reasons suggest that the phenomenon of overhearing has a role in pragmatics that varies between contexts but is not irrelevant to the understanding of certain linguistic issues.

Conclusion

In this paper, I have argued for a new characterization of insinuations, according to which insinuations are indirect speech acts that the speaker has the disposition to deny given a context in which an Identification Problem arises.

In Section 1, I argued for the idea that insinuations are indirect speech acts distinct from other forms of innuendo (like reporting rumours). In insinuations, the speaker intends their intention to be recognized but deniable, and in Section 2, I discussed how the phenomenon of deniability is possible and how it allows the speaker to solve Identification Problems. In Section 3, I discussed two cases of accidental insinuations to show that a disposition to deny the indirect speech act is sufficient to generate a successful insinuation rather than needing to appeal to an intention. Finally, I showed why two objections to my definition are unsuccessful. In conclusion, I defended a Gricean approach to insinuations that con-

⁵ I thank an anonymous reviewer for raising this objection.

sider the presence of hidden third parties, in the appropriate context, as revelatory of the speaker's intentions and dispositions in conversation.

REFERENCES

- Asher, N., Lascarides, A. (2013). Strategic Conversation. *Semantics & Pragmatics*, 6, 1–62.
- Attardo, S. (1997). Locutionary and Perlocutionary Cooperation: The Perlocutionary Principle. *Journal of Pragmatics*, 27, 753–779.
- Austin, J. L. (1962). *How to Do Things with Words, 1955 William James Lectures*. Oxford: Clarendon Press.
- Bach, K., Harnish, R. M. (1979). *Linguistic Communication and Speech Acts*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Ball, B. (2022). Speech Acts, Actions, and Events. In P. Stalmaszczyk (Ed.), *The Cambridge Handbook of the Philosophy of Language* (pp. 335–348). Cambridge: Cambridge University Press.
- Bell, D. (1997). Innuendo. *Journal of Pragmatics*, 27, 35–59.
- Bertuccelli Papi, M. (1996). Insinuating: the Seduction of Unsayings. *Pragmatics*, 6(2), 191–204.
- Brown, P., Levinson, S. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Camp, E. (2018). Insinuation, Common Ground, and the Conversational Record. In D. Fogal, D. W. Harris, M. Moss (Eds.), *New Work on Speech Acts* (pp. 40–66). Oxford, United Kingdom: Oxford University Press.
- Choi, S., Fara, M. (2021). Dispositions. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2021 Edition). Retrieved from: <https://plato.stanford.edu/archives/spr2021/entries/dispositions/>
- Clark, H., Brennan, S. (1991). Grounding in Communication. In L. B. Resnick, J. M. Levine, S. D. Teasley (Eds.), *Perspectives on Socially Shared Cognition* (pp. 127–49). Washington: APA Books.
- Fogal, D., Harris, D. W., Moss, M. (2018). *New Work on Speech Acts*. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press.
- Fricke, E. (2012). Stating and Insinuating. *Proceedings of the Aristotelian Society*, 86(1), 61–94.
- Fraser, B. (2001). An Account of Innuendo. In I. Kenesei, R. M. Harnish (Eds.), *Perspectives on Semantics, Pragmatics, and Discourse* (pp. 321–336). Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Grice, P. H. (1957). Meaning. *Philosophical Review*, 66(3), 377–388.
- Grice, P. H. (1975). Logic and Conversation. In P. Cole, J. L. Morgan (Eds.), *Syntax and Semantics Vol. III: Speech Acts* (pp. 187–210). New York: Academic Press.

- Harris, D. W., Fogal, D., Moss, M. (2018). Speech Acts: The Contemporary Theoretical Landscape. In D. W. Harris, D. Fogal, M. Moss (Eds.), *New Work on Speech Acts* (pp. 1–39). Oxford, UK: Oxford University Press.
- Lee, J., Pinker, S. (2010). Rationales for Indirect Speech: The Theory of the Strategic Speaker. *Psychological Review*, 117(3), 785–807.
- Lewis, D. (1979). Scorekeeping in a Language Game. *Journal of Philosophical Logic*, 8(1), 339–359.
- Lewis, D. (1997). Finkish Dispositions. *The Philosophical Quarterly*, 47(187), 143–158.
- Oswald, S. (2022). Insinuation is Committing. *Journal of Pragmatics*, 198, 158–170.
- Parret, H. (1993). Indirection, Manipulation and Seduction in Discourse. In H. Parret (Ed.), *Pretending to Communicate* (pp. 223–238). Berlin, New York: De Gruyter.
- Pinker, S., Nowak, M., Lee, J. (2008). The Logic of Indirect Speech. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105(3), 833–838.
- Searle, J. (1975). Indirect Speech Acts. In P. Cole, J. L. Morgan (Ed.), *Syntax and Semantics Vol. III: Speech Acts* (pp. 59–82). New York: Academic Press.
- Sperber, D., Wilson, D. (1995). *Relevance: Communication and Cognition*. Oxford: Blackwell.
- Stalnaker, R. (2014). *Context*. Oxford: Oxford University Press.
- Strawson, P. E. (1964). Intention and Convention in Speech Acts. In S. Davis, *Pragmatics* (pp. 290–304). New York: Oxford University Press.
- Terkourafi, M. (2011). The Puzzle of Indirect Speech. *Journal of Pragmatics*, 43(11), 2861–2865.

MACIEJ WITEK*

INTENTION AND RESPONSIBILITY IN DEMONSTRATIVE REFERENCE. A VIEW FROM THE SPEECH ACT THEORY¹

SUMMARY: Korta and Perry (2011) argue that the object a speaker refers to with a demonstrative expression combined with a pointing gesture is determined by her directing intention rather than by her demonstration. They acknowledge that our use of the ordinary concept of “what is said” is affected by our judgements about the speaker’s responsibility for the results of her careless pointing; however, they claim that the effects are perlocutionary and have no bearing on determining the referential content of the speaker’s act.

I argue that the consequences of careless pointing are illocutionary and play a role in determining demonstrative reference. I also distinguish between two types of referential content which are attributable to the speaker’s utterance and shape its discursive behaviour: what is intended, which is determined by the speaker’s directing intention, and what is public, which depends on what she can legitimately be held responsible for.

KEYWORDS: demonstrative reference, demonstrative gestures, directing intentions, responsibility, locution, illocution, perlocution.

* University of Szczecin, Institute of Philosophy and Cognitive Science. E-mail: maciej.witek@usz.edu.pl. ORCID: 0000-0002-0462-1678.

¹ The research leading to these results received funding from the National Science Centre, Poland, under Grant No. 2015/19/B/HS1/03306. I thank the anonymous reviewers for their comments and suggestions, which helped me better understand the assumptions and implications of the proposed model of demonstrative reference. I also thank Teresa Radziejewska for carefully proofreading the manuscript.

1. Introduction

In *Critical Pragmatics*, Kępa Korta and John Perry (2011) offer an original approach to pragmatics which results from integrating three theoretical perspectives: John L. Austin's (1975) idea of language use as action, Paul H. Grice's (1989) model of communication as the practice of expressing and recognizing communicative intentions, and John Perry's (2001) distinction between reflexive and referential truth-conditions. They use the resulting framework to develop a comprehensive account of reference and communication. In particular, they examine cases of demonstrative reference and argue that the object a speaker refers to with a demonstrative expression accompanied by a pointing gesture is determined by her directing intention rather than by her demonstration. Following David Kaplan (1979; cf. Bach 1992a; 1992b; Reimer 1991a; 1991b; 1992), they consider cases in which the object pointed to or otherwise demonstrated by the speaker is not the one she intends to refer to; they argue that it is the latter, not the former, that contributes to the referential content of her act. Korta and Perry acknowledge that the way we use the ordinary concept of "what is said" is affected by our judgements about the speaker's responsibility for the unintended results of her pointing; however, they claim that the effects are perlocutionary and have no bearing on determining reference.

My aim in this paper is to use the framework of the Austinian theory of speech acts (Austin, 1975; 2013; Sbisà, 2002; 2007; 2009; 2013a; 2013b; Witek, 2015c; 2021; 2022) to develop and motivate a speech act-oriented perspective on demonstrative reference, i.e., on situations in which a speaker uses a demonstrative expression, e.g., "this", "that", "this *F*", or "that *F*", to refer to the object she points to or otherwise demonstrates. In making my argument, I adopt the responsibilist approach to actions in general (Hart, 1946; Paprzycka, 2014) and speech acts in particular (Navarro-Reyes, 2010; 2014; Sbisà, 2007); that is to say, I take it that the purpose of action sentences of the form "*A* does/did φ " is to attribute responsibility for producing certain outcomes to *A* "on the basis of generally accepted rules of conduct" (Paprzycka, 2014, p. 328). *Pace* Korta and Perry, I argue that the consequences of inept or careless pointing are illocutionary and play a role in determining demonstrative reference. More specifically, I distinguish between two types of referential content which are attributable to the speaker's utterance and shape its discursive behaviour: *what is intended*, which is determined by the speaker's directing intention, and *what is public*, which depends on what she is held responsible for in the light of how competent hearers understand her act. In my view, these two notions are complementary rather than alternative to each other; we need both of them to account for discourse dynamics.

The remainder of this paper is organized as follows. In Section 2, I offer a short presentation of key elements of both the speech act theoretical framework and the responsibilist or Hartian perspective on actions as adopted in this paper. In Section 3, I discuss David Kaplan's (1979; 1989) famous dilemma regarding demonstrative reference and, next, in Section 4, I present Kępa Korta and John

Perry's (2011) solution to it. In Section 5, I focus on cases of demonstrative reference that involve inept or careless pointing and discuss what Korta and Perry call the "forensic element" affecting our common notion of "what is said". In Section 6, I introduce and motivate the notion of unintended, albeit felicitous acts of demonstrative reference. In Section 7, I draw a distinction between *what is intended* and *what is public* construed as two types of referential content and, next, I use it to account for the coherence and dynamics of a few dialogues. In Section 8, I discuss some objections that might be raised against the proposed model of demonstrative reference and demonstrative acts. Finally, in Section 9, I provide a short summary of the results achieved.

Before I proceed to details, however, I would like to make three general remarks. First, my main focus in this paper is the prospect of developing a speech act-based model of demonstrative reference which would do justice to the conflicting intuitions underlying the dilemma posed by Kaplan. To this end, I critically examine Korta and Perry's (2011) attempt to account for demonstrative reference with the help of elements of speech act theoretical framework and argue that it fails to do justice to how the illocutionary aspect of an utterance contributes to the determination of its referential content. Second, what I call the Austinian approach (Navarro-Reyes, 2010; 2014; Sbisà, 2002; 2006; 2007; 2009; Witek, 2015c; 2021; 2022) should be distinguished from Austin's (1975) original theory of speech acts. The former is inspired by the latter and can be best understood as a metatheoretical perspective putting constraints on our theorising on different phenomena characteristic of linguistic practice. The account offered in this paper results from adopting the Austinian approach as well as the Hartian perspective inherent in it to the phenomenon of demonstrative reference. Third, to keep the length of this paper within reasonable limits, I leave aside the extensive literature on the topic of demonstrative reference that has appeared over the last 30 years, but focus instead on the classical presentation or the intention/demonstration dilemma originally posed by Kaplan and further elaborated by Marga Reimer (1991a; 1991b; 1992) and Kent Bach (1992a; 1992b), as well as on some relevant recent works (Bach, 2017; Ciecierski, Makowski, 2022; Heck, 2014; Leth, 2020; 2021; Mount, 2008; Smit, 2012; 2018).

2. The Speech Act Theoretical Framework and the Hartian Perspective on Action

Austin famously distinguished between three aspects of what he called "the total speech-act in the total speech-situation" (Austin, 1975, p. 148): the locutionary act, the illocutionary act, and the perlocutionary act. They are three different speech actions individuated and defined by reference to how they affect the context in which they are performed. *Locutionary acts* produce *locutions* understood as linguistic representations of worldly states; in short, they are defined by reference to their *representational effects*. *Illocutionary acts* bring about changes in the domain of deontic facts construed as commitments, obligations,

rights, and entitlements of the participants in conversation and possibly other relevant social agents (Austin, 1975, p. 117; c.f. Sbisà, 2002; 2007; 2009; 2013a; Witek, 2015c; 2021); in other words, different types of illocutionary acts—and, by the same token, different *illocutionary forces*—are defined in terms of their *normative effects*. *Perlocutionary acts*, in turn, “produce certain consequential effects upon the feelings, thoughts, or actions of the audience, or of the speaker, or of other persons” (Austin, 1975, p. 101); utterances described as perlocutionary acts, then, are defined by reference to their *consequential* rather than *normative effects*.

By way of illustration, let us consider a situation in which Ann utters the following words:

(1) Peter is a friend.

In uttering sentence (1), Ann produces a linguistic representation of a certain worldly state. In other words, she performs the locutionary act of saying that Peter is a friend and the locution she thereby creates has a certain *meaning* which involves a more or less definite *sense*, a more or less definite *reference*, and a certain *illocutionary act potential* (Austin, 1975, p. 93; cf. Ferguson, 1973; Witek, 2015b). The sense and reference of her words, which constitute the so-called rhetic content of her act, are determined by what Austin (2013, p. 5) called descriptive and demonstrative conventions, respectively. The illocutionary potential of sentence (1), in turn, is an aspect of its phatic meaning which is determined by the rules of the grammar, i.e., the syntax-cum-semantics, of the language Ann speaks. Taking into account the illocutionary potential of sentence (1), Ann can be legitimately taken to perform the direct and literal act of ranking Peter as a friend, provided the current topic under discussion is the question of who Peter is, or that of giving an example of a friend, provided the currently discussed topic is the question of who is a friend.

Ranking and giving examples are illocutionary acts. The illocutionary act is the act of uttering certain words or, more precisely, of using a certain locution with a certain more or less definite *force*. The force of an act can be defined by reference to its normative or conventional effect. Roughly speaking, in uttering (1) Ann performs a verdictive (Austin, 1975) or assertive (Searle, 1979) act that takes effect by bringing about her responsibility for the truth of the proposition that Peter is a friend. More specifically, in uttering (1), Ann puts constraints on the range of subsequent conversational moves she and her interlocutors can appropriately make; for instance, it would be inappropriate for her to say at some latter point of the conversation that Peter cannot be regarded as a friend or that there are no friends. What is more, part of the normative effect of her act of ranking Peter as a friend or her act of giving an example of a friend is the fact that her interlocutors are entitled to believe and claim in appropriate conversational contexts that Peter can be regarded as a friend and that Peter is an example of a friend. As Mary Kate McGowan (2019, pp. 21–13) would put it, illocutionary

acts enact new conversational and practical norms that are registered by the score of conversation. In sum, in making a felicitous illocutionary act, the speaker modifies the network of normative relations between her and her interlocutors (Heal, 2013); the relations are normative because they are best described in terms of commitments, responsibilities, rights, and entitlements.

Marina Sbisà (2007; 2009) notes that the normative effect of an illocutionary act—and, by the same token, its force—is conventional in that it exists by virtue of a tacit agreement between the conversing agents. The agreement can be reached either by default or through the process of interactional negotiation (Sbisà, 2013b; cf. Witek, in press). Roughly speaking, there are two factors that play key roles in negotiating the actual force of an act: the speaker's illocutionary intention, i.e., her intention to utter certain words with a certain more or less definite force, and the hearer's uptake, i.e., the way they read the speaker's utterance in the light of its *illocutionary physiognomy* (Sbisà, 2006, p. 153) understood as a cluster of its lexical, grammatical, prosodic, gestural, and situational features which can function as indicative devices of the illocutionary force (for a discussion, see Austin, 1975, pp. 73–77). Following Navarro-Reyes (2010; 2014), we can say that the elements of the illocutionary physiognomy of an act are reliable though defeasible criteria that the hearer uses to attribute a certain illocutionary intention to the speaker.

In uttering (1), Ann can also convince her interlocutors that Peter can be regarded as a friend. She can also calm them down or surprise them. Convincing, calming, and surprising are perlocutionary acts which are defined by reference to their characteristic consequential effects. It is instructive to note that some perlocutionary effects of an act can be distinguished as its “perlocutionary objects” (Austin, 1975, p. 118; cf. Sbisà, 2013a, p. 36) or responses it invites “by convention” (Austin, 1975, p. 117; cf. Witek, 2015a). For instance, the fact that Ann's interlocutors come to believe that Peter is a friend is a perlocutionary object of the illocutionary act she makes in uttering (1); their being surprised by what they hear, by contrast, is a merely perlocutionary effect of her words. In sum, getting one's interlocutors to believe that *p* is a perlocutionary act standardly associated with asserting that *p*; by contrast, calming down, surprising, amusing, and so on, produce merely perlocutionary consequences of an utterance.

In short, locutionary, illocutionary, and perlocutionary acts are three different ways, as Austin (1975) would put it, of doing things with words. We distinguish between them by taking into account three different outcomes for the production of which the speaker can legitimately be held responsible: representational, normative, and consequential, respectively. In short, locutionary, illocutionary, and perlocutionary acts are not so much *recognized* as *attributed* along the lines posited by the Hartian theory of action. According to Herbert L. A. Hart (1946) and his followers (Paprzycka, 2014), the purpose of action sentences of the form “*A* does/did φ ” is to attribute “responsibility for certain events to [*A*] on the basis of generally accepted rules of conduct” (Paprzycka, 2014, p. 328). Hart distinguishes between *positive conditions* under which one can legitimately attribute

responsibility for producing a certain outcome to an agent, and *negative conditions* that defeat the prima facie appropriateness of that attribution. In short, to define a certain type of action is to specify positive and negative conditions of attributing responsibility for producing its characteristic effect. For instance, John's arm moving in such a way as to knock a glass off the table is a positive condition under which he can legitimately be attributed responsibility for breaking the glass; his arm moving as a result of a spasm, in turn, is a negative condition that defeats the prima facie appropriateness of that attribution.² Analogously, Ann's utterance of (1) in a certain context is a positive condition of attributing to her responsibility for giving her interlocutors a reason to think that Peter is a friend; if she uttered (1) under duress, however, the attribution in question would be defeated. In general, ascriptions of responsibility are defeasible, i.e., "are subject to termination" (Hart, 1946, p. 175) in a number of defeating or negative conditions, the common feature of which is that in one way or another they "affect the agent's control of an activity" (Paprzycka, 2014, p. 331). Likewise, Sbisà (2007, p. 465) argues that the ascription of a certain illocutionary force to an utterance is defeasible, i.e., it is "liable to turning out null and void under certain conditions". In short, responsibility about action seems to be inherent in some Austin-inspired theories of speech acts, e.g., the normative account proposed by Marina Sbisà (2007; cf. Witek, 2015c; 2021; 2022) and the externalist model developed by Jesús Navarro-Reyes (2010; 2014).³

As Katarzyna Paprzycka (2014, p. 330) notes, to adopt the Hartian perspective is not to reject the notion of intentional action but, rather, to claim that it is conceptually posterior to the notion of publicly attributable action.⁴ The same holds for the Austin-inspired theories of speech acts mentioned in the previous paragraph. For instance, Navarro-Reyes (2010; 2014) argues that normally the words the speaker utters in a certain context are reliable criteria we use in attributing a certain illocutionary intention-in-action to her; he adds, however, that the attribution is defeasible and in some circumstances we have to acknowledge that the illocutionary act legitimately attributed to the speaker, though felicitous and successful, has been performed unintentionally. Analogously, in Section 6 below I argue that normally the speaker's demonstrative gesture is a reliable criterion for her directing intention, i.e., the intention that directs her act of demonstrative reference; this criterion, however, is defeasible and, under some circumstances, we have to acknowledge that a pointing gesture made by the speaker constitutes

² I borrow this example from Katarzyna Paprzycka (2014, p. 328).

³ For a discussion of the relationship between Hart's legal theory and Austin's theory of speech acts, see Matczak, 2019.

⁴ In a similar vein, Palle Leth (2021) claims that to reject the intentionalist perspective on meaning-constitution is not to "diminish the fundamental role of speaker intentions in interpretation". He argues, rather, that "in most cases nothing will be a reasonable interpretation unless it corresponds to what the hearer had good reasons to take as the speaker's intended meaning" (Leth, 2021, p. 295).

a successful albeit unintended act of demonstration, where “successful” means “contributing the demonstrated object to the referential content of the speaker’s act”.

Of course more could be done to present the Austinian approach to speech acts and the Hartian perspective on action in a comprehensive manner. It is worth stressing, however, that my aim in this section is to set the stage for the subsequent discussion, i.e., to introduce those elements of the Austinian and Hartian frameworks which can be useful in the discussion offered in the remaining part of this paper. In what follows, then, I use the above-characterized notions of locution, illocution, perlocution, illocutionary physiognomy, and defeasible action-attributions to develop a speech act-based account of demonstrative reference and acts of demonstration.

3. Kaplan’s Dilemma

In “Dthat”, David Kaplan (1979) considers a hypothetical situation in which he points behind himself and says:

(2) Dthat is a picture of one of the greatest philosophers of the twentieth century.⁵

He is unaware that someone has just replaced the portrait of Rudolf Carnap, which hung at the wall behind him, with a portrait of Spiro Agnew. Intuitively, Kaplan says something false of the object he refers to. He intends to refer to the picture of Carnap, which is the object he has in mind, but his demonstration seems to override this intention and it is the picture of Agnew that gets secured as the referent.

Kaplan uses example (2) to argue that the object the speaker refers to with a demonstrative expression combined with a pointing is determined by her gesture. In “Afterthoughts”, however, he claims that demonstrative reference is determined by the speaker’s directing intention “to point at a perceived individual on whom he has focused” (1989, p. 582). He argues that demonstrative gestures do not determine reference, but merely help hearers to identify what speakers refer to; in short, they are of pragmatic rather than semantic importance. He also suggests that the Carnap-Agnew case is atypical and as such should be ignored.

Kaplan’s discussion of the Carnap-Agnew case has given rise to the following dilemma: either demonstrative reference is determined by the speaker’s pointing gesture, or it is fixed by her directing intention. According to Marga Reimer (1991a; 1991b), the former is the case; she discusses a number of cases in which the demonstrated object, although it is not what the speaker intends to

⁵ Kaplan introduces the expression „Dthat” to represent the demonstrative use of “that”. It is worth stressing that Kaplan (1989, p. 528) focuses on what he calls “perceptual demonstratives”. According to Reimer (1991, p. 189), what he has in mind are “expressions traditionally classed as demonstratives (‘this’, ‘that’, ‘this *F*’, ‘that *F*’, ‘he’, ‘she’, etc.), which are used to ‘pick out’ objects or individuals within the perceptual field of the speaker and audience”. I thank one of the reviewers for suggesting that I make this point.

refer to, gets secured as the referent of the relevant demonstrative expression.⁶ By contrast, Kent Bach (1992b, p. 295) argues that “[n]ot just any intention to refer to something is a specifically referential intention”. According to his version of the directing intention theory (1992a; 1992b), demonstrative reference is determined by the speaker’s directing intention which is part of her *reflexive* communicative intention: the intention whose “fulfilment consists in *its* recognition” (Bach, Harnish, 1979, p. 15). He claims that the speaker’s demonstrative reference is determined by her reflexive intention to get the hearer to identify a certain individual by getting them to think of it as the object she points at. Viewed from this perspective, then, the object determined by Kaplan’s directing intention behind his utterance of (2) is the portrait of Agnew, although what he has in mind is the portrait of Carnap. In general—Bach (1992b, p. 300) argues—acts of demonstration do not override directing intentions, but are incorporated in them.

4. Korta and Perry’s Solution to Kaplan’s Dilemma

In *Critical Pragmatics*, Korta and Perry (2011, pp. 46–58) offer an original variant of the directing intention theory. They claim that the reference-determining intention is the speaker’s directing “intention to refer to the object [her] motivating belief is about, by using an expression, or some other intention-indicating device, or a combination, that is associated, naturally or conventionally, with some cognitive fix [she] has on that object” (Korta, Perry, 2011, p. 42) or, in other words, with a role it plays in her life. For instance, the speaker who utters (2)—that is, Kaplan from the hypothetical scenario discussed in “Dthat” (Kaplan, 1979)—wants to make the audience believe that Carnap is one of the greatest philosophers of the twentieth century. As part of his referential plan he is convinced that the picture behind him—which he wrongly takes to depict Carnap—plays a certain role in his life, i.e., it is the object he can point at. He also believes that the meaning of “that” makes its utterance a way of identifying the object that plays this role. Therefore, he utters (2) with the directing intention to get the audience to recognize that he intends to identify the object that plays this “exploited” role. He also believes that the picture behind him plays a certain “target” role in the hearers’ lives—i.e., that it is the object they can see—and that by thinking of the picture in that way they are likely to come to believe that Carnap is one of the greatest philosophers of the twentieth century. As a result, he has a further target intention to make the hearers recognize that he intends them to think of the portrait as playing this role.

Like Bach, Korta and Perry conclude that the object fixed by Kaplan’s directing intention is the very object he points at. Unlike Bach, however, they assume that in

⁶ It is worth noting that in her paper, titled *Three Views of Demonstrative Reference*, Reimer (1992) argues for a view she calls “quasi-intentional”. According to quasi-intentionalism, both contextual features and intentions contribute to the determination of demonstrative reference. I am grateful to one of the reviewers for drawing my attention to this shift in Reimer’s views.

forming his directing intention Kaplan represents the referent not as the object he points at, but as the object he can draw the audience's attention to by pointing.⁷

5. Careless Pointing and the Forensic Element

Korta and Perry discuss a modified version of the Carnap-Agnew case. They consider a situation in which a professor of philosophy is standing in a lecture hall and knows that there are two portraits hanging on the wall behind him: one of Rudolf Carnap, which is closer to the podium, and the other of Dick Cheney. His plan is to demonstrate the former and say:

(3) That is a painting of the greatest philosopher of the twentieth century.

However, his pointing gesture is careless and the “line drawn from his shoulder through his forefinger and beyond” (Korta, Perry, 2011, p. 48) hits the portrait of Cheney rather than that of Carnap. According to Bach's model, the object fixed by the professor's directing intention would be the picture of Cheney. According to Korta and Perry, by contrast, what gets secured as the referent is the picture of Carnap; they maintain, namely, that the professor intends to make the audience recognize his intention of identifying the object he can draw their attention to by pointing; the fact that, as a result of his carelessness, he points at the picture of Cheney, has no bearing on determining the referential or, as Korta and Perry call it, “locutionary” content of utterance (3). In my view, however, it would be better to call it the “intended *rhetic* content” of utterance (3) or, for short, “what is intended”. According to the Austinian perspective, the locutionary meaning of an act involves two elements: its *rhetic* meaning, which is composed of a more or less definite sense and a more or less definite reference, and its grammatically or linguistically determined illocutionary force potential (Section 2 above). For the purpose of the present paper, then, I use the phrase “what is intended” to refer to what Korta and Perry call “what is locuted”, i.e., to the intended referential content of an act.

Korta and Perry (2011, p. 49) consider also a situation in which the careless professor is an eye-witness in a court case. There are two defendants: one seated in the middle of the table and the other next to him. The professor is asked to tell which of them is the culprit. He intends to point at the man in the middle, but instead points at the co-defendant and says:

(4) I saw that man do it.

⁷ Like Bach (1992a, 1992b; cf. Section 3 above), Korta and Perry posit that the speaker who performs the act of demonstrative reference has a number of beliefs and intentions that motivate and guide her communicative behaviour. Palle Leth (2021, p. 287) notes, however, that “[t]he multiplicity of intentions is plausible, but in the absence of any argument as to why it is precisely the [...] intention [to refer to the object which is demonstrated] which is determinative the strategy does not really solve the intentionalist's problem”.

According to Korta and Perry, it is the man occupying the middle seat, not the co-defendant, who becomes secured as the referent and contributes to the referential content of utterance (4): he plays the exploited role “the man the speaker can see and can draw the hearer’s attention to by pointing” which is associated with the demonstrative phrase “that man”.

By way of analogy, let us consider the following case discussed by Reimer (1991a, pp. 190–191). She enters her shared office and finds her desk occupied by her officemate. She can see her set of keys lying on the desk alongside her officemate’s keys. As a result of her carelessness, however, she grabs her officemate’s keys and says:

(5) These are mine.

According to Bach’s model, the object fixed by Reimer’s intention is the set of keys she grabbed. Korta and Perry would say, by contrast, that she has managed to refer to her set of keys, because it played the exploited role “the objects the speaker can see and demonstrate” associated with the demonstrative “these”.

According to Korta and Perry, cases of inept or careless pointing give rise to what they call the *forensic element*. They claim, namely, that the way we use the ordinary concepts of “what is said” and “what is referred to” is affected by our judgements about the responsibilities speakers have for the unintended but foreseeable consequences of their careless utterances and awkward gestures. For instance, the careless professor is responsible for the fact that some of the students who were gathered in the lecture hall think that Cheney is the greatest philosopher of the twentieth century. By the same token, the professor who utters (4) in the courtroom is responsible for the fact that the jury members think that he refers to the co-defendant and says that he saw him committing the crime.

Korta and Perry make two claims which I find problematic: first, that the effects of careless pointing are perlocutionary and, second, that they have no bearing on determining the referential content of an utterance. I claim, by contrast, that the consequences of inept pointing affect the illocutionary aspect of the discourse dynamics. I also argue that there is a type of referential content—let us call it “public”—which, unlike what Korta and Perry call “locutionary content”—i.e., what is intended in my sense—is sensitive to the hearer’s uptake or, more specifically, to how competent interlocutors interpret the speaker’s words and gestures.

6. Unintended Effects of Careless Pointing

In my view, the discursive effects of inept or careless pointing are illocutionary rather than perlocutionary and as such they affect the conversational dynamics. As Korta and Perry (2011, p. 49) rightly note, a student who thinks that Cheney is the greatest philosopher came to form this belief “by a perfectly legitimate process”. When challenged, then, he can reply, “with considerable justifi-

cation”, that “professor so and so *said* he was”. By the same token, the jury members are entitled to believe and assert that the eye-witness said that he had seen the co-defendant committing the crime. Analogously, the speaker of (5) is responsible for the way her utterance is read by her officemate, who is entitled to say:

- (6) No, you are wrong. Those are not your keys; they are mine. (Reimer, 1991a, p. 191).

The effects of careless demonstrations discussed above are normative or, more specifically, illocutionary. Let us recall that illocutionary acts take effect by bringing about changes in the domain of commitments and entitlements of the conversing agents and thereby put constraints on the scope of appropriate conversational moves that can be subsequently made. As Marina Sbisà puts it, the characteristic effect of an illocutionary act

consists of a change in the entitlements and obligations of the participants with respect to each other. This change is brought [...] on the basis of an agreement among the relevant social participants: it is the conventional effect of an illocutionary act as opposed to mere reception or a perlocutionary consequence. (Sbisà, 2002, p. 433)

The agreement by virtue of which the normative effect of a speech act comes into existence is achieved through what Sbisà (2013b, p. 236) calls interactional negotiation between the speaker, the hearer, and other relevant social agents (for a more extensive discussion, see Witek, 2022; in press). The negotiation involves the interaction of at least two factors: the speaker’s intention and the hearer’s uptake. In formal language games—e.g., university lectures, court hearings, etc.—it is the latter that plays a decisive role. This is what happens in the cases of careless pointing discussed in Section 3.

Let us reconsider utterance (3). It will be instructive to stress that the utterance occurs during a university lecture. By virtue of the role the professor plays in this language game, he has a characteristic authority and a corresponding *responsibility* for the effects his words have on what his students are entitled to believe or, more specifically, on what the professor is legitimately taken to say according to the shared communicative standards. In sum, the professor’s utterance combined with his inept gesture affects what can be called, following Jane Heal (2013, p. 140), the „nexus of second-personal normative relations” between the professor and his students; in short, it takes effect as an assertion that the portrait of Cheney depicts the greatest philosopher of the twentieth century. The illocutionary physiognomy of the professor’s speech act, which involves his use of sentence (3), his pointing gesture, and the situation in which it is performed, is a positive condition under which one can attribute to him responsibility for giving his students a reason to think that Cheney is the greatest philosopher of the twentieth century; in particular, it is a reliable criterion that his directing intention is to refer to the portrait of Cheney. As Navarro-Reyes (2010; 2014) points

out, however, reliable criteria are defeasible. The students are entitled to believe that Cheney is the greatest philosopher of the twentieth century, and believe that this is what the professor has intended to say during his lecture. In spite of being reliable and formed through a perfectly legitimate process, however, these two beliefs are false.

Analogously, the eye-witness in a courtroom brings about the right of the jury members to believe and claim that he said he had seen the co-defendant committing the crime; as a result, utterance (4) constitutes a binding assertion or testimony to the effect that the co-defendant is the culprit. The same applies to utterance (5): it takes effect as an assertion that the keys Reimer has grabbed belong to her and, by the same token, invites the officemate's response (6).

In sum, what the careless speakers are responsible for are illocutionary effects of their awkward gestures. In some respects, the speech acts they perform, then, can be likened to what Navarro-Reyes (2014) calls "unintended illocutions". The actual force of an unintended illocutionary act is determined by the hearer's uptake rather than by the speaker's illocutionary intention;⁸ in other words, it is reliably indicated by the illocutionary physiognomy of the speaker's utterance, where "reliably" does not mean "indefeasibly". As a result, the speaker who performs an unintended illocution is held responsible for what the physiognomy of her utterance reliably indicates. It will be instructive to stress, however, that the speech acts performed in uttering (3), (4) and (5) do not have unintended illocutionary forces. That is to say, it is not the case that their actual forces differ from the ones intended by their speakers. Rather, the crucial point is that their actual referential contents differ from what their speakers want to say. Recall that illocutionary acts are acts performed *in* saying something. As part of attributing to the speaker the act of *F*-ing that *p*, then, we attribute to them the act of locuting that *p*.

7. What Is Intended and What Is Public

The discussion in the previous section suggests a distinction between two types of referential content attributable to the speaker's utterance: *what is intended*, which is determined, as Korta and Perry propose, by her directing intention, and *what is public*, which is sensitive to the way competent hearers would interpret her words and gestures. Normally, the two contents coincide. However, sometimes they differ. At least in some cases the public content of an utterance differs from its intended rhetic meaning.

In short, there are two theoretically useful notions of referential content: "what is intended" and "what is public". We need both to account for the conversational dynamics.

⁸ This idea plays a key role in a view that I call "externalism about illocutionary agency"; for a discussion, see Witek, 2015c, pp. 20–21.

By way of illustration, let us consider the interaction between Reimer and her officemate. Intuitively, utterances (5) and (6) constitute a coherent dialogue: as Nicolas Asher and Alex Lascarides (2003, pp. 345–61) would put it, its turns are rhetorically related to each other. More specifically, utterance (6) stands in the rhetorical relation of *Correction* to utterance (5) (for a discussion of the relation of *Correction*, see Asher, Lascarides, 2003, p. 345). This rhetorical link constrains our interpretation of the anaphoric expressions “those” and “they” used by the officemate: they are naturally taken to be co-referential with the demonstrative “these” used by Reimer. To account for the coherence of the dialogue under discussion, then, we have to identify the actual referential content of utterance (5) with its public rather than intended meaning.

However, it is possible to imagine a dialogue involving demonstratively used pronouns, that sounds natural and coherent, but involves a turn to which two contents are legitimately ascribed: what is intended and what is public. Imagine a situation in which we are talking about two men standing in front of us: Laurel to the left, and Hardy to the right. I say:

- (7) a. Laurel fell.
b. He pushed him.

What I intend to convey in uttering (7b) is the proposition that Hardy pushed Laurel—let us call it “proposition *h*”—and thereby explain why the latter fell. To make you recognize the intended referential content of turn (7b), I accompany my utterances of “he” and “him” with appropriate pointing gestures which function as reliable criteria for my directing intentions and are, as such, elements of what can be called the *locutionary* physiognomy of my utterance. As the result of my ineptness, however, I point at the man on the left when uttering “he” and, next, point at the man on the right when uttering “him”. You recognize my mistake and, as a result, identify proposition *h* as the one I want to convey. In response to my utterance (7), then, you say:

- (8) a. That explains why Laurel fell.
b. But it is *he* who pushed *him*.

Your utterances of “he” and “him” are prosodically marked and accompanied with pointing gestures directed at Hardy and Laurel, respectively. The prosodically marked focus on “he” and “him” signals that the current topic under discussion addressed by your utterance (8b) is the question of *who* pushed *whom*; this issue has been activated by your recognition of my inept acts of pointing (for a discussion of the role of prosodically marked focus in indicating what question is under discussion, see Beaver et al., 2017; Roberts, 1996). What is more, according to the model of discourse proposed by Asher and Lascarides (2003, p. 346), we use prosodically marked focus to signal that our current utterance stands in the rhetorical relation of *Correction* to one of the previous contributions

to the discourse. This is exactly what happens in the case under discussion: you put stress on “he” and “him” to signal that the point behind your utterance (8b) is to correct my utterance (7b).

The crucial point here is that in uttering sentence (8a), you use “that” to refer to what is the intended referential content of my utterance (7b), i.e., to the content I intend to convey and thereby explain the event reported in my utterance (7a). That is to say, to account for the coherence of discourse (7), you assume that my utterance (7b) stands, by virtue of its *intended referential content*, in the rhetorical relation of *Explanation* to my utterance (7a) (for a discussion of the relation of *Explanation*, see Asher, Lascarides, 2003, p. 159). Your utterance (8b), however, stands in the relation of *Correction* to my utterance (7b) by virtue of the fact that the public content of the latter is the proposition that Laurel pushed Hardy (let us call it “proposition *l*”). In sum, to account for the coherence and dynamics of the discourse composed of segments (7) and (8), we have to ascribe two contents to my utterance (7b): proposition *h*, which is the *intended* content of my utterance, and proposition *l*, which is its *public* content.

In my view, the distinction between *what is intended* and *what is public* proves to be useful in explaining dialogues that involve no demonstrative reference, too. By way of illustration, let us consider the following variant of the “John is turning red” example discussed by Korta and Perry (2011, p. 119).

- (9) A: a. I would like to talk to a communist.
 B: b. John is turning red.
 A: c. That is not true!
 d. I talked to him this morning and must say he is an avowed anti-communist.
 B: e. Oh, sorry! I mean that his face is turning red from eating a hot pepper.

After hearing *B*’s response, *A* is entitled to think that in issuing utterance (9b) her interlocutor means that John is becoming a communist. This interpretation enables her to maintain the default interpretation that *B* contributes to the development of a coherent discourse or, more specifically, that utterance (9b) is rhetorically linked to utterance (9a). It is natural to assume, namely, that the former stands in the relation of *Plan-Elaboration* to the latter or, more specifically, that utterance (9b) provides information that would help *A* to elaborate a plan for achieving her conversational goals (Asher, Lascarides, 2003, pp. 326, 410). Being a competent discourse participant, then, *A* ascribes the content “John is becoming a communist” to the utterance (9b). (Following Asher and Lascarides, I take *A*’s knowledge of the semantics of rhetorical relations to be part of her discursive competence). The way *A* reads *B*’s remark is manifested in her responses, i.e., in utterance (9c) followed by (9d): the former stands in the relation of *Correction* to utterance (9b), whereas the latter stands to it in the relation of

Counterevidence. In sum, the sequence of conversational turns from (9a) to (9d) can be regarded as forming a coherent discourse, provided we take *B* to mean that John is becoming a communist.

It turns out, however, that in making utterance (9b) *B* intended to say that John's face is turning red. The intended content of utterance (9b), then, differs from its publicly recognizable meaning. Note that utterance of (9e) is linked to utterance (9b) with the relation of *Clarification*. To make sense of this rhetorical link, however, we have to ascribe the content "John's face is changing its colour to red" to utterance (9b).

In sum, to account for the dynamics of discourse (9), we have to assume that its second turn has two referential contents: one public, which can be paraphrased as "John is becoming a communist", and the other intended, which can be expressed as "John's face is changing its colour to red". By virtue of the former, (9b) is rhetorically linked to contributions (9a), (9c) and (9d); due to the latter, in turn, it is rhetorically associated with contribution (9d).

So far I have argued that the proposed model, which distinguishes between *what is intended* and *what is public*, enables us to account for cases of demonstrative reference that involve inept or careless pointing. It is worth stressing, however, that it applies to normal and typical cases, too; that is to say, it allows us to explain situations in which there is no discrepancy between what the speaker intends to refer and the object she points to.⁹ By way of illustration, let us consider a modified version of the careless professor case discussed in Section 6. Let us assume that the professor who utters (3) points to the portrait of Carnap, which is the object he intends to refer to. His gesture is a positive condition under which one can legitimately attribute to him the act of demonstrating the portrait of Carnap; by the same token, it is a reliable criterion (Navarro-Reyes, 2010; 2014) for the professor's directing intention, i.e., his intention to refer to the object that he can draw his audience's attention to by pointing. In fact, there is no divergence between the public content of his utterance and the singular proposition he intends to communicate.

8. Possible Objections

In this section I would like to discuss two objections that might be raised against the action-based model presented above. First, one may argue that (a) the contrast between *what is intended* and *what is public* simply mimics or even repackages Kripke's (1977; cf. Bach, 2017; Leth, 2020; Smit, 2012; 2018) famous distinction between speaker's reference and semantic reference. Second, one may point out that (b) the controversy between my account of the cases involving inept pointing discussed in Section 6 and the one offered by Korta and Perry is purely terminological.¹⁰

⁹ I thank one of the reviewers for suggesting that I make this point.

¹⁰ I thank one of the reviewers for raising these concerns.

My response to objection (a) rests on two ideas. The first one has been put forth and elaborated by a number of scholars (e.g., Bach, 2017, p. 65; Smit, 2012, p. 44) who have argued that demonstrative expressions do not have semantic referents;¹¹ if this is the case, and I believe it is, then the public content of the speaker's utterance cannot be identified with the semantically specified meaning of the sentence they utter. According to the second idea, the proposed notion of what is public can be likened to what Lepore and Stone (2015, pp. 208–209) call the “grammatically specified meaning” of an utterance. More specifically, the public content of an utterance is registered by what Lepore and Stone, following Richmond H. Thomason (1990), dub the “conversational record”: an abstract data structure that tracks publicly recognizable effects of conversational moves, i.e., recognizable by anyone who shares our conversational standards, norms and rules (Lepore, Stone, 2015, pp. 250–256; for a discussion, see Matczak, 2016; Witek, 2022, pp. 63–66). Lepore and Stone argue that the grammar responsible for determining the meaning of an utterance goes beyond the bare bones semantics and comprises rhetorical structure rules in Asher and Lascarides's (2003) sense, rules of appropriateness governing the use of presupposition triggers and anaphoric expressions, and rules of information structure responsible for the generation of scalar implicatures. I would like to go further and add that the resulting “extended” grammar (Witek, 2022) or, more accurately, our “socially constituted communicative competence” construed as a system of shared rules and norms of meaning-making¹² includes also socially accepted standards of action-attribution which can be described along the Hartian lines, i.e., in terms of positive and negative conditions. As competent communicators, we are able to use a “wide range of interpretive constraints over and above semantics as traditionally assumed” (Lepore, Stone, 2015, p. 87), i.e., over and above the rules of lexical and compositional semantics. Among other things, we are adept at using public standards of action-attribution, which rely on our cognitive skills to represent goals and means of their achievement (Tomasello, 1999).

It will be instructive to stress that my main concern in this paper is not so much with the meaning of demonstrative expressions, as with the role of the speaker's pointing gesture in determining the object that contributes to the referential content of their speech act. Like Ciecierski and Makowski (2022), I take demonstrations to constitute a subclass of communicative actions. The key idea

¹¹ Following Manuel García-Carpintero (1998), Richard G. Heck (2014) and Allyson Mount (2008), one may also add that demonstratives construed as referring expressions are linguistic devices designed to pick out contextually salient objects and that pointing is one of several available means for bringing an entity to salience. To say this, however, is not to suggest that demonstrative expressions can be ascribed semantic referents in Kripke's sense.

¹² To say that the shared rules, norms and standards of meaning-making are socially constituted is to assume that they are objects of what Michael Tomasello (2014) calls “collective intentionality”; they are public in that they are shared by “anyone who would be one of us” (Tomasello, 2014, p. 64).

behind the account proposed in this paper, however, is that the agentic nature of demonstrations can be best understood along the Hartian lines. In other words, I claim that what distinguishes an act of demonstrating an object from a mere bodily movement is not the alleged ontological fact that the former, unlike the latter, is caused by the speaker's directing intention, but the normative fact that the demonstrating agent can appropriately be held responsible for producing a certain outcome or, more specifically, for affecting the state of conversation in a certain way. Provided relevant positive conditions are fulfilled and no negative condition occurs, the speaker's pointing gesture constitutes a felicitous act of demonstration that takes effect by contributing the object pointed at to the referential content of the utterance. For instance, Ann's extending her arm in such a way that the line drawn from her shoulder through her index finger hits object *x* is one of the positive conditions under which her interlocutors may legitimately attribute to her the act of demonstrating *x*; her arm moving because of a spasm, in turn, is a negative condition that defeats the *prima facie* appropriateness of that attribution. In short, demonstrative gestures combined with uses of demonstrative expressions constitute sub-locutionary acts that contribute to the determination of what speakers refer to.

Interestingly, Smit (2018) introduces the idea of public reference and argues that it is an attractive alternative to the Kripkean category of semantic reference. He defines the public referent of a designator as "the object that best fits the relevant public evidence at the time of utterance as to the speaker's referent of the designator" (Smit, 2018, p. 135). In other words, he takes the notion of public reference to be parasitic on the notion of speaker's reference (p. 137). In my opinion, however, the opposite is the case. Following Paprzycka (2014), I would say that the concept of intention-in-action piggybacks off the notion of action. The notions of "speaker meaning" and "speaker reference" are defined along the Gricean lines: one speaker-means that *p* in uttering *u* only if one utters *u* with an appropriate communicative intention. Communicative intentions, in turn, are best understood as intentions-in-action (Lepore, Stone, 2015, p. 206). According to the Hartian perspective, however, the notion of intention-in-action is conceptually posterior to the notion of action: we use the latter to construct and define the former (Paprzycka, 2014, p. 330). Paraphrasing Smit's definition, then, I would say that *normally* the object that best fulfils the relevant conditions of being the public referent of a designator is taken *by default* to be its speaker referent. As Navarro-Reyes (2010; 2014) would put it, the conditions under discussion are reliable albeit defeasible criteria we use to attribute a certain referential intention-in-action to the speaker.

Appearances to the contrary, then, the proposed notion of *what is public* and the related category of *public referent* are not variants of the notions of *semantic content* and *semantic referent*, respectively. What I define as the *public content* of an utterance is an aspect of the illocutionary act legitimately attributed to the speaker, where "legitimately" means "by following the shared standards of action-attribution".

Let me move to discussing objection (b). In my view, the difference between the proposed account of cases involving inept pointing and the one offered by Korta and Perry is substantial rather than verbal. Viewed from the Austinian perspective, illocutionary effects, unlike perlocutionary ones, are normative; for this reason, I am reluctant to describe the normative effects of inept pointing in perlocutionary terms. Nevertheless, the argument presented in Section 6 relies on something more than the terminological convention according to which perlocutionary effects are consequential whereas illocutionary effects are normative. The key idea behind the proposed account of cases involving careless pointing is that in characterising the normative or illocutionary effect of an utterance we *normally* have to refer to its more or less definite referential content. Therefore, to classify a certain effect of an utterance as illocutionary rather than perlocutionary is to allow for the fact that it has a bearing on the utterance's locutionary content.

By way of illustration, let us reconsider Ann's utterance (1) discussed in Section 2.

(1) Peter is a friend.

Let us assume that in uttering (1) Ann performs an illocutionary act of ranking which belongs to what Mitchell S. Green (2009, p. 160) calls the assertive family of speech acts. To say so is to hold Ann responsible for what she says. More specifically, it is to attribute to her the responsibility for *how* the locuted proposition that Peter is a friend affects the state of conversation by putting certain normative constraint on what she and her interlocutors can subsequently think, say and do. In general, illocutionary acts are acts made *in* saying something or, more technically, *in* locuting something; in consequence, in attributing a certain illocutionary effect to one's utterance we ascribe to it a certain more or less definite locutionary content.

To argue that the effects I classify as illocutionary have no bearing on the semantic content of the utterance which gives rise to them, one may use the following example.¹³ Ann comes to a party with her friend Paul. At some point Ann wants to introduce Paul, who she thinks is standing next to her, to some other person, Mark. As a matter of fact, however, she fails to notice that Paul has gone to the next table for a while to get his drink left there. Unaware of that, Ann points at the person who she thinks is Paul, but who actually happens to be John, and says:

(10) Mark, please meet my friend Paul.

One may conclude that Ann is clearly responsible for providing Mark with a reason to think that John is her friend Paul, but it says absolutely nothing about the semantics of proper names.

¹³ I thank one of the reviewers for suggesting this example.

Even though I agree with this conclusion, I do not think that it speaks against the model of demonstrative acts presented in Section 6. In my view, Ann's utterance (10) combined with her pointing gesture takes effect as the illocutionary act of introducing Paul to Mark. In other words, she can legitimately be held responsible for providing Mark with a reason to think that the demonstrated person is named "Paul" and that he is Ann's friend. In short, Ann's pointing gesture takes effect as the act of demonstrating the person standing next to her, who happened to be John, and as such contributes to the determination of the public content of Ann's act of introducing her friend to Mark. I do agree that this demonstration has no bearing on what the token of "Paul" produced by Ann refers to. Nevertheless, it contributes to the determination of the publicly attributable referential content of her speech act.

9. Conclusions

By way of conclusion, let me make two points about demonstrative reference construed as a speech act.

First, demonstrative reference can be understood as a sub-rhetic or sub-locutionary act in that it contributes to the act of issuing an utterance "with a certain more or less definite 'sense' and a more or less definite 'reference'". (Austin, 1975, p. 93) Its referential content is subject to interactional negotiation and, depending on which of the two possible perspectives prevails—i.e., that of the speaker and her intentions or that of the linguistically competent hearer—it takes the form of an intended or public meaning, respectively.

Second, the notion of public content enables us to allow for unintended acts of demonstration. Consider, for instance, a situation in which the queen and her ministers are talking about possible locations of a new royal residence. At some point, the prime minister asks "Where should we build it?" and the queen accidentally hits the map with her finger. Let us assume that the ministers take this gesture to express the queen's decision and she does nothing to oppose this interpretation. Although her gesture has no locutionary content, it can be attributed a definite public content and the queen is responsible for the results of her behaviour.

REFERENCES

- Asher, N., Lascarides, A. (2003). *Logics of Conversation*. Cambridge: CUP.
 Austin, J. L. (1975). *How to Do Things With Words*. Oxford: The Clarendon Press.
 Austin, J. L. (2013). Truth. *Proceedings of the Aristotelian Society. The Virtual Issue, 1*, 1–15.
 Bach, K. (1992a). Intentions and Demonstrations. *Analysis, 52*(3), 140–146.
 Bach, K. (1992b). Paving the Road to Reference. *Philosophical Studies, 67*(3), 295–300.

- Bach, K. (2017). Reference, Intention, and Context: Do Demonstratives Really Refer? In M. de Ponte, K. Korta (Eds.), *Reference and Representation in Thought and Language* (pp. 57–72). Oxford: Oxford University Press.
- Bach, K., Harnish, R. M. (1979). *Linguistic Communication and Speech Acts*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Beaver D., Roberts C., Simons, M., Tonhauser, J. (2017). Question Under Discussion: Where Information Structure Meets Projective Content. *Annual Review of Linguistics*, 3, 265–284.
- Ciecierski, T., Makowski P. T. (2022). Demonstrations as Actions. *Synthese*, 200(467), 1–25.
- Forguson, L. W. (1973). Locutionary and Illocutionary Acts. In I. Berlin (Ed.), *Essays on J. L. Austin* (pp. 160–185). Oxford: The Clarendon Press.
- García-Carpintero, M. (1998). Indexicals as Token-Reflexives. *Mind*, 107, 529–564.
- Grice, P. H. (1989). *Studies in the Way of Words*. Cambridge, Mass., London, England: Harvard University Press.
- Hart, H. L. A. (1946). The Ascription of Responsibility and Rights. *Proceedings of the Aristotelian Society*, 49(1), 171–194.
- Heal, J. (2013). Illocution, Recognition and Cooperation. *Proceedings of the Aristotelian Society, Supplementary Volume*, 87, 137–154.
- Heck, R. G. (2014). Semantics and Context-Dependence: Towards a Strawsonian Account. In A. Burgess, B. Sherman (Eds.), *Metasemantics: New Essays on the Foundations of Meaning* (pp. 327–364). Oxford: Oxford University Press.
- Kaplan, D. (1979). Dthat. In P. A. French, T. E. Uehling Jr., H. K. Wettstein (Eds.), *Contemporary Perspectives in the Philosophy of Language* (pp. 383–400). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Kaplan, D. (1989). Afterthoughts. In J. Almog, J. Perry, H. Wettstein (Eds.), *Themes from Kaplan* (pp. 567–614). Oxford: Oxford University Press.
- Korta, K., Perry, J. (2011). *Critical Pragmatics: An Inquiry into Reference and Communication*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kripke, S. (1977). Speaker's Reference and Semantic Reference. *Midwest Studies in Philosophy*, 2(1), 255–276.
- Lepore, E., Stone, M. (2015). *Imagination and Convention: Distinguishing Grammar and Inference in Language*. Oxford: Oxford University Press.
- Leth, P. (2020). Speaker's Referent and Semantic Referent in Interpretative Interaction. *Studia Semiotyczne*, 34(2), 65–80.
- Leth, P. (2021). Utterance Interpretation and Actual Intentions. *Axiomathes*, 31, 279–298.
- Matzak, M. (2016). Does Legal Interpretation Need Paul Grice? Reflections on Lepore and Stone's *Imagination and Convention*. *Polish Journal of Philosophy*, 10(1), 67–87.
- Matzak, M. (2019). Speech Act Theory and the Rule of Recognition. *Jurisprudence*, 10(4), 552–581.
- McGowan, M. K. (2019). *Just Words: On Speech and Hidden Harm*. Oxford: OUP.

- Mount, A. (2008). Intentions, Gestures, and Salience in Ordinary and Deferred Demonstrative Reference. *Mind & Language*, 23(2), 145–164.
- Navarro-Reyes, J. (2010). Speech Acts, Criteria and Intentions. *Lodz Papers in Pragmatics*, 6(1), 145–170.
- Navarro-Reyes, J. (2014). Intention and Responsibility in Speech Acts. A Note on Alston. In Iwona Witczak-Plisiecka (Ed.), *Cognitive and Pragmatic Aspects of Speech Actions* (pp. 187–206). Frankfurt/New York: Peter Lang.
- Paprzycka, K. (2014). The Social Re-Construction of Agency. In M. C. Galavotti, D. Dieks, W. J. Gonzalez, S. Hartmann, T. Uebel, M. Weber (Eds.), *New Directions in the Philosophy of Science* (pp. 323–338). Cham, Heidelberg, New York, Dordrecht, London: Springer.
- Perry, J. (2001). *Reference and Reflexivity*. Stanford, CA: CSLI Publications.
- Reimer, M. (1991a). Demonstratives, Demonstrations, and Demonstrata. *Philosophical Studies*, 63, 187–202.
- Reimer, M. (1991b). Do Demonstrations Have Semantic Significance? *Analysis*, 51(4), 177–183.
- Reimer, M. (1992). Three Views of Demonstrative Reference. *Synthese*, 93(3), 373–402.
- Roberts, C. (1996). Information Structure in Discourse: Toward an Integrated Formal Theory of Pragmatics. In J.-H. Yoon, A. Kathol (Eds.), *OSUWPL*, (Vol. 49, pp. 91–136). The Ohio State University, Department of Linguistics.
- Sbisà, M. (2002). Speech Acts in Context. *Language & Communication*, 22(4), 421–436.
- Sbisà, M. (2006). Communicating Citizenship in Verbal Interaction. Principles of a Speech Act Oriented Discourse Analysis. In H. Hausendorf, A. Bora (Eds.), *Analyzing Citizenship Talk* (pp. 151–180). Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins.
- Sbisà, M. (2007). How to Read Austin. *Pragmatics*, 17(3), 461–473.
- Sbisà, M. (2009). Uptake and Conventionality in Illocution. *Lodz Papers in Pragmatics*, 5(1), 33–52.
- Sbisà, M. (2013a). Locution, Illocution, Perlocution. In M. Sbisà, K. Turner (Eds.), *Pragmatics of Speech Actions* (pp. 25–76). Berlin and Boston: De Gruyter Mouton
- Sbisà, M. (2013b). Some Remarks on Speech Act Pluralism. In A. Capone, F. Lo Piparo, M. Carapezza (Eds.), *Perspectives on Pragmatics and Philosophy* (pp. 227–244). Cham, Heidelberg, New York, Dordrecht, London: Springer.
- Smit, J. P. (2012). Why Bare Demonstratives Need Not Semantically Refer. *Canadian Journal of Philosophy*, 42(1), 43–66.
- Smit, J. P. (2018). Speaker's Reference, Semantic Reference and Public Reference. *Stellenbosch Papers in Linguistics*, 55, 133–143.
- Thomason, R. H. (1990). Accommodation, Meaning and Implicature. In P. Cohen, J. Morgan, M. E. Pollack (Eds.), *Intentions in Communication* (pp. 325–363). Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Tomasello, M. (2014). *A Natural History of Human Thinking*. Cambridge: HUP.

- Witek, M. (2015a). An Interactional Account of Illocutionary Practice. *Language Sciences*, 47, 43–55.
- Witek, M. (2015b). Linguistic Underdeterminacy: A View From Speech Acts Theory. *Journal of Pragmatics*, 76, 15–29.
- Witek, M. (2015c). Mechanisms of Illocutionary Games. *Language & Communication*, 42, 11–22.
- Witek, M. (2021). Illocution and Accommodation in the Functioning of Presumptions. *Synthese*, 198, 6207–6244.
- Witek, M. (2022). An Austinian Alternative to the Gricean Perspective on Meaning and Communication. *Journal of Pragmatics*, 201, 60–75.
- Witek, M. (in press). Interactional Negotiation. In: L. Caponetto, P. Labinaz, Paolo (Eds.), *Sbisà on Speech as Action*. London: Palgrave Macmillan.

MAREK NOWAK *

ZJAWISKO PRESUPOZYCJI Z PUNKTU WIDZENIA TEORII AKTÓW MOWY¹

STRESZCZENIE: Artykuł jest próbą opisu presupozycji w sensie Strawsona przy użyciu aparatury pojęciowej teorii aktów mowy. Porównanie dwóch pojęć, presupozycji propozycjonalnej Strawsona z presupozycją jako warunkiem przygotowawczym mocy illokucyjnej, prowadzi do wniosku, iż są to zupełnie różne pojęcia. Tymczasem w świetle intuicji językowej, dodatkowo opartej na pracy Austina (1962), wydaje się, że istnieje tylko jeden rodzaj presupozycji: warunki przygotowawcze. To oznaczałoby, iż presupozycja propozycjonalna presuponowana przez dane zdanie jest, w pewnym sensie, redukowalna do warunku przygotowawczego czynności illokucyjnej wykonywanej przez wypowiedzenie tego zdania. Ta hipoteza jest tutaj uzasadniana przez podanie przykładów presupozycji propozycjonalnych, presuponowanych przez zdania używane do wykonania elementarnych aktów illokucyjnych różnych typów.

SŁOWA KLUCZOWE: presupozycja propozycjonalna, warunki przygotowawcze mocy illokucyjnej, niefortunności wypowiedzi performatywnych.

Artykuł jest próbą ujęcia zjawiska presupozycji, opisywanego w jednej z dyscyplin pragmatyki logicznej: teorii presupozycji; w ramach drugiej niezależnej dyscypliny zaliczanej do pragmatyki: teorii aktów mowy. Działamy w duchu austinowskim, w następującym sensie. Tak jak Austin (1962), zaczyna-

* Uniwersytet Łódzki, Wydział Filozoficzno-Historyczny. E-mail: marek.nowak1@uni.lodz.pl. ORCID: 0000-0003-3131-6051.

¹ Autor jest wdzięczny anonimowym Recenzentom za wskazówki, istotnie zmieniające pierwotną wersję tekstu.

jąc od przeciwstawienia wypowiedzi konstatujących wypowiedziom performatywnym, dochodzi do ujęcia wypowiedzi konstatujących jako performatywnych (czyli jednolitego ujęcia wszystkich wypowiedzi jako performatywnych), tak my, wychodząc od obecnego w literaturze przeciwstawienia propozycjonalnych presupozycji Fregego-Strawsona warunkom przygotowawczym (*preparatory conditions*) mocy illokucyjnych, dochodzimy do ujęcia presupozycji jako warunków przygotowawczych (czyli jednolitego ujęcia wszystkich założeń w sensie Fregego-Strawsona jako warunków przygotowawczych czynności illokucyjnych). Podając szereg reprezentatywnych przykładów, próbujemy tu uzasadnić następującą hipotezę: bądź prawdziwość każdej presupozycji propozycjonalnej danego zdania, bądź domniemanie przez mówcę prawdziwości wszystkich presupozycji propozycjonalnych danego zdania daje się zinterpretować jako odpowiedni warunek przygotowawczy tej czynności illokucyjnej, do wykonania której służy wypowiedzenie tego zdania.

1. Semantyczna teoria presupozycji

Teoria presupozycji stanowi dzisiaj jedną z najbardziej obszernych dyscyplin pragmatyki logicznej. Choć zjawisko presupozycji zostało zaobserwowane już przez Gottloba Fregego (1967), właściwy opis zyskało dopiero u Petera Strawsona (1952).

Według definicji Strawsona zdanie *A* presuponuje zdanie *B* (lub *B* jest presupozycją zdania *A*), gdy prawdziwość zdania *B* jest warunkiem koniecznym na to, aby zdanie *A* miało denotację (było prawdziwe lub fałszywe; w oryginale: „*P presupposes Q if and only if Q is true provided P is true or P is false*” [Strawson, 1952, s. 175]).

Według Fregego (1967), jeśli uznajemy za prawdę zdanie: „Ten, kto odkrył eliptyczność orbit planetarnych, umarł w nędzy”, to nie możemy zaprzeczyć, że „Był ktoś, kto jako pierwszy wykrył eliptyczność orbit planetarnych”. Podobnie w terminologii Strawsona, prawdziwość danego zdania implikuje prawdziwość jego presupozycji. Jest tak nie dlatego, że sąd logiczny wyrażony presupozycją jest częścią sensu zdania presuponującego, ale dlatego, iż w przeciwnym wypadku wyrażenie: „Ten, kto odkrył eliptyczność orbit planetarnych”, nie miałoby denotacji i w konsekwencji zdanie wyjściowe nie byłoby prawdziwe. Co więcej, to, że wyrażenie „Ten, kto odkrył eliptyczność orbit planetarnych”, kogoś desygnuje, a więc że zdanie „Był ktoś, kto jako pierwszy wykrył eliptyczność orbit planetarnych” jest prawdziwe, jest zarówno założeniem twierdzenia: „Ten, kto odkrył eliptyczność orbit planetarnych, umarł w nędzy”, jak i jego negacji.

Strawson (1950) za Fregem uznaje, iż istnieją zdania (właściwie w terminologii Strawsona: „użycia zdań” lub „wypowiedzenia”, czyli w późniejszej terminologii: „zдания w kontekście”) mające sens, czyli wyrażające sądy, lecz niebędące ani prawdziwe, ani fałszywe. W szczególności są to te zdania, w których występują deskrypcje określone nieposiadające denotacji, bowiem zgodnie

z zasadą ekstensjonalności Fregego, gdy składnik zdania nie ma denotacji, to zdanie to nie posiada denotacji.

W praktyce, zachodzenie relacji presuponowania \gg między zdaniami A , B („ $A \gg B$ ” znaczy „ A presuponuje B ”) ustala się, sprawdzając, czy fałszywość zdania B powoduje (w znaczeniu „oznacza”, „implikuje”, w grę wchodzi tu intuicja językowa) uznanie tego, że zdanie A nie ma wartości logicznej. Przykłady (por. Levinson, 2010, s. 206–210):

- „Obecny król Francji jest (nie jest) łysy” \gg „Obecnie Francja ma króla”,
- „Marta żałuje (nie żałuje), że wypła piwo domowej roboty Jana” \gg „Marta wypła piwo domowej roboty Jana”,
- „Jan zdołał (nie zdołał) zatrzymać się na czas” \gg „Jan próbował zatrzymać się na czas”,
- „Latający spodek przybył ponownie” \gg „Latający spodek był wcześniej”,
- „To (nie) Jan ukradł rower” \gg „Ktoś ukradł rower”,
- „To rower jest tym, co Jan ukradł” \gg „Jan coś ukradł”.

Relacja presuponowania \gg nie jest relacją wynikania logicznego (konsekwencji logicznej). Gdy zdanie B jest konsekwencją logiczną zdania A : $A \vdash B$ to z fałszywości zdania B wnosi się o fałszywość zdania A , nie o braku wartości logicznej zdania A . Dla Strawsona (1950, s. 330), „«implikuje» w tym sensie [chodzi o sens, w jakim zdanie «Obecny król Francji jest mądry» implikuje swoją presupozycję: «Obecnie istnieje król Francji»] z pewnością nie jest równoważne «wynika logicznie» (lub «logicznie implikuje»)”.

Definicja Strawsona pozornie wskazuje na możliwość formalizacji relacji presuponowania w sposób analogiczny do semantycznej formalizacji relacji konsekwencji logicznej, a więc odwołując się wyłącznie do pojęcia wartości logicznej w danej interpretacji, czy możliwym świecie i uwzględniając trzecią wartość logiczną: ani prawda, ani fałsz. Lecz próby takich formalizacji (do najważniejszych należą Beaver, 1997; Kracht, 1994) są nieudane (por. Malinowski, 2004). Relacja presuponowania, w przeciwieństwie do relacji konsekwencji logicznej, nie zależy bowiem od form logicznych elementów będących w relacji (od sposobów rozumienia występujących w tych elementach stałych logicznych). Na ogół to, czy dane zdanie niesie presupozycję zależy od występowania w nim pewnego składnika, zwanego *presupposition trigger* (w powyższych przykładach wyzwalacze presupozycji są wyrażeniami podkreślonymi: deskrypcja określona „obecny król Francji”, czasownik faktywny „żałować”, czasownik implikacyjny „zdołać”, określenie powtórzenia „ponownie;” w ostatnich dwóch przykładach konstrukcje rozszczepiona i pseudo-rozszczepiona zdań presuponujących są odpowiedzialne za zaistnienie relacji presuponowania – por. Levinson, 2010, s. 209). To sposób rozumienia tego składnika wyzwała i wymusza zaistnienie założenia zwanego presupozycją (propozycjonalną). Zwykle rozumienie słowa „żałuje” w zdaniu „Marta żałuje, że dzisiaj pada deszcz”, wymusza uznanie za

prawdziwe zdania „Dzisiaj pada deszcz”. Tymczasem sposób rozumienia wyrażenia „jest przekonana”, nie wyzwala presupozycji „Dzisiaj pada deszcz” dla zdania „Marta jest przekonana, że dzisiaj pada deszcz”.

Choć nie zawsze relacja presuponowania zachodzi dzięki istnieniu wyzwalacza (bywa, iż presupozycja jest wymuszona przez rozumienie całości zdania presuponującego), to jednak ta zależność, obok samej definicji Strawsona, wskazuje na różnice między relacją presuponowania a relacją wynikania logicznego. Trzeci argument za odmiennością tych relacji, szeroko rozpowszechniony w literaturze, to zjawisko projekcji presupozycji na zdania negacyjne (por. Karttunen, 1973). Projekcja presupozycji B na zdanie złożone A polega na presuponowaniu zdania B przez A , gdy B jest presupozycją zdania będącego właściwym składnikiem zdania A . Przykładowo, w ogólności jest tak, że gdy $A \gg B$, to również $\neg A \gg B$ (por. niektóre przykłady powyżej; „ \neg ” jest tu symbolem tzw. negacji *de re*, niepowodującej tzw. kasacji presupozycji). Naturalnie, zjawisko projekcji wniosku dedukcyjnego, niebędącego prawdą logiczną, na zdanie negacyjne nie zachodzi: w sytuacji gdy $A \vdash B$ oraz $\neg A \vdash B$ zdanie B jest logicznie prawdziwe.

Definicja Strawsona dopuszcza, aby dana prawda logiczna, a więc dedukowalna z dowolnego zdania, była presupozycją dla innego zdania. Z drugiej strony, presupozycja danego zdania jest przyjętym założeniem przez każdego, kto uznaje to zdanie za prawdziwe. Eliminuje to prawdy logiczne jako możliwe presupozycje, bowiem prawdy logiczne, być może nie wszystkie, lecz te najbardziej oczywiste, właśnie z powodu swojej oczywistości nie są założeniami. Ponadto, niektóre zdania prawdziwe w sposób oczywisty, tzn. niewymagające uzasadnienia, niebędące prawdami logicznymi, również nie są założeniami przyjmowanymi świadomie jako istotne dla tego, aby inne zdanie miało wartość logiczną i z tego powodu nie są uznawane za presupozycje. Oto np. zdanie „Sam zje obiad wieczorem także w Nowym Jorku” presuponuje założenie: „Sam zje obiad wieczorem poza Nowym Jorkiem”, lecz zdanie „Także Sam zje wieczorem obiad w Nowym Jorku” nie presuponuje zdania „Ktoś oprócz Sama zje obiad wieczorem w Nowym Jorku”, bowiem to ostatnie zdanie, jako oczywiste, nie jest przez nikogo zakładane jako prawdziwe. Anaforyczne wyrażenie „także” nie zawsze uwalnia presupozycję (Kripke, 2009).

Jak widzieliśmy, istnieją przekonujące argumenty za twierdzeniem, iż relacja presuponowania nie jest relacją konsekwencji, ani logiki klasycznej, ani innej nieklasycznej. Inną kwestią, nierozwiązaną, jest to, czy w danym zbiorze zdań relacje \gg , \vdash są rozłączne (przez cały czas rozważań obcinamy relację \vdash do jedno-elementowych zbiorów przesłanek utożsamianych z tymi przesłankami; naturalnie nierozłączność obu relacji, podobnie jak nieuznawanie za możliwe presupozycje oczywistych prawd, wpływa na nieściśle rozumienie definicji presupozycji Strawsona, bowiem przy jej ścisłym rozumieniu sytuacja: $A \gg B$ oraz $A \vdash B$ implikuje to, iż B nie jest zdaniem fałszywym). Czy niedopuszczenie prawd logicznych do odgrywania roli presupozycji implikuje rozłączność relacji \gg , \vdash ? Wydaje się, że nie. Istnieją bowiem przypadki, być może kontrowersyjne, gdy świadomie zakładane nieoczywiste zdanie uznamy za presupozycję

innego zdania, lecz jednocześnie zdanie to wynika logicznie z owego innego zdania. Oto np. zachodzi: „Jan ukradł rower” \vdash „Ktoś ukradł rower”. Ponadto: „To Jan ukradł rower” \vdash *Jan ukradł rower* (co jednak może być kontrowersyjne; nie każdy godzi się na formę logiczną przesłanki: $\exists xU(x, a) = b$, czyli „to jedyne x , które ukradło rower jest identyczne z Janem”, która rzeczywiście implikuje logicznie $U(b, a)$; por. np. Han, Hedberg, 2008 w kwestii formy logicznej dla tzw. *it-cleft-sentences*). Wówczas wobec przechodniości relacji \vdash mamy: „To Jan ukradł rower” \vdash „Ktoś ukradł rower”. Jednocześnie zachodzi: „To Jan ukradł rower” \gg „Ktoś ukradł rower”.

Naturalnie, można by rozstrzygnąć problem rozłączności relacji \gg , \vdash twierdząc, że są one określone na rozłącznych zbiorach obiektów, relacja konsekwencji logicznej jest określona na zdaniach, natomiast relacja presuponowania na sądach wyrażanych przez zdania. W przeciwieństwie do relacji konsekwencji, relacja presupozycji nie zależy od form logicznych zdań, ale od pozaformalnych sposobów rozumienia tych zdań, determinujących myśli nimi wyrażone.

2. Presupozycje (założenia) w teorii aktów mowy

Warunki przygotowawcze (*preparatory conditions*) to jeden z sześciu parametrów cechujących moc illokucyjną F , ustalający pewną relację sądu P (lub stanu rzeczy reprezentowanego przez ten sąd) wyrażonego w elementarnej czynności illokucyjnej $F(P)$ z innymi sądami S_1, \dots, S_n , $n \geq 1$, będącymi pewnymi założeniami dotyczącymi sądu P . Zazwyczaj warunki przygotowawcze utożsamia się z założeniami S_1, \dots, S_n . Bez spełnienia tych założeń czynność illokucyjna $F(P)$ bądź w ogóle nie może być wykonana, bądź może być wykonana, ale niepomyślnie, z pewnym defektem.

Na przykład, warunki przygotowawcze obietnicy $Ob(P)$ (czynności obiecywania, że P) zawierają następujące założenia:

- 1) Stan rzeczy reprezentowany przez P jest wartościowy dla słuchacza, jest korzystny dla niego.
- 2) Jest mało prawdopodobne lub wręcz nieprawdopodobne, aby w normalnym trybie zdarzeń, bez ingerencji mówcy, stan rzeczy reprezentowany przez P zaistniał.
- 3) Mówca wykonujący akt $Ob(P)$ jest władny spowodować zaistnienie stanu rzeczy P , w odpowiednim, przyszłym w stosunku do chwili wykonywania $Ob(P)$, momencie czasowym lub okresie czasu (por. Searle, 1985, s. 84).

Warunki przygotowawcze prośby $Pr(P)$ (czynności proszenia, aby P):

- 1) Jest mało prawdopodobne lub wręcz nieprawdopodobne, aby w normalnym trybie zdarzeń, bez ingerencji słuchacza lub mówcy, stan rzeczy reprezentowany przez P zaistniał.
- 2) Słuchacz, który jest adresatem aktu $Pr(P)$, jest władny spowodować zaistnienie stanu rzeczy P , w odpowiednim, przyszłym w stosunku do chwili wykonywania $Pr(P)$, momencie czasowym lub okresie czasu (Searle 1985, s. 88).

Warunki przygotowawcze czynności pytania zamkniętego q , czyli czynności $Pr(\text{udzielenie odpowiedzi właściwej na pytanie zamknięte } q)$ proszenia o odpowiedź właściwą na pytanie zamknięte q , oparte na teorii pytań Ajdukiewicza (1938):

Warunki 1, 2 dla prośby $Pr(P)$, gdzie P jest sądem: *udzielenie odpowiedzi właściwej na pytanie zamknięte } q*.

- 3) Założenie pozytywne pytania q : co najmniej jedna odpowiedź właściwa na pytanie q jest zdaniem prawdziwym.
- 4) Założenie negatywne pytania q : co najmniej jedna odpowiedź właściwa na pytanie q jest zdaniem fałszywym.

Ważni autorzy, np. John Searle oraz Daniel Vanderveken, twierdzą, że niektóre warunki przygotowawcze danej mocy illokucyjnej są zdeterminowane przez najważniejszy z jej parametrów: cel illokucyjny (*illocutionary point*). Tak oto warunki przygotowawcze 2, 3 obietnicy są założeniami koniecznymi do spełnienia w dowolnym zobowiązaniu, tzn. są warunkami przygotowawczymi każdej czynności illokucyjnej zobowiązania się, czyli takiej, której celem illokucyjnym jest utworzenie stosunku: zobowiązanie mówcy – uprawnienie słuchacza. Skądinąd, niektóre warunki przygotowawcze danej mocy illokucyjnej są determinowane przez inne jej parametry niż cel illokucyjny, np. przez warunki wstępne nakładane na klasę sądów możliwych do wyrażenia z tą mocą illokucyjną (*propositional content conditions*). I tak warunki przygotowawcze 3, 4 czynności zapytania q są wyznaczone warunkiem wstępnym nałożonym na sąd P , będący komponentem czynności prośby $Pr(P)$, tożsamej z zapytaniem q ; mianowicie sąd P reprezentuje stan rzeczy: udzielenie odpowiedzi właściwej na pytanie zamknięte q (tzn. moc illokucyjna aktu zapytania jest mocą illokucyjną czynności prośby z tym specjalnym warunkiem wstępnym i w konsekwencji z dodatkowymi warunkami przygotowawczymi). W ogólności, warunek wstępny (nie istnieje jednolita terminologia w języku polskim, np. w pracy Levinsona [2010] to, co tu nazywamy „warunkami przygotowawczymi”, nazywane jest „warunkami wstępnymi”, zaś to, co tu określamy „warunkami wstępnymi”, tam nazywane jest „treścią propozycjonalną”), jako parametr mocy illokucyjnej, opisuje klasę dopuszczalnych sądów, z których każdy, wraz z tą mocą illokucyjną, może stanowić czynność illokucyjną wykonaną z sukcesem. W tym szczególnym wypadku jest to klasa udzielania odpowiedzi właściwej na pytanie q . Bywają wa-

runki przygotowawcze danej mocy illokucyjnej, które nie są związane z żadnym innym jej parametrem. Niezależnie od innych parametrów determinują one moc illokucyjną, np. zdanie „Wasza Wysokość, czy mogę wejść?” służy do wykonania czynności pytania z dodatkowym warunkiem przygotowawczym (założeniem), iż odpowiedź winna być udzielona przez wyjątkową osobę o królewskim majestacie (por. Vanderveken, 1990, s. 116).

3. Presupozycje propozycjonalne a warunki przygotowawcze mocy illokucyjnych

Prawie wszyscy autorzy piszący o teorii aktów mowy, jak również o teorii presupozycji uznają te teorie jako rozłączne, w tym sensie, iż z jednej strony, przedmiotem teorii presupozycji nie są założenia będące warunkami przygotowawczymi mocy illokucyjnych, z drugiej strony, żaden warunek przygotowawczy jakiegokolwiek mocy illokucyjnej, czyli warunek przygotowawczy do wykonania czynności illokucyjnej, nie jest presupozycją propozycjonalną. Np. Vanderveken pisze:

Warunki przygotowawcze określają zbiór założeń stosownych dla mocy illokucyjnej. Założenia te należy odróżniać od innych założeń, dotyczących samego sądu [*propositional content*]. I tak np. pomyślnie wypowiedzenia zdań takich jak „Czy zobaczysz królową Anglii?” oraz „Zobaczysz królową Anglii”, zakładają istnienie królowej Anglii jako denotacji deskrypcji określonej. Takie założenia, stosowne dla samego sądu, były dyskutowane we współczesnej filozofii języka przez Fregego i Strawsona, są one niezależne od mocy illokucyjnej. Mówca, który wyraża sąd z daną mocą illokucyjną jest rzeczywiście zobowiązany do przyjęcia tych propozycjonalnych założeń, niezależnie od specyfiki mocy illokucyjnej. (1990, s. 115)

Podobnie, Levinson pisze:

Dalsze przykłady [presupozycji] stanowią ilustrację niektórych potocznych znaczeń tego terminu, które jednak nie są przedmiotem zainteresowania pragmatycznej teorii presupozycji, choć wiele z nich doczekało się analizy w ramach innej gałęzi teorii pragmatycznej:

[...] Henryk poprosił Roberta o zamknięcie drzwi, zakładając, że Robert jak zwykle zostawił je niedomknięte. Tak jednak nie było, więc Robert rzucił w Henryka krzesłem.

Adolf zwrócił się do lokaja „Wielmożny Panie”, presuponując, że ma do czynienia z samym księciem Anzelmem. (2010, s.194)

Naturalnie oba powyższe założenia można analizować w ramach teorii aktów mowy jako odpowiednie warunki przygotowawcze, w pierwszym przykładzie jako warunek nr 1. dla prośby, w drugim przykładzie jako warunek przygotowawczy czynności powitania wysoko sytuowanej społecznie osoby.

A jednak jeden z najważniejszych autorów teorii aktów mowy, John L. Austin, nie jest tak rygorystyczny w odróżnianiu presupozycji propozycjonalnych od warunków przygotowawczych mocy illokucyjnych. Co prawda, Austin nie używa terminu „warunki przygotowawcze”, ale mówi o warunkach fortunności wykonania aktu illokucyjnego i właśnie wśród nich znajdujemy te, które później zostaną nazwane przez Searle’a warunkami przygotowawczymi (nie utożsamiamy warunków fortunności Austina z warunkami przygotowawczymi Searle’a – jeden z głównych trzech typów warunków Austina, warunki dotyczące tzw. nadużyć to warunki szczerości Searle’a, a nie warunki przygotowawcze; por. Austin, 1962, s. 18). Otóż Austin na równi traktuje niespełnienie presupozycji (propozycjonalnej) „Obecnie Francja ma króla”, jaką niesie zdanie „Obecny król Francji jest łysy”, jak niespełnienie założenia, iż mówca jest posiadaczem rzeczy darowanej, będącego warunkiem przygotowawczym czynności darowizny. Są to według niego niefortunności wykonania odpowiednich czynności illokucyjnych: stwierdzenia oraz darowania. Austin pisze:

Na koniec możemy spytać [...] czy pojęcie niefortunności ma odniesienie do wypowiedzi, *które są twierdzeniami*? Jak dotąd, przedstawialiśmy niefortunność jako cechę wypowiedzi *performatywnej*, która została zdefiniowana przez kontrast z rzekomo znanym pojęciem „twierdzenia”. Zadowolę się tu jednak wskazaniem, że jedna z tych rzeczy, jakie się ostatnio zdarzyły w filozofii, polega na skupieniu uwagi właśnie na „twierdzeniach”, które – choć nie są ściśle biorąc, fałszywe ani „wewnętrznie sprzeczne” – są jednak skandaliczne. Na przykład twierdzenia odnoszące się do czegoś, co nie istnieje, powiedzmy, „Obecny król Francji jest łysy”. Można skłaniać się do powiedzenia, iż przypomina to zamiar przekazania czegoś, czego nie posiadasz. Czy każde takie twierdzenie nie zawiera założenia o istnieniu? Czyż nie jest tak, że twierdzenie odnoszące się do czegoś, co nie istnieje, jest nie tyle fałszywe, co puste? (1962, s. 20; wyróżnienie w oryginale)

Dalej Austin pisze:

Rozważmy następujące założenie. Co mamy powiedzieć o twierdzeniu: „Wszystkie dzieci Jana są łyse” wygłoszonym w sytuacji, gdy Jan nie ma żadnych dzieci. Dziś mówi się zazwyczaj, że nie jest ono fałszywe, ponieważ jest pozbawione odniesienia; odniesienie jest konieczne by twierdzenie było prawdziwe lub fałszywe. [...] Porównajmy to z naszym przypadkiem niefortunności, gdy mówimy „Nadaję imię ...”, ale nie są spełnione niektóre z warunków (A1), (A2) [warunek fortunności (A1) mówi o istnieniu pewnej konwencjonalnej procedury obejmującej wypowiadanie słów przez pewne osoby w pewnych okolicznościach, zaś (A2) o odpowiednich do tej procedury osobach i okolicznościach] [...]. Moglibyśmy posłużyć się tu formułą „zakładania”: moglibyśmy powiedzieć, że formuła [ślubnego] „tak” zakłada mnóstwo rzeczy: jeśli nie są one spełnione, formuła jest nieudana, jest daremna – nie udaje się jej pełnić roli kontraktu, gdy brakuje odniesienia (lub nawet, gdy jest ono dwuznaczne), tak jak tej innej nie udaje się być twierdzeniem. (1962, s. 50)

4. Presupozycje propozycjonalne a warunki przygotowawcze asercji i deklaracji

Zgodnie z Searle'owską definicją czynności mowy typu asercja (jednego z pięciu głównych rodzajów elementarnych czynności illokucyjnych, por. Searle, 1975; Searle, Vanderveken, 1985, s. 51, 92), opartą na wzajemnym ustosunkowaniu (*direction of fit*) świata i języka lub, precyzyjniej mówiąc, stanu rzeczy w świecie i reprezentującego go sądu (będącego sensem odpowiedniego zdania), przez stwierdzenie (asercję) rozumie się elementarną czynność mowy, której cel illokucyjny polega na dostosowaniu sądu do stanu rzeczy w świecie, a więc posłużeniu się zdaniem, którego sens ma opisać ów (domniemanie istniejący w świecie) stan rzeczy. Cel illokucyjny determinuje warunki przygotowawcze czynności $As(P)$ stwierdzania, że P , mające następującą postać:

- 1) „M [mówca] ma dane (racje itd.) przemawiające za prawdziwością [sądu] P ”;
- 2) „Nie jest oczywiste zarówno dla M jak i dla S [słuchacza], że S zna (że nie trzeba mu przypominać itd.) P ” (Searle, 1985, s. 88).

Teraz zauważmy, że w relacji presuponowania badanej w teorii presupozycji występują zdania, z których to, które presuponuje presupozycję, służy (być może nie wyłącznie) do wykonywania czynności asercji. Co prawda, w teorii presupozycji nie mówi się nic o tym, że zdanie wyrażające sąd P , presuponujące daną presupozycję, służy do wykonania czynności $As(P)$. Przykłady relacji presupozycji wskazują jednak na to, że zdania niosące presupozycję są pierwotnymi, w sensie Austina (1962, s. 69), zdaniami performatywnymi, służącymi do wykonania właśnie czynności asercji.

Wróćmy na chwilę do zjawiska projekcji presupozycji na zdania negacyjne. Załóżmy, że zdanie A jest jedną z presupozycji propozycjonalnych zdania Z , wyrażającego sąd P i służącego do wykonania aktu $As(P)$. Czyli prawdziwość zdania A jest koniecznym warunkiem na to, aby sąd P był prawdziwy lub fałszywy. Tym samym, prawdziwość zdania A jest koniecznym warunkiem na to, aby sąd $\neg P$, wyrażony zdaniem $\neg Z$ był prawdziwy lub fałszywy (bowiem przy przyjmowanym tu klasycznym założeniu, iż sąd $\neg P$ ma przeciwną wartość logiczną niż sąd P , koniunkcja dwóch implikacji: „jeżeli P jest prawdziwy, to A jest prawdziwe, jeżeli P jest fałszywy, to A jest prawdziwe”, jest równoważna koniunkcji takich implikacji: „jeżeli $\neg P$ jest prawdziwy, to A jest prawdziwe, jeżeli $\neg P$ jest fałszywy, to A jest prawdziwe”; w ogólności, dla dowolnych zdań Z , A zachodzi równoważność $Z \gg A$ wtedy i tylko wtedy, gdy $\neg Z \gg A$). Zatem zdanie A jest presupozycją zdania $\neg Z$ służącego do wykonania czynności asercji $As(\neg P)$.

Co więcej, relacja presuponowania ma charakter intuicyjny w tym sensie, iż ten, kto nie ma danych (racji itd.) o prawdziwości presupozycji A , uzna tym samym brak wartości logicznej sądów P oraz $\neg P$. Zatem ani mówca próbujący wykonać przez wypowiedzenie zdania Z czynność $As(P)$, ani mówca próbujący

wykonać przez wypowiedzenie zdania $\neg Z$ czynność $As(\neg P)$ nie mają racji przemawiających za prawdziwością P , ani prawdziwością $\neg P$, o ile obaj nie mają racji przemawiających za prawdziwością presupozycji A . Stąd niespełniony jest warunek przygotowawczy nr 1. czynności $As(P)$ i niespełniony jest warunek przygotowawczy nr 1. czynności $As(\neg P)$, o ile mówca nie ma racji przemawiających za prawdziwością presupozycji A . Wniosek: nieposiadanie przez mówcę danych czy racji na rzecz spełnienia jakiejś presupozycji propozycjonalnej zdania służącego do wykonania czynności asercji $As(P)$ implikuje niespełnienie warunku przygotowawczego nr 1. dla dwóch czynności asercji: $As(P)$, $As(\neg P)$. Innymi słowy, alternatywa warunków przygotowawczych nr 1. dla czynności odpowiednio, $As(P)$, $As(\neg P)$ implikuje akceptację (uznanie czy domniemanie prawdziwości) przez mówcę wszystkich presupozycji zdania służącego do wykonania czynności asercji $As(P)$.

Odwrotna implikacja nie zachodzi. Tzn. niespełnienie warunku przygotowawczego nr 1. dla czynności $As(P)$, $As(\neg P)$, do których wykonania użyto zdań Z , $\neg Z$, nie implikuje nieuznania (braku domniemanie) prawdziwości pewnej presupozycji zdania Z wyrażającego sąd P (w szczególności, zdanie Z może niczego nie presuponować). Np. warunki przygotowawcze nr 1. dla asercji wykonywanych przez mnie przez wypowiedzenie zdań: „Obecny król brytyjski jest bogatszy niż obecny król Arabii Saudyjskiej”, „Obecny król brytyjski nie jest bogatszy od obecnego króla Arabii Saudyjskiej”, nie są spełnione. Tymczasem wszystkie presupozycje tych zdań: „Arabia Saudyjska jest obecnie królestwem”, „Wielka Brytania ma obecnie króla”, uznają za prawdziwe (mam dane przemawiające za ich prawdziwością). Ostatecznie, warunku mówiącego, że każda presupozycja zdania służącego do wykonania asercji jest uznana przez mówcę za prawdziwą, nie można utożsamiać z alternatywą warunków przygotowawczych nr 1. dla dwóch czynności asercji. Jednakże można go traktować jako odrębny warunek przygotowawczy, nr 3. czynności asercji, tyle że zależny od warunku nr 1., bo przez niego implikowany.

Częstym zjawiskiem jest wykonywanie czynności illokucyjnych różnych typów, w szczególności, gdy jednym z nich jest asercja, przy wypowiedzaniu jednego zdania. Np. każda czynność deklaracji (drugi z pięciu głównych rodzajów elementarnych aktów illokucyjnych), a więc czynność, w której w jednym momencie czasowym wzajemnie przystosowują się do siebie wyrażany sąd i reprezentowany przez niego stan rzeczy, jest z tego powodu jednocześnie czynnością asercji (por. Vanderveken, 1990, s. 140; co więcej, stan rzeczy reprezentowany przez sąd wyrażony w czynności deklaracji urzeczywistnia się, czy zostaje powołany do istnienia, tzn. sąd staje się prawdziwy, w trakcie wykonywania czynności i wyłącznie dzięki jej wykonaniu z sukcesem). Zatem nasze ustalenia co do ujęcia presupozycji propozycjonalnych wyrażone w aparacie pojęciowym związanym z czynnością illokucyjną asercji, obowiązują dla presupozycji presuponowanych przez zdania służące do wykonania czynności deklaracji. A więc uznanie przez mówcę (na podstawie jakichś jego danych czy racji), iż każda presupozycja propozycjonalna zdania służącego do wykonania deklaracji jest

prawdziwa, jest warunkiem przygotowawczym tej deklaracji. Jest to warunek przygotowawczy zupełnie oczywisty, w przeciwieństwie do czynności asercji niebędących deklaracjami. Bowiem w ogólności warunek przygotowawczy nr 1. czynności asercji, będącej jednocześnie czynnością deklaracji, jest w oczywisty sposób spełniony – istnienie racji mówcy przemawiających za prawdziwością deklarowanego sądu P jest gwarantowane tym, że mówca w trakcie wykonywania tej czynności ma świadomość, iż to właśnie on czyni sąd P prawdziwym (niezależnie od tego sąd P może okazać się nieprawdziwym, gdy inne warunki przygotowawcze deklaracji nie zostały spełnione).

W pomyślnie wykonanej czynności deklaracji wyrażony sąd jest prawdziwy (dzięki pomyślnemu jej wykonaniu). Zatem każda presupozycja zdania, które posłużyło do wykonania z sukcesem czynności illokucyjnej deklaracji, jest prawdziwa. Naturalnie, wykonanie z sukcesem czynności deklaracji oznacza spełnienie wszystkich jej warunków przygotowawczych. Zapytajmy: czy obiektywny warunek, prawdziwość presupozycji propozycjonalnych zdania służącego do pomyślnego wykonania deklaracji (a nie tylko subiektywne domniemanie tejże prawdziwości przez mówcę), może być jej warunkiem przygotowawczym, niezależnie od tego, iż jest ona asercją? Sądzimy, że odpowiedź jest twierdząca. Aby ją uzasadnić, rozważmy dowolny postulat znaczeniowy, tzn. zdanie służące do wykonania czynności deklaracji specjalnego typu: arbitralnego określenia denotacji (a nawet sensu fregowskiego) ustalonego wyrażenia występującego w takim zdaniu. Dla postulatu znaczeniowego $Z(\alpha)$, definiującego znaczenie wyrażenia α , zdanie $\exists x Z(x)$, jest presupozycją zdania $Z(\alpha)$ ($Z(x)$ jest tu funkcją zdaniową otrzymaną przez zastąpienie każdego występowania terminu α w zdaniu $Z(\alpha)$ zmienną nazwową x ; por. Ajdukiewicz, 1958). Można więc, na podstawie powyższych rozważań, uznać istnienie w umyśle mówcy danych na rzecz prawdziwości warunku egzystencjalnego danego postulatu znaczeniowego za warunek przygotowawczy wykonania tej czynności asercji, którą jest czynność postulowania znaczenia przy użyciu tego postulatu. Lecz taka czynność asercji ma specjalny charakter, jest bowiem jednocześnie czynnością deklaracji. Rozważmy jej warunki przygotowawcze. Naszym zdaniem, opartym na rozważaniach Ajdukiewicza (1958), istnieją dwa następujące warunki przygotowawcze czynności postulowania znaczenia, przez wypowiedzenie zdania $Z(\alpha)$.

- 1) Zaistnienie woli postulującego przejawiającej się w uznaniu konwencji czy dyrektywy terminologicznej, aby tak rozumieć wyrażenie α , iżby zdanie $Z(\alpha)$ było prawdziwe;
- 2) Istnienie obiektu będącego denotacją terminu α .

Jak widać, warunek przygotowawczy nr 2. czynności postulowania znaczenia przy użyciu postulatu $Z(\alpha)$ jest synonimiczny z warunkiem: „presupozycja $\exists x Z(x)$ tego postulatu, jest zdaniem prawdziwym”. W ten sposób prawdziwość presupozycji egzystencjalnej postulatu znaczeniowego należy utożsamić z jednym z dwóch warunków przygotowawczych czynności deklaracji postulowania znaczenia.

5. Prawdziwość (bądź domniemanie prawdziwości) presupozycji propozycjonalnej jako warunek przygotowawczy elementarnej czynności illokucyjnej

W ogólności, proponujemy następującą hipotezę: prawdziwość każdej presupozycji propozycjonalnej danego zdania, bądź domniemanie przez mówcę prawdziwości wszystkich presupozycji propozycjonalnych danego zdania daje się zinterpretować jako odpowiedni warunek przygotowawczy tej czynności illokucyjnej $F(P)$, do wykonania której służy wypowiedzenie tego zdania.

Oznacza to, że nie jest tak, jak twierdzi Vanderveken (1990), iż najpierw mówca (i pewnie również słuchacz) musi uznać prawdziwość presupozycji propozycjonalnej, presuponowanej przez sąd P (dokładniej, przez tę część zdania, która wyraża ten sąd), będący składnikiem czynności illokucyjnej $F(P)$, aby następnie (chodzi o logiczny, nie chronologiczny porządek) ustalać spełnienie jej warunków przygotowawczych, lecz uznanie prawdziwości presupozycji propozycjonalnej jest tym samym (a przynajmniej bliskie temu), co spełnienie jednego z warunków przygotowawczych. Np. w przypadku czynności obiecywania wykonanej przez wypowiedzenie zdania „Obiecuję, że obecny król Francji będzie bardzo bogaty” nieprawdziwa jest presupozycja propozycjonalna „Obecnie Francja ma króla”, presuponowana przez zdanie „Obecny król Francji będzie bardzo bogaty” (i również, dzięki projekcji, presuponowana przez całe zdanie służące do wykonania obietnicy), wyrażające sąd będący komponentem tej czynności. Interpretujemy ten fakt jako niespełnienie warunku przygotowawczego nr 3. czynności obiecywania: mówca wykonujący akt $Ob(P)$ jest władny spowodować zaistnienie stanu rzeczy P , w odpowiednim, przyszłym w stosunku do chwili wykonywania $Ob(P)$, momencie czasowym lub okresie czasu. To znaczy, że możemy uznać, że obietnica ta jest wadliwa nie z tego powodu, że presupozycja propozycjonalna nie jest prawdziwa, ale z tej przyczyny, że ów warunek przygotowawczy nie jest spełniony.

Podobną sytuację mamy w przypadku czynności illokucyjnych pytania. Tutaj należy jednak być bardzo ostrożnym w analizie. Zaczniemy od rozważanego już wcześniej przykładu aktu illokucyjnego pytania, w którym prawdziwość rzekomej presupozycji propozycjonalnej wcale nie przekłada się na warunek przygotowawczy. Oto w cytowanym wyżej fragmencie Vandervekena (1990, s. 115) pojawia się żądanie autora, aby analizując zdanie pytajne „Czy zobaczysz królową Anglii?”, zająć się presupozycją propozycjonalną „Anglia ma królową”, niezależnie od mocy illokucyjnej pytania, do którego wykonania to zdanie służy. Autor chyba nie sugeruje, że zdanie „Anglia ma królową” jest presupozycją propozycjonalną owego zdania pytajnego – definicja Strawsona dotyczy wyłącznie zdań, które mogą być prawdziwe lub fałszywe, zatem nie obejmuje zdań pytajnych. Jednak chyba sugeruje, iż jest to presupozycja zdania wyrażającego sąd będący składnikiem tej czynności pytania, tzn. następującego zdania Z : „Słuchacz udziela odpowiedzi właściwej na pytanie, czy będzie widział królową Anglii”. Lecz przecież w przypadku fałszywości zdania „Anglia ma królową”,

zdanie Z może być prawdziwe, gdy słuchacz odpowiada na to pytanie „nie”. To oznacza, iż zdanie „Anglia ma królową”, nie jest presupozycją zdania Z . Zauważmy ponadto, że sama odpowiedź właściwa „nie” („Nie będę widział królowej Anglii”) nie presuponuje zdania „Anglia ma królową”. Być może Vandervekenowi chodzi tu o to, że druga odpowiedź właściwa, „tak” („Tak, będę widział królową Anglii”) presuponuje zdanie „Anglia ma królową”.

Rozważmy przypadek, gdy każda odpowiedź właściwa na pytanie zamknięte niesie tę samą presupozycję. Np. pytamy: „Ile lat ma obecnie królowa Anglii?”. Niewątpliwie zdanie: „Anglia ma obecnie królową”, jest presupozycją każdej odpowiedzi właściwej na to pytanie. Wówczas zachodzi twierdzenie: prawdziwość presupozycji „Anglia ma obecnie królową”, jest równoważna alternatywie warunków przygotowawczych nr 3. oraz nr 4. dla czynności zadawania pytania zamkniętego $Pr(P)$. Bowiem jeśli ta presupozycja jest prawdziwa, to istnieje dokładnie jedna prawdziwa odpowiedź właściwa na to pytanie, czyli spełniony jest warunek nr 3., zatem również jego alternatywa z warunkiem nr 4. Na odwrót, gdy owa presupozycja byłaby fałszywa, to jakiegokolwiek wypełnienie ciągiem cyfr funkcji zdaniowej „Obecnie królowa Anglii ma x lat”, nie ma wartości logicznej, zatem alternatywa warunków nr 3., 4. jest fałszywa. W ogólności, przekształcając odpowiednio powyższe uzasadnienie można dowieść twierdzenia: alternatywa warunków przygotowawczych nr 3., nr 4. czynności zapytania q implikuje prawdziwość każdego zdania presuponowanego przez każdą odpowiedź właściwą.

Na ogół odpowiedzi właściwe na pytanie zamknięte nie są naturalnie częściami zdania pytajnego służącego do wykonania czynności zapytania (lub zdania wyrażającego sąd P , gdy czynność zapytania ma postać: $Pr(P)$), więc wydaje się na pierwszy rzut oka, że ich presupozycje niewiele mają wspólnego z presupozycjami zdania służącego do zapytania (lub zdania wyrażającego sąd P), a więc, choć związane z pewnymi warunkami przygotowawczymi czynności zapytywania, nie są istotne dla naszej hipotezy. Jasne jest jednak, że pewna część każdej odpowiedzi właściwej jest częścią zdania pytajnego (lub zdania wyrażającego ów sąd P) i właśnie ta część jest odpowiedzialna za wszystkie presupozycje każdej odpowiedzi właściwej. Presupozycje odpowiedzi właściwych na pytanie zamknięte są wywołane przez pewne części zdania służącego do zapytania. Dla potwierdzenia głównej hipotezy zasadne jest więc szukanie związku między prawdziwością tych presupozycji a warunkami przygotowawczymi czynności pytania zamkniętego.

Zauważmy zatem, że przy oczywistym założeniu, że odpowiedź właściwa na pytanie zamknięte jest zdaniem prawdziwym lub fałszywym (założenie to jest konsekwencją definicji odpowiedzi właściwej jako powstałej z funkcji zdaniowej), zachodzi następująca prawidłowość: jeżeli każda odpowiedź właściwa na pytanie zamknięte q niesie tę samą presupozycję A , to fałszywość zdania A implikuje fałszywość zdania Z wyrażającego sąd P w czynności zapytania $Pr(P)$, tzn. zdania: Słuchacz udziela odpowiedzi właściwej na pytanie q (bowiem sytuacja, gdy zdanie A , będące presupozycją każdej odpowiedzi właściwej na pytanie

q , jest fałszywe, oznacza, że nie istnieją odpowiedzi właściwe na to pytanie – zastąpienie odpowiednim wyrażeniem niewiadomej pytania w danej pytania nie tworzy odpowiedzi właściwej, lecz zdanie bez wartości logicznej). Zaś fałszywość zdania Z implikuje niespełnienie warunku przygotowawczego nr 2. czynności prośby: słuchacz, który jest adresatem aktu $Pr(P)$, jest władny spowodować zaistnienie stanu rzeczy P w odpowiednim, przyszłym w stosunku do chwili wykonywania $Pr(P)$, momencie czasowym lub okresie czasu. Ostatecznie, spełnienie warunku przygotowawczego nr 2. dla czynności prośby o odpowiedź właściwą implikuje prawdziwość każdego zdania presuponowanego przez każdą odpowiedź właściwą.

Kolejne przykłady potwierdzające hipotezę podamy objaśniając jednocześnie status wskazanej w hipotezie redukcji (domniemania) prawdziwości presupozycji do warunków przygotowawczych. Użyty w hipotezie zwrot „daje się zinterpretować jako” ma sugerować redukcję presupozycji propozycjonalnej do warunków przygotowawczych mocy illokucyjnej. Redukcja ta nie jest zjawiskiem prostym czy jednorodnym. Nie jest to redukcja ontologiczna w sensie Karttunena i Petersa (1979), gdzie traktuje się zjawisko presupozycji jako nieautonomiczne i niejednorodne, a presupozycje propozycjonalne różnych typów są niczym innym jak zdaniem implikowanymi w ramach implikatur: uszczegółowionej, uogólnionej oraz konwencjonalnej; w jednym zaś przypadku – są warunkami przygotowawczymi specjalnego typu aktów illokucyjnych: ekspresji (jest to jedyny znany nam w literaturze przykład redukcji presupozycji do warunków przygotowawczych). Naszym zdaniem należy wyróżnić kilka rodzajów redukcji presupozycji do warunków przygotowawczych, różniących się stopniem sprowadzenia (zredukowania) jednego do drugiego (przy czym, być może, stopnie te nie są uporządkowane liniowo). Minimalny stopień zredukowania mamy w sytuacji, gdy fałszywość (lub brak domniemania prawdziwości) presupozycji zdania *zwraca uwagę* każdego (lub tylko mówcy w przypadku braku domniemania prawdziwości) na niespełnienie pewnego warunku przygotowawczego odpowiedniej czynności illokucyjnej. Przykładem może tu być rozważane poprzednio, presupozycja „Obecnie Francja ma króla” zdania „Obiecuję, że obecny król Francji będzie bardzo bogaty” oraz warunek przygotowawczy nr 3. aktu obiecywania: mówca wykonujący akt $Ob(P)$ jest władny spowodować zaistnienie stanu rzeczy P , w odpowiednim, przyszłym w stosunku do chwili wykonywania $Ob(P)$, momencie czasowym lub okresie czasu. Naturalnie, spełnienie tego warunku przygotowawczego implikuje prawdziwość owej presupozycji, choć nie na odwrót. Wydaje się, że redukcja minimalnego stopnia (myślę, że da się ją również ująć jako „zwrócenie uwagi”) ma miejsce w rozważanych poprzednio przypadkach implikowania, przy braku równoważności, (domniemania) prawdziwości presupozycji przez odpowiednie warunki przygotowawcze czynności asercji i pytania zamkniętego. W niektórych wypadkach można uznać, że redukcja ma wyższy niż minimalny stopień, mianowicie gdy niespełnienie prawdziwości presupozycji propozycjonalnej, uświadamianej przez mówcę (słuchacza) bądź nie uświadamianej, jest *równoważne* niespełnieniu pewnego warunku przygoto-

wawczego aktu illokucyjnego. Np. presupozycja: „Drzwi są otwarte” zdania „Zamknij drzwi” („rzekoma presupozycja” według Levinsona 2010, s. 214) służącego do wykonania prośby, jest równoważna warunkowi przygotowawczemu nr 1. (por. wyżej) tej czynności: Jest mało prawdopodobne lub wręcz nieprawdopodobne, aby w normalnym trybie zdarzeń, bez ingerencji słuchacza lub mówcy, stan rzeczy polegający na zamknięciu drzwi, zaistniał. Wreszcie, najwyższy stopień redukcji występuje w przypadku, gdy presupozycja propozycjonalna jest po prostu *tozsama* (synonimiczna) z warunkiem przygotowawczym odpowiedniego aktu illokucyjnego. Np. warunek przygotowawczy: „Mówca spotkał właśnie (lub został wprowadzony do itd.) słuchacza” (Searle, 1985, s. 90), czynności witania jest przecież presupozycją propozycjonalną zdania: „Witam cię”. Na identyczność warunku przygotowawczego (być może jednego z kilku) aktu illokucyjnego typu ekspresja z presupozycją propozycjonalną zdania służącego do wykonania tego aktu zwracają uwagę Karttunen i Peters (1979), powołując się na Searle’a (1977). Z jednej strony, warunek przygotowawczy dowolnego aktu illokucyjnego ekspresji (czyli takiego, którego celem illokucyjnym jest prezentacja przez mówcę postawy propozycjonalnej – mentalnej – określonego typu skierowanej na stan rzeczy reprezentowany przez sąd wyrażony w tym akcie) w większości przypadków *zakłada* istnienie obiektu intencjonalnego tej postawy, czyli owego stanu rzeczy. Z drugiej strony, istnienie tego stanu rzeczy jest presupozycją propozycjonalną zdania będącego narzędziem do wykonania owej czynności ekspresji. Innym przykładem redukcji najwyższego stopnia jest związek pewnej presupozycji zdania służącego do wykonania czynności ostrzeżenia z pewnym warunkiem przygotowawczym tej czynności. Np. zdanie: „Uwaga, konieczne jest założenie maseczek (przeciwcovidowych)”, umieszczone na drzwiach pomieszczenia, służące do wykonania czynności illokucyjnej ostrzeżenia, niesie między innymi presupozycję propozycjonalną: „W tym pomieszczeniu można się zarazić covidem”, której domniemanie prawdziwości przez odbiorcę tego komunikatu jest identyczne z posiadaniem przez niego racji za tym, iż zarażenie nastąpi i nie jest to dla niego korzystne. Jeden z dwóch warunków przygotowawczych aktu ostrzeżenia ma postać: „Słuchacz ma racje by wierzyć, że zdarzenie, przed którym mówca ostrzega nastąpi i zdarzenie to nie jest w jego interesie” (por. Searle 1985, s. 90).

6. Kasacja presupozycji według teorii aktów mowy

Aparat pojęciowy teorii aktów mowy można zastosować nie tylko do wyjaśnienia zjawiska pojawiania się presupozycji propozycjonalnej, ale również do innych zjawisk związanych z relacją presuponowania, np. zjawiska kasacji presupozycji. Polega ono na posłużeniu się mocno akcentowaną negacją *de dicto* przyłożoną do zdania presuponującego daną presupozycję. W efekcie presupozycja znika, tzn. zdanie presuponowane przez dane zdanie przestaje być presupozycją tego zdania z negacją *de dicto*. Rozważmy to zjawisko na następującym przykładzie. Oba zdania:

- 1) „Wszystkie dzieci Jana są łyse”,
- 2) „Nie wszystkie dzieci Jana są łyse” (negacja *de re*),

presuponują zdanie:

- 3) „Jan ma dzieci”.

Lecz użycie negacji *de dicto*:

- 4) „Nie jest tak, że wszystkie dzieci Jana są łyse” (w domyśle, „bo Jan nie ma dzieci”),

powoduje to, iż zdanie 3 nie jest presupozycją zdania 4.

Wyjaśnienie jest następujące. Przy użyciu zdań 1, 2, 4 wykonuje się trzy różne czynności o następujących formach: $As(P)$, $As(\neg P)$, $\neg As(P)$. Zdanie nr 4 służy do wykonania złożonej czynności illokucyjnej, tzw. illokucyjnej denegacji czynności stwierdzania (por. Nowak, 2000; Searle, Vanderveken, 1985, s. 74). Zdanie 4 należy identycznie rozumieć jak zdanie:

- 4') „Nie stwierdzam, że wszystkie dzieci Jana są łyse”.

Niewątpliwie domniemanie mówcy (posiadanie przez mówcę racji na rzecz) prawdziwości presupozycji 3 jest warunkiem przygotowawczym (zależnym, bo implikowanym przez warunek przygotowawczy nr 1. dla asercji) obu asercji wykonanych przy użyciu zdań 1, 2, lecz nie jest żadnym z warunków fortunności wykonania złożonej czynności illokucyjnej przez wypowiedzenie zdania 4 (warunki przygotowawcze, jako parametr mocy illokucyjnej, można sensownie przypisywać jedynie elementarnym czynnościom illokucyjnym, tzn. tym o schemacie $F(P)$; w przypadku złożonych czynności illokucyjnych można mówić jedynie o warunkach fortunności ich wykonania). Stąd presupozycja 3 jest skasowana.

7. Podsumowanie

Warunki przygotowawcze czynności illokucyjnych wszelkich typów można podzielić na dwie rozłączne klasy: do jednej z nich należą te warunki, które wymagają zaistnienia pewnych stanów psychicznych mówcy lub słuchaczy, do drugiej te, które wymagają zaistnienia pewnych stanów rzeczy w świecie, na ogół instytucjonalnych (w sensie Searle'a, 1985, s. 69; 1995, s. 27). Już nawet pobieżny przegląd zawartości pierwszej klasy pozwala stwierdzić, że podstawowym typem stanów mentalnych, których zaistnienie jest wymagane w warunkach z pierwszej klasy, jest domniemanie. Przedmiotem intencjonalnym tej postawy propozycjonalnej mogą być wszelkie stany rzeczy (lub sądy je reprezentujące) w świecie, surowe i instytucjonalne, jak również zjawiska psychiczne.

Wykonanie aktu illokucyjnego z tego typu warunkami przygotowawczymi oznacza wyrażenie (*implicite*) stanu mentalnego domniemania (niektórzy uznają wyrażanie domniemania czegoś za odrębne akty illokucyjne różnych typów – por. Witek, 2021). Przykładem są tu warunki przygotowawcze czynności illokucyjnej asercji. Warunki przygotowawcze z drugiej klasy są obiektywne, ich spełnienie nie zależy od postaw mentalnych uczestników komunikacji językowej. Warunki te ustalają zazwyczaj elementy procedury lub specjalnych okoliczności, które winny towarzyszyć wykonywaniu czynności illokucyjnej, gdy jest ona pomyślnie wykonywana. Przykładami są warunki przygotowawcze czynności obiecywania lub proszenia. Istnienie owych dwóch klas warunków przygotowawczych powoduje niejednorodny charakter proponowanej tu hipotezy. Z jednej strony sama prawdziwość bądź fałszywość presupozycji propozycjonalnej, bez domniemania tych wartości logicznych przez kogokolwiek, jest przekładalna na spełnienie, bądź niespełnienie pewnego warunku przygotowawczego z drugiej klasy. Z drugiej strony, dopiero domniemanie prawdziwości presupozycji redukuje się do pewnego warunku przygotowawczego z klasy pierwszej. Samo istnienie presupozycji i jej prawdziwość, bez świadomości jej istnienia i uznania za prawdziwą, nie może być przekładalne na warunek przygotowawczy wymagający zaistnienia postawy propozycjonalnej w umysłach (stan umysłu nigdy nie jest całkowicie zdeterminowany obiektywnymi warunkami zewnętrznymi względem umysłu). Interpretowalność presupozycji propozycjonalnych w ramach warunków przygotowawczych czynności illokucyjnych nie należy rozumieć jako redukowalność ontologiczną (Searle, 2010, s. 118 wprowadza dystynkcję: *redukcja ontologiczna* versus *redukcja kauzalna*). Nie unieście się tu zjawiska opisanego jako relacja presuponowania jednego zdania przez inne zdanie. Jedyne próbuje się to zjawisko objaśnić czy wyjaśnić, podając inny jego opis, traktując je jako szczególnie przypadek zjawiska szerszego: występowania założeń niezbędnych do pomyślnego wykonania aktów illokucyjnych. Ten typ redukcji można określić jako redukcję epistemologiczną. W przeciwieństwie do redukcji ontologicznej, podlega ona stopniowaniu.

BIBLIOGRAFIA

- Ajdukiewicz, K. (1938). Zdania pytajne. W K. Ajdukiewicz, *Logiczne podstawy nauczania* (s. 15–21). Warszawa, Wilno: Nasza Księgarnia.
- Ajdukiewicz, K. (1958). Le problème du fondement des propositions analytiques [Zagadnienie uzasadnienia zdań analitycznych]. *Studia Logica*, 8, 259–272.
- Austin, J. L. (1962). *How To Do Things With Words*. Oxford: OUP.
- Beaver, D. I. (1997). Presupposition. W J. van Benthem, A. G. B. ter Meulen (Red.), *Handbook of Logic and Language* (s. 939–1008). Cambridge: MIT, North Holland.
- Frege, G. (1967). Sens i nominat. W: J. Pelc (red.), *Logika i Język* (s. 225–251). Warszawa: PWN.

- Han, Ch., Hedberg, N. (2008). Syntax and Semantics of It-Clefts: A Tree Adjoining Grammar Analysis. *Journal of Semantics*, 25(4), 345–380.
- Karttunen, L. (1973). Presuppositions of Compound Sentences. *Linguistic Inquiry*, 4(2), 169–193.
- Karttunen L., Peters S. (1979). Conventional Implicature. W Ch.-K. Oh., D. A. Dinneen (Red.), *Syntax and Semantics, Volume 11. Presupposition* (s. 1–56). New York: Academic Press.
- Kracht, M. (1994). Logic and Control: How They Determine the Behaviour of Presupposition. W J. van Eijck, A. Visser (Red.), *Logic and Information Flow* (s. 89–111). Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Kripke, S. A. (2009). Presupposition and Anaphora: Remarks on the Formulation of the Projection Problem. *Linguistic Inquiry*, 40(3), 367–386.
- Levinson, S. (2010). *Pragmatyka*. Warszawa: PWN.
- Malinowski, J. (2004). Strawsonian Presuppositions and Logical Entailment. *Logique and Analyse, Nouvelle Série*, 47(185/188), 123–138.
- Nowak, M. (2000). Złożone akty illokucyjne. *Zeszyty Naukowe WSHE w Łodzi, Logika i Filozofia*, 2, 35–75.
- Searle J. R. (1975), A Taxonomy of Illocutionary Acts. W K. Gunderson (Red.), *Language, Mind, and Knowledge* (Minnesota Studies of Philosophy of Science, Vol. VII, s. 344–359). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Searle, J. R. (1977). A Classification of Illocutionary Acts. W A. Rogers, B. Wall, J. P. Murphy (Red.), *Proceedings of the Texas Conference on Performatives, Presuppositions and Implicatures* (s. 27–45). Arlington USA.
- Searle, J. R. (1985). *Czynności mowy*. Warszawa: PAX.
- Searle, J. R. (1995). *The Construction of Social Reality*. NY: The Free Press.
- Searle, J. R. (2010). *Umysł. Krótkie wprowadzenie*. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis.
- Searle, J. R., Vanderveken, D. (1985). *Foundations of Illocutionary Logic*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Strawson, P. F. (1950). On Referring. *Mind*, 59(235), 320–344.
- Strawson, P. F. (1952). *Introduction to Logical Theory*. Methuen: CUP.
- Vanderveken, D. (1990). *Meaning and Speech Acts, Volume I: Principles of Language Use*. Cambridge University Press.
- Witek, M. (2021). Illocution and Accommodation in the Functioning of Presuppositions, *Synthese*, 198, 6207–6244.

SUMMARY: The paper is an attempt to express the concept of Strawsonian presupposition in terms of speech act theory. A comparison of existing in pragmatics two concepts of presupposition: Strawsonian propositional presupposition with a presupposition as a preparatory condition of illocutionary force, leads to the conclusion that both kinds of presuppositions are completely different. Whereas in the light of linguistic intuition, additionally based on Austin (1962), it might seem that only one kind of presuppositions exists: the preparatory conditions. This means that a propositional presupposition presupposed by given sen-

tence is reducible, in a sense, to a preparatory condition of the illocutionary act performed by utterance of the sentence. Such hypothesis is justified here by evoking some examples of propositional presuppositions presupposed by sentences used to perform the elementary illocutionary acts of different types.

KEYWORDS: propositional presupposition, preparatory conditions of illocutionary force, infelicities of performative utterances.

GIULIA CIRILLO*

THE PRAGMATIC THEORY— TRUTH TRANSLATED INTO ACTION

SUMMARY: Regardless of the form it may take, the process of translation still tends to be viewed as a technical activity, a cumbersome yet necessary operation to be performed in pursuit of higher goals. Yet as a phenomenon, with its profoundness it seems to be calling for closer attention. Thus the following work aims to prove how relevant the notion of translation is for the philosophical debate—specifically, for the enquiry into the nature of truth as considered from the pragmatic perspective. Firstly then, theories of the two fathers of pragmatism, Charles Sanders Peirce’s and William James’s, will be briefly recalled. Subsequently, the analysis will expose the role of translation process in each account. Recognition of the translative element will shed a new light on Peirce’s and James’s dispersed remarks concerning truth and offer an interesting ground on which they may be consolidated. Finally, the study yields a broader perspective on the idea of translation process as such, underscoring its philosophical potential.

KEYWORDS: Peirce, James, semiotics, translation, truth.

* Polish Academy of Sciences, Institute of Philosophy and Sociology. E-mail: giulia.cirillo1@gmail.com. ORCID: 0000-0001-6292-2842.

Stating that the attitude to truth adopted by exponents of the pragmatic theory is tainted by a note of cynicism would not be perhaps an inconsiderable understatement. Much as it is grossly imprecise to subsume all the pragmatic accounts under one category, their authors indeed appear to be asking a question: “what do I get from holding a given belief as true?”. By doing so, they go strongly against common intuitions which would prompt to regard truth as some form of an undisputable, unchangeable shape of reality, rather than a source of benefit to be discarded when proven inoperable. With their line of argument they also blow the coals under the fire of the most fundamental objection to the theory (called as such in Capps, 2019, Section 5.2)—an accusation of anti-realism.

At the same time it cannot be denied that in providing their explanation for the concept they bring together a few crucial factors which seem to be playing a significant role in how truth is actually treated by both the scientific circles and the average members of society. Three such factors should be pointed out: an ongoing investigation into the sense of the term, transformative character of its reference and consent of a wider community as vital in establishing its meaning.

In the light of such a dilemma, there appears to be a need for softening the unsentimental, somewhat hard-headed overtone of pragmatism, so that its advantages could be more readily appreciated. The three aspects mentioned above already prefigure the existence of a promising mutual ground between the pragmatic take on truth and translation process. As in the case of the previous theories, this relation will be here exposed and defended. Enveloping pragmatism in the translational framework will help it shed its calculative, relativist image, and simultaneously at least to some extent deflect the blade of “fundamental objection”.

While some elements of pragmatic tradition are carried on by several contemporary thinkers, their versions of the theory draw on ideas which appeared later (such as deflationism), and therefore might obscure the analysis (see, for example, Rorty, 1991 for the notion of solidarity). That is why the study will focus on explanations proposed by two classical representatives of the theory: Charles Sanders Peirce and William James. First, because they are unquestionably considered as fathers of pragmatism, and second, since their contribution still differs in many respects. So what may be thereby shown is that irrespective of how each account is nuanced, they invariably retain a translative character.

C. S. Peirce—The Semiotic Nucleus Under the Crust of Science

Thanks to the foundation he laid for the field of semiotics, numerous attempts to combine translation with the thought of Peirce already have been made. His tendency to organise all phenomena on the basis of triads immediately brings to mind basic elements of translation process. One may for instance view the source text, the target text and its reader as participants in the Peircean “signifying relation” or the activity of translator as following the steps of abduction, deduction and induction (e.g., Hartama-Heinonen, 2008; Robinson, 2016). These studies

hint that there should be meaningful analogies also between translation and Peirce's remarks on truth.

These remarks should be briefly gathered against the background of his wider philosophical system. Its grounds were clearly idealist and, as Burch observes, characterised by strong affinities with the thought of Kant and Hegel (Burch, 2018, p. 4). In his view, the world was a realm of appearances, which he called *phaneron*, and which consisted entirely of signs. Human consciousness, in its cognitive activity was constantly interpreting these signs, creating their mental representations. Simultaneously, in the act of interpretation consciousness itself was turning into a sign—this triggered an endless chain of reading and representing (Peirce, 1994, Section 1.339).

On such an unstable, idealist foundation Peirce develops a surprisingly firm, scientific approach—also towards the concept of truth. According to his pragmatism, the conception of a given object could be reduced to “conceivably practical effects” which this conception might have. These practical effects were the conception's meaning (Peirce, 1905, p. 165). Out of such building blocks of meaning one could later construct beliefs. In order to confirm them and expand knowledge, one had to explore practical effects of one's experiments within the realm of experiential data (Peirce, 1905, p. 165), following the steps of what Peirce called the Scientific Method—a process of enquiry which consisted in formulating hypotheses, making generalisations on their basis and subsequent testing their validity. Beliefs confirmed in this way could be ultimately called true. Hence his idea of truth is often summarised as “the end of enquiry”.

Peirce specifies his definition in *How To Make Our Ideas Clear* (1878), combining semantics and ontology (Legg, 2014). He states that “the opinion which is fated to be ultimately agreed to by all who investigate is what we mean by the truth, and the object represented in this opinion is the real” (Peirce, 1878, p. 15). In *The Collected Papers* he further adds that it is “a character which attaches to an abstract proposition”; its

concordance with the ideal limit towards which endless investigation would tend to bring scientific belief, which concordance the abstract statement may possess by virtue of the confession of its inaccuracy and one-sidedness, and this confession is an essential ingredient of truth. (Peirce, 1994, Section 5.565)

This concordance ultimately consisted in the strength in which the statement forced itself upon one's mind together with practical enquiry (Section 5.566).

The Scientific Method as a Translational Workshop

Fragmentariness of Peircean reflections makes any attempt to arrange them into a decisively coherent whole a questionable venture. His mysterious remarks have provoked a number of critical voices. Among the most famous objections there are those formulated by Russell, who argued that one does not observe a tendency in the human history for beliefs to gradually converge into a unified

theory (Russell, 1939, p. 146). Field was among those who noticed that Peirce's vision excludes a possibility of arriving at a plurality of opinions, while such an outcome would seem quite likely, being essentially proper to human nature and not requiring any further agreement (Field, 1982, p. 554). Quine noticed that it is possible to approximate numbers, but not theories, since in their case one cannot be "nearer" a given limit than the other (Quine, 1960, p. 23). And echoing the "fundamental objection" mentioned above, Horwich expresses the obvious fear of relativism. Dependence upon the agreement of community and evolving, personal beliefs of its members make "truth" changeable, disprovable and hence forever unreliable—while for the majority the idea should be conveying a sense of ultimate, autonomous stability (Horwich, 1990, p. 12).

In the face of such an interpretative riddle, the notion of translation is offering itself as one possible solution. Recognising its role is not an attempt to posit that there is an ultimate reading of his entire theory, but merely suggest that when viewed from at least one such angle, his vision presents a consistent picture. In that picture, objections recalled above seem to fade and it becomes easier to explain how the idealism of *phaneron* might underlay a world of reliable science.

External reality, the source of appearances, was providing people with their sense perceptions. It could be therefore considered as a source text. Each person was then becoming a translator who approached the original through the prism of their own understanding. Because the original consisted entirely of signs, its reception was naturally subjectivised in the act of interpretation. Beliefs formed in such a personalised way, if they were to be called "true", had to be acknowledged as an intermittent stage, a work in progress towards obtaining an ideal representation of reality. With their cognition expanding thanks to employment of the Scientific Method, the individual would continually find their beliefs discordant with those held by others or with their own still newly acquired perceptions. Hence they would recognise a need to adjust them. So taking any such original claim as a basis, they would transform it into a target text—a new representation of reality—which might again undergo further transformations in an analogous way.

This activity has a translative character. The source text is formulated in the language of perceptions acquired from the external reality, modified by the individual's reading. The target text is to be formed in a different language—a medium which would be intersubjective and which could be shared with other community members. Construction of the target text was a process determined by a series of choices involved in applying individual creativity on the one hand, and responding to external requirements or expectations on the other. The subject first needs to decide how to articulate information about their experience of reality, and then what changes they would accept to introduce, in order to make the target text operable within a larger community. The "practical effects" of a given belief, the consideration of which according to the Peircean "pragmatism" accompanied the conception of every object, function as norms and conditions regulating the translator's creative process; every person who intends to coordi-

nate their vision of the world with others is not free to hold it as originally conceived. Possible unwanted consequences of their belief, inconsistencies with opinions of others and obstacles in functioning within the world act as still new restrictions which the translator uses as criteria of adjustment. The finally created target text has to be a balance between what is preserved from the original and what is modified by the translator, to make the original content understood and accepted.

Another translative feature in the Peircean theory is the fact that the opinion agreed upon by the community does not mark the end of the process. Just as the translated text is not taken to be the ultimate rendering of the original and better solutions may always be suggested, together with the ongoing scientific enquiry every belief held as true remains subjectable to revisions. Moreover, similarly to discrepancies that occur between different target texts, changes which are introduced to scientific beliefs tend to be small and gradual, with a major breakthrough being rather a rarity. What is more, Peirce significantly stresses that a true belief is necessarily accompanied by “confession of its inaccuracy and one-sidedness”. This brings it even closer to the target text, the latter being inevitably imperfect and offering only one of many possible interpretations of the original.

In this way, verification process can be regarded as constant translation of one’s beliefs, in order to make them better suit the results of scientific enquiry. When the finally established opinion is viewed as a target text, elements of Peircean definition fall into place. Truth as “concordance with an ideal limit” becomes translation equivalence with the original—external reality—which the target text of its human representation forever strives to yet never actually achieves.

By supplementing the theory in such a way, several points may be gained. The unreliability objection seems to be losing its force. The changeable nature of truth should not be considered as its relativism, but rather as its inherent adaptability, with various translations remaining appropriate in the respective circumstances for which they were produced. In response to Russell and Field, translational workshop of the Scientific Method could acknowledge plurality of opinions or theories as its outcome. This would not expose the Method as unreliable. Even less so—if the source text was to be a dynamically evolving *phaneron* which not merely breeds multiple interpretations, but literally consists of interpretation itself, then applying different tools for its analysis and obtaining diverse results appears inevitable. The translational framework allows one to justify the Method employed on such mutable ground and legitimise variety of “truths” it yields. And finally, the theory might perhaps defend itself against the accusation of antirealism. When *phaneron* is understood by analogy to a source text, even though it begets endless process of signification, there should still remain faith in a certain primitive, mind-independent root which gives rise to interpretative chains—“the original”—whose reading Peirce believed to be an ideal goal of science.

William James's Propitious Venture Through the Stream of Experience

It is Jamesian comments on truth which came to be considered as exemplary slogans of pragmatism. Fame notwithstanding, their provocative and rebellious overtone can hardly pass unnoticed, and criticism they may ignite becomes all the more fierce upon exposing their notorious, mutual inconsistency. As in the case of Peirce, James theory seems to be rather a nebula of ideas, if not a signpost leading to plainly opposite directions (contradictions are pointed by, e.g., Gale, 1999; Hu, 2016; Kirkham, 2001). Again therefore, as it was done in the previous section, his statements will be gathered and set against a relevant background of his philosophy, not so much to forcefully synthesise them into a unified model, but perhaps to prove that using the concept of translation it is possible to draw within the nebula a line which reveals the shape of a logical constellation. And as it will turn out, the choice of metaphor is not coincidental.

Similarly to the Peircean account, James's theory of truth rests on a particular, astoundingly fluxional ontology. Its most crucial assumptions were drafted in *The Principles of Psychology* (James, 1890) and *Essays on Radical Empiricism* (James, 1912). For the purpose of the following study, what should be recalled is that James discarded any division into mental and material substance, claiming that the universe was built of a unity which he called "pure experience". It constituted the content of each individual consciousness, which was realising itself in the famous "stream of thought", neither physical nor spiritual—the idea for which he was perhaps most distinctly remembered. One's mental activity was to be an incessant, interchangeable succession of moments when cognition rested in a certain state of contemplation and when it proceeded to another by following a thread of multiple relations: the "substantive" and "transitive parts" respectively (James, 1890, p. 120). These relations were to be experienced by the individual as directly as the contemplative moments and were themselves an inherent element of the experience (James, 1912, pp. 95–96). At the same time, James underscores the difficulty in grasping the real mechanics behind the "transitive parts", stating that there is no name which could exhaustively describe the complexity of a process wherein the stream matched one state with another, only "by an inward colouring of its own" (James, 1890, p. 121).

James's most significant remarks were included in the preface to *The Meaning of Truth* (1909) and can be roughly subsumed under two categories; those of descriptive and those of evaluative nature. As far as description goes, in tribute to the reverend correspondence tradition he states that truth is a property of certain ideas which "means their agreement with reality". In the light of James's ontology however, reality is not independent of the mind. The stream of "pure experience" which linked consciousness with the world seemed to be exerting its influence bidirectionally, in that the individual was constantly structuring perceptual

data according to the prompts given by their conceptual scheme.¹ Consequently, the belief might agree with reality in different ways, and the property of truth was not “stagnant”. Instead, it “happened to an idea” and was made jointly by events and human beings (“like health, wealth or strength”). What also clearly follows is that truth would be relative (as it “varies with the standpoint who holds it”). Lastly, the human contribution to truth-making consisted not only in structuring the reality with which the belief was to correspond. The idea needed to be practically tested: “its verity is in fact an event, a process, the process namely of its verifying itself, its verification” (James, 1909).

What may in turn open the list of evaluative claims is James’s strong insistence that whatever was labelled “true” was “one species of good”. True beliefs were leading people to other parts of their experience through transitions which should feel “progressive, harmonious, satisfactory”. “This function of agreeable leading” was precisely what James meant by an idea’s verification (James, 1909, Section VI). Moreover, the degree of truth which a given belief might possess would be measured by its “cash value”, which meant how successfully it would allow one to “ride” into further aspects of reality, and how useful an instrument of action it would prove to be in the course of this venture. Hence his account is often described as “instrumentalism” (cf. Stanford, 2015, p. 319). Kirkham distinguishes four senses in which an idea could be useful on James’s view. It allowed one to properly manipulate physical objects around them, it facilitated communication with other people, it enabled to make accurate predictions and provided explanations for various phenomena (Kirkham, 2001, p. 94). As a summary of these functions one might consider James’s famous statement: “‘The true’ is only the expedient in the way of our thinking” (James, 1909).

Russell demeaned such emphasis on utility as reducing the concept of truth to that which has good effects, and objected that it would be impossible to determine an overall practicality of a given belief—all its effects being infeasible to embrace or evaluate in the absence of any universal benchmark. Putnam however defends James, arguing that Russell’s interpretation does not do justice to the theory. He argues that it is misguided to trivialise James’s idea of truth as whatever makes one satisfied. Rather, for different types of claims there would be various kinds of expediency; in science for instance, satisfaction with a belief would be measured by how well it preserved the past discoveries, the degree of its simplicity and coherence with other claims (Putnam, 1995, pp. 8–10). Indeed, James says that for a satisfactory opinion to be formed, “first and object must be findable in the world [...] and second, the opinion must not contradict everything else of which one is aware” (James, as cited in Hu, 2016, p. 3). Hence in conclusion to James’s evaluative characteristic it must be observed that the philosopher seemed to have intended one’s judgement of truth as a balance between personal

¹ “We carve out groups of stars in the heavens, and call them constellations, and the stars patiently suffer us to do so [...]. We make an addition to some sensible reality, and that reality tolerates the addition” (James, 1909, Section VII).

contentment and empirical basis together with logical consistency, where the latter two take in fact precedence.

Translation Ensuring Agreeable Continuity

It appears in place to ask how truth of an opinion could consist in agreement with reality and at the same time be made by human beings. How to accept the fact that to any true belief there would be a necessary admixture of subjective satisfaction, as well as that its truth has an expiry date? And how truth could always be considered good, if there seem to be claims towards which one might remain indifferent? These are but a few concerns which the theory may raise, and several prominent commentators have naturally grappled with reconciling James's mutually exclusive postulates. Yet they usually address only selected aspects of the theory, and even if they analyse its entirety, then to the recognised dilemmas they propose different solutions (for instance, Haack, 1984 deals with the problem of correspondence; Russell, 1939 addresses the notion of usefulness; Chisholm, 1992 defines the purpose of James's overall project; Gale, 1999 interprets each problem separately). By contrast, here a single notion will be suggested as a way to accommodate the majority of conflicting claims.

A good initial premise which may prompt one to view James's idea of truth as grounded in translation is his emphasis on processuality of the concept ("[the opinion's] verity is in fact a process"). As in the case of Peirce, a true belief is for James merely a starting point, an incentive for action and a material which will be subjected to further transformations. This event is defined as the belief's verification, which James in turn attempts to explain better by introducing a notion of "agreeable leading". So this notion turns out to be lying at the heart of his model of truth. The idea remains sketched rather vaguely and seems difficult to grasp in terms other than metaphorical. Arguably, it can be specified as consisting in a form of translation.

Any opinion which is a potential candidate for truth should be then considered a source text. As such, it constitutes an inextricable combination of data which the person receives externally and their own immediate interpretation of it. This would remain in perfect accord with the basic postulate of James's ontology, by which there is no subject-object distinction, and only the flow of experience. Let us take as an example a belief that "In Westminster Abbey there is a tomb of king Henry III". The individual forms such a belief on the basis of information gathered from history teachers, books, or the media. They hold it as a certain mental construct, which is a resultant of images they may have seen or words they have heard and their own visualisations of the place which they consequently created. The belief as the original text represents what was in James's theory called the "substantive part". When the person acknowledges the belief as true, they move further in the experiential stream.

In his analysis, this movement was regarded as the elusive "transitive part", which may be explained as initiating a process of translation. The individual

engages in practical actions: they may personally visit Westminster, notice a crowd gathering around it, prepare money for the ticket and in the end see the tomb with their own eyes. Each of these events would provide an example of how the belief became a useful instrument (explaining the phenomenon of the crowd, enabling to make a correct prediction of a ticket requirement and finally corresponding visually with the image they saw). Turning the opinion into a useful tool consisted therefore in changing it into events. This change is carried out in a translative manner.

Firstly, in this process the person makes a series of semi-determinate decisions regarding how the belief should be transformed (which place to visit, how it explains the crowd outside or whether the picture they had in mind matches the view they ultimately faced). They choose from a repository of available experiences, checking how they reflect the content of belief by enabling to perform successful actions; the decisions are largely free, yet they have to conform to the external conditions, as long as they are to yield a successful venture. Secondly, in the case of translation, when a new language is applied, on the surface the target medium is different, however essentially remains the same in the sense of still being an information carrying system. Similarly in James's vision, mental content becomes translated into events, yet both phenomena happen within uniform "pure experience", constituting a fusion of the objective and the subjective.

Moreover, just as the target text is an effect of the translator's creative work with the original, it is up to a person how they interpret the belief and to what practical uses it inspires them—consequently, the target text of events initiated by the individual will be different for each person. Still more significantly, in both cases, whatever these practical effects turn out to be, the process is aimed at establishing a certain type of equivalence. For the translator it should be primarily the equivalence of meaning, with simultaneous preservation of the text's structure whenever it is possible. By analogy, the individual strives to achieve correspondence between what the belief means and how it works in practice, where the relation of sense is of primary importance, while the structural similarity desirable, yet secondary (as the example above shows, what influences the person's actions making them successful is the sense of opinion they hold, while the question to what extent the image which accompanies the belief copies reality remains less relevant).

In this way, James's idea of verification process as "agreeable leading" would mean translation of judgements into their satisfying effects—establishing a relation of equivalence which links two "substantive parts" of the experiential stream. A "transitive" movement is performed translatively, in that it is driven and shaped by factors coming from both inside and outside of the individual. Translators are incentivised by the desire to externalise their "reading" of the original text and at the same time confined to the resources available in the target language as well as norms imposed by the community for which they translate. In the same way the subject's action is motivated by their personal beliefs, yet must conform to the conditions imposed by the environment. Just as the translator's

aim is to make the original understandable for a certain community, the translation process behind truth is aimed at making mental content of individuals operable within the world and manifest for other people, so that they have but some degree of insight into one another's minds—a passage opened by a bridge of equivalence, which always rests merely on a frail benefit of the doubt granted to the translator.

There is yet another highly significant property of the “transitive part” involved in truth which it shares with translation, namely simultaneous reliance and dependence of the person on the conceptual scheme. Creative material which the translator uses is the way they have come to understand and organise the indivisible totality of meaning offered by the target language. They remain under its unavoidable influence, since this semantic whole inspires and utterly determines their work. As noted above, James himself acknowledges that a similar phenomenon can be recognised in the individual's interaction with reality—hence also in the way they give rise to practical effects of their beliefs. The external world, though somehow removed from the person further in the experiential stream, is nevertheless to a certain extent also a product of the subject. They continually structure perceptual data according to the patterns prompted by their language. So they construct the target text of practical consequences not only by initiating different events, but also in every arranging act of perception, turning a scattered randomness of stars into a meaningful order of constellations.

Now it also seems easier to account for James's postulate regarding the un-failing “goodness” of truth. When viewed as consisting in translation, truth could be considered good in a way demonstrated above—it consists in a continuous strife to lift the veil of secrecy from the individuals' mind, even if there be facts towards which they remain indifferent. Moreover, “goodness” can be understood in terms of translation quality; no matter how personally irrelevant the content of the source text may seem, the way in which it was turned into the target one is always subjected to the translator's evaluation, and may be deemed “good” upon conclusion of the process. Accordingly, such a sense of evaluative attitude would also accompany each instance of “truth making”.

Finally, translation process inherent in truth enables to explain and waive the burden of relativism to which the pragmatic theory seemed condemned. It came to be accepted that the choices made by the translator as to which rule to honour and when to enrich the target text with uniquely creative elements would vary for each transformation they carry out. Consequently, their works differ—and yet it does not preclude having a common concept as a name for all the instances of their activity. And so the same would apply to the pragmatic truth, if the idea is acknowledged as grounded in translation process. Furthermore, neither of the phenomena involves a completely unpredictable and hence utterly relativised action. If the translator wishes his work to be officially recognised as the target text, it is adherence to the norms and social expectations that has to take priority. A similar assumption can be found in James's theory, in the form of empirical

anchor the role of which, as pointed above, was to prevent the belief from falling into total subjectivism.

Another aspect of pragmatic relativism was temporariness of truth (since it merely “happens to an idea”). Again, this feature also seems easier to accept if one keeps the suggested framework in mind. Translations are made to serve specific communities at a specific point in time. It is natural that together with societies’ development and transformation not only of their language, but also their general living conditions, target texts would gradually cease to be relatable and there would continue to arise a need for their actualisation. The new ones do not invalidate the old, but rather further contribute to exploring a full scope of the original meaning. The previous ones remain accurate in the circumstances for which they were produced. Transience of truth could be understood in the same way. Beliefs do not have to be considered unreliable merely in view of the prospect of losing the property of truth, and truth itself need not be deemed worthless. On the contrary, each such opinion, before it is updated, has a role of delivering one of numerous components which together fulfil the truth’s ever growing capacity.

Ultimately, this is how on the firmament of James insight it is possible to delineates the constellation of truth theory which forms itself in the shape of source and target texts, linked with translation process in its still new manifestations.

Summary

The two thinkers laid different corner stones to the theory; Peirce elaborated the concept of enquiry in establishing truth, while James focused on practicality of holding true beliefs. Yet they both constructed their visions on comparably fluid, dispersive ontology (*phaneron* in the case of Peirce, and “pure experience” for James), which coupled with a rather hard-headed approach to truth exposed their analyses to similar objections (most grave of which would be conflict with intuition, relativism and anti-realism). Recognising translation at heart of their systems made it possible to reconcile incompatible postulates and took the edge off the pragmatic blade. It was demonstrated that true beliefs apprehended subjectively by the individual could be viewed as a source text, which was subsequently translated into a target text of actions—chains of interpretations, physically performed events, etc. The notion of satisfaction which disassociated true beliefs from reality was revisited as the one which accompanies translational equivalence, where a relative sense of aesthetic approval arises on the grounds of a properly performed, specific procedure, and which additionally remains regulated by the norms of a target community. Truth’s finite lifespan was in turn re-understood as an enduring role that each act of translation plays in unearthing still new significance layers of the original for a continually changing audience of different times and places.

REFERENCES

- Burch, R. (2018). Charles Sanders Peirce. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford Encyclopaedia of Philosophy*. Retrieved from: <https://plato.stanford.edu/archives/win2018/entries/peirce/>
- Capps, J. (2019). The Pragmatic Theory of Truth. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford Encyclopaedia of Philosophy*. Retrieved from: <https://plato.stanford.edu/archives/sum2019/entries/truth-pragmatic/>
- Chisholm, R. M. (1992). William James's Theory of Truth. *The Monist*, 75(4), 569–579.
- Field, H. (1982). Realism and Relativism, *Journal of Philosophy*, 79(10), 553–567.
- Gale, R. M. (1999). *The Divided Self of William James*. Cambridge: CUP.
- Haack, S. (1984). Can James's Theory of Truth Be Made More Satisfactory? *Transactions of the Charles S. Peirce Society*, 20(3), 269–278.
- Hartama-Heinonen, R. (2008). *Abductive Translation Studies: The Art of Marshalling Signs*. University of Helsinki, Imatra, Finland: International Semiotics Institute.
- Horwich, P. (1990). *Truth*. Oxford: Basil Blackwell.
- Hu, X. (2016). A Few Puzzles About William James' Theory of Truth. *Kriterion*, 57(135). doi:10.1590/0100-512X2016n13511xh
- James, W. (1890). *The Principles of Psychology*. Blackmask Online.
- James, W. (1912). *Essays in Radical Empiricism*, Lincoln, Nebraska: University of Nebraska Press.
- James, W. (1909). *The Meaning of Truth: A Sequel to "Pragmatism"*, New York, London: Longmans, Green & Co. Retrieved from: <https://www.gutenberg.org/files/5117/5117-h/5117-h.htm>
- Kirkham, R. L. (2001). *Theories of Truth. A Critical Introduction*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Legg, C. (2014). Charles Peirce's Limit Concept of Truth. *Philosophy Compass*, 9(3), 204–213.
- Peirce, C. S. (1905). What Pragmatism is. *Monist*, 15(2), 161–181.
- Peirce, C. S. (1994). *The Collected Papers of Charles Sanders Peirce*. Harvard: HUP.
- Peirce, C. S. (1878). How to Make Our Ideas Clear. *Popular Science Monthly*, 12, 286–302.
- Putnam, H. (1995). *Pragmatism*. Cambridge, Mass.: Blackwell Publishers.
- Robinson, D. (2015). The Icosis of Semiosis as Abduction as Translation. Retrieved from: https://www.academia.edu/4791696/The_Icosis_of_Semiosis_as_Abduction_as_Translation
- Rorty, R. (1991). Solidarity or Objectivity? In R. Rorty, *Objectivity, Relativism, and Truth* (Philosophical Papers: Volume 1, pp. 21–34), New York: CUP.
- Russell, B. (1939). Dewey's New Logic. In P. A. Schilpp (Ed.), *The Philosophy of John Dewey* (pp. 135–156). Evanston, Ill.: Northwestern University Press.

- Stanford, P. K. (2015). Instrumentalism. Global, Local, Scientific. In P. Humphreys (Ed.), *The Oxford Handbook of Philosophy of Science* (pp. 318–336). doi:10.1093/oxfordhb/9780199368815.013.19
- Quine, W. V. O. (1960). *Word and Object*. New York: MIT Press.

ZBIGNIEW TWORAK *

TEORIA PRAWDY HAIMA GAIFMANA. WĄTPLIWOŚCI I ZARZUTY

STRESZCZENIE: W artykule omawiam teorię prawdy zaproponowaną przez Haima Gaifmana z perspektywy radzenia sobie z różnymi problematycznymi zdaniem. Zamierzam pokazać, że koncepcja ta narażona jest na poważne zastrzeżenia, tak samo jak związana z nią teoria Saula Kripkego. Gaifman punktem wyjścia swojej teorii czyni łamigłówkę *silnego kłamcy*. W celu jej rozwiązania postuluje, by wartości logiczne przypisywać nie zdaniom-typom, lecz ich egzemplarzom. Przyjmuje ponadto, że wartość logiczna danego zdania-egzemplarza zależy nie tylko od leksykalnych i strukturalnych własności odpowiadającego mu zdania-typu, ale także od jego umiejscowienia w sieci powiązań zachodzących pomiędzy poszczególnymi zdaniami-egzemplarzami. Dwa egzemplarze tego samego zdania-typu mogą mieć różne wartości logiczne. Przedstawiona teoria jest więc paradygmatem kontekstualnej teorii prawdy. Pojęcie zdania-egzemplarza Gaifman zastępuje ogólniejszym od niego pojęciem znacznika. Wartość logiczna jest przypisywana znacznikowi przez odpowiedni algorytm (tzw. *pointer semantics*). Artykuł zawiera omówienie zarówno aparatu technicznego teorii Gaifmana, jak i jego wad.

SŁOWA KLUCZOWE: prawda, łamigłówka silnego kłamcy, znacznik, czarna dziura.

1. Preliminaria

W artykule omawiam teorię prawdy zaproponowaną przez Haima Gaifmana z perspektywy radzenia sobie z różnymi zdaniami problematycznymi (Gaifman,

* Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Filozoficzny. E-mail: tworak@amu.edu.pl. ORCID: 0000-0002-0563-5721.

1988; 1992; 2000).¹ Z jednej strony zdania owe inspirują konstrukcje nowych teorii prawdy, z drugiej zaś stanowią dla nich swego rodzaju *experimentum crucis*. Głównym jednak celem, który sobie stawiam, jest pokazanie, iż koncepcja ta narażona jest na równie poważne zarzuty, co pokrewna jej teoria Saula Kripkego.

Teoria prawdy Gaifmana oferuje – podobnie jak teorie Saula Kripkego oraz Anila Gupty i Nuela Belnapa – analizę predykatu *bycia prawdziwym* w postaci modelu opisującego mechanizm, za pomocą którego użytkownicy języka poznają jego ekstensję i unieszkodliwiają różne paradoksalne wypowiedzi. Autor *Pointers to Truth* zgadza się z tezą o semantycznej uniwersalności języka naturalnego. W następstwie tego podziela pogląd Kripkego, że „adekwatna teoria musi dopuszczać, aby nasze stwierdzenia zawierające pojęcie prawdy były ryzykowne: ryzykują obróceniem się w paradoks w skrajnie (i nieoczekiwanie) niesprzyjających okolicznościach” (Kripke, 1975, s. 100). Zdanie „Wszyscy Kreteńczycy (zawsze) kłamią”, wypowiedziane przez Kreteńczyka Epimenidesa, jest poprawne gramatycznie i sensowne, ale właśnie „ryzykowne”. Gdyby okazało się Epimenides jest jedynym Kreteńczykiem, a przytoczone zdanie jest jedyną rzeczą, jaką w ogóle powiedział, wówczas stałoby się ono antynominalne. Zadowalająca teoria prawdy powinna ponadto umożliwiać wyrażanie patologiczności pewnych zdań za pomocą predykatów prawdziwościowych. Tymczasem teoria prawdy Kripkego spełnia tylko pierwszy wymóg, co sprawia, że nie jest wystarczająco dobra.²

Gaifman punktem wyjścia swojej teorii czyni następującą dwuzdaniową łamigłówkę (będącą pewną wersją antynomii kłamcy, nazwaną *silnym kłamcą*):

¹ Korzystam tu głównie z dwóch pierwszych tekstów. Prezentują one w sposób prostszy i filozoficznie atrakcyjniejszy główne idee propozycji Gaifmana.

² Przypomnijmy, jednym z głównych zarzutów Kripkego pod adresem teorii prawdy Tarskiego było „rozwarstwienie” predykatu prawdy wedle hierarchii metajęzyków, co jego zdaniem jest niezgodne z potocznym dyskursem. Zamierzał więc pokazać, że możliwa jest konstrukcja języka zawierającego swój własny predykat prawdy. Zaproponowany przez niego model odwzorowujący proces stopniowego poznawania ekstensji i antyeksstensji predykatu prawdy przez użytkowników danego języka zmierza do osiągnięcia tzw. punktu stałego, w którym wszystko, co się dało, zostało rozstrzygnięte jako prawdziwe bądź fałszywe. Model ów unieszkodliwia różne zdania samoodnośne (jako nieugruntowane w najmniejszym punkcie stałym) oraz dostarcza pewnej zasady klasyfikacji zdań z uwagi na ich patogenność, lecz nie pozwala na formułowanie konstatacji rozpoznających problematyczny charakter danych zdań (jeśli są problematyczne). Według niego pojęcie paradoksalności (i inne tego typu pojęcia), w przeciwieństwie do pojęć prawdy i fałszu, nie występuje w użyciu potocznym, natomiast wiąże się z filozoficzną refleksją nad językiem wraz z jego semantyką (w szczególności z refleksją nad paradoksami semantycznymi). Z tego powodu jest ono pojęciem metajęzykowym (Kripke, 1975, s. 129, przypis 35). A. Gupta i R. L. Martin pokazali, że jeśli reguły wartościowania zmienimy na reguły zgodne ze słabą logiką trójwartościową Kleenego, to język może zawierać nie tylko własny predykat prawdy, ale także własny predykat stwierdzający nieokreśloność zdania (Gupta, Martin, 1984).

- (1) Zdanie w wierszu (1) nie jest prawdziwe.
 (2) Zdanie w wierszu (1) nie jest prawdziwe.

Zdanie z wiersza (1) – będąc zdaniem kłamcy – jawi się jako semantycznie zdeformowane: wikła nas na podstawie dobrze znanego rozumowania w niekończący się cykl, w którym jego wartość logiczna oscyluje między prawdą a fałszem. Z tego powodu nie jest ono prawdziwe. Konkluzja ta została zapisana w wierszu (2) i sprawia wrażenie zdania prawdziwego (a tym samym nieproblematycznego). Ponieważ jednak jest ona identyczna ze zdaniem kłamcy z wiersza (1) (tj. w wierszach (1) i (2) występuje to samo zdanie-typ), więc wydaje się być zdaniem tak samo problematycznym jak owo zdanie (jest zarazem prawdziwa i nieprawdziwa).³ Trudność polega na tym, że chcielibyśmy zachować konkluzję bez akceptacji zdania kłamcy. Intuicyjnie trafna teoria prawdy powinna sobie z tym dylematem poradzić. Powinna sklasyfikować zdanie z wiersza (1) jako problematyczne, a zdanie z wiersza (2) – jako prawdziwe. Powinna też wyjaśnić, dlaczego zdania różnią się pod względem przekazywanej treści. Zdaniem Gaifmana trudno znaleźć satysfakcjonujące rozwiązanie powyższego dylematu, jeśli za nośniki prawdy uznaje się zdania-typy.⁴

Warto wspomnieć, że łamigłówka ta wprowadza do teorii prawdy Kripkego hierarchię metajęzyków w stylu Tarskiego wraz z rozwarstwieniem predykatu prawdy. Suponuje ona bowiem, że nasz język zawiera co najmniej dwa predykaty prawdy, którymi posługujemy się w różnych kontekstach. Z pierwszym mamy do czynienia w zwykłych, codziennych aktach komunikacyjnych (w których mogą pojawiać się wypowiedzi paradoksalne), z drugim – podczas prób opisu i wyjaśnienia pewnych kłopotliwych zjawisk językowych. Można to uznać za słabość konstrukcji Kripkego, zwłaszcza w kontekście twierdzenia, że „nasz język z pewnością zawiera tylko jedno słowo «prawdziwe»” (Kripke, 1975, s. 103).

³ Poglądową wersję tej łamigłówki podaje Anil Gupta i zwie ją „przecuciem Chryzypa” (Gupta, 2001, s. 109–110). Przypuśćmy, że Zenon w momencie czasu t stwierdza:

(Z) To, co Zenon mówi w t nie jest prawdziwe.

Przypuśćmy następnie, że Chryzyp przypadkiem usłyszał tę wypowiedź i po zastanowieniu stwierdza, iż „nie posiada ona w ogóle znaczenia”. Opinię swoją wyraża mówiąc:

(C) To, co Zenon mówi w t nie jest prawdziwe.

Na mocy przeświadczenia (przecucia) Chryzypa (Z) jest patologiczne, co usprawiedliwia uznanie (C) za prawdziwe. „Przecucie Chryzypa” można utożsamić z twierdzeniem, że wypowiedź Chryzypa (C) jest prawdziwa (choć występuje w niej to samo zdanie-typ, które występuje w wypowiedzi Zenona (Z)). Według Gupty łamigłówka ta leży u podstaw tzw. kontekstualnych teorii prawdy.

⁴ Przypomnijmy, że zarówno teoria prawdy A. Tarskiego, jak i teoria punktu stałego S. Kripkego oraz rewizyjna teoria prawdy A. Gupty i N. Belnapa przyjmują za nośniki prawdy właśnie zdania-typy. Próbę rozwiązania tego dylematu, zachowującą zdania-typy jako nośniki prawdy, przedstawił Brian Skyrms (Skyrms, 1984). Propozycja ta jest w istocie pewną modyfikacją teorii Kripkego.

Gaifman rozwiązuje przytoczoną łamigłówkę postulując, aby wartość prawdziwości lub fałszywości przypisywać nie zdaniom-typom, lecz ich egzemplarzom oraz zezwalając, aby różne zdania-egzemplarze tego samego zdania-typu mogły być różnie oceniane.⁵ Przypomnijmy w związku z tym, że zdania-egzemplarze charakteryzuje się zazwyczaj jako jednostkowe przedmioty materialne będące konkretnymi napisami lub sekwencjami dźwięków wytworzonymi w określonym miejscu i czasie. Mówiąc w skrócie, są one faktycznie wygłoszonymi wypowiedziami. Z kolei zdania-typy pojmujemy najczęściej jako klasy abstrakcji odpowiedniej relacji równoważności określonej na zbiorze zdań-egzemplarzy (tj. zbiory równokształtnych napisów lub równobrzmiących sekwencji dźwięków). Różnicę między zdaniem-typem a zdaniem-egzemplarzem można też wyjaśnić za pomocą pochodzących od Charlesa Sandersa Peirce'a kategorii *legisignum* i *sinsignum*.⁶ *Legisignum* to znak będący typem ogólnym (a nie pojedynczym przedmiotem), a znaczenie nadają mu dopiero jego zastosowania, zwane *replikami* (do *legisignum* należą znaki konwencjonalne, w szczególności znaki językowe).⁷ Każda taka replika jest *sinsignum* (przedrostek *sin* znaczy tu „być tylko raz”), a jako jednostkowe pojawienie się *legisignum* jest konkretną, realnie istniejącą rzeczą (lub zdarzeniem). *Sinsignum*, jak pisze Peirce, materializuje *legisignum*. Posiada ono znaczenie dzięki temu, że jest repliką (egzemplifikacją) *legisignum* (Peirce, 1997, s. 126, 138).

Zdanie-egzemplarz występujące w wierszu (2) wyraża coś zupełnie innego (fakt, twierdzenie, sąd) niż zdanie-egzemplarz występujące w wierszu (1). Należy przyjąć, że komunikowana treść i wartość logiczna danego zdania-egzemplarza zależy nie tylko od leksykalnych i strukturalnych własności odpowiadającego mu zdania-typu, ale także od jego umiejscowienia w sieci powiązań zachodzących pomiędzy poszczególnymi zdaniami-egzemplarzami. Owo umiejscowienie jest kluczem do właściwej oceny logicznej danego zdania-egzemplarza. Jest to powód, dla którego prezentowaną koncepcję prawdy można zaliczyć

⁵ Idea, że prawdziwość i fałszywość są cechami zdań-egzemplarzy nie jest nowa. Znać ją można np. w *Sophismata* Jeana Buridana.

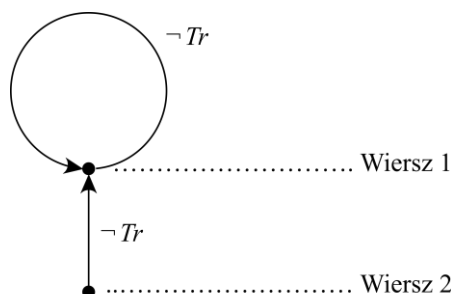
⁶ Kategorie te służą do opisu znaku jako środka przekazu.

⁷ *Legisignum* Peirce charakteryzuje też jako ustanowione przez ludzi prawo będące znakiem. Idąc tym tropem, z pojęciem zdania-typu można by związać pojęcie wzorca dostarczanego przez reguły gramatyczne.

do koncepcji *kontekstualnych*.⁸ Kontekst zdania tworzy jego lokalizacja we wspomnianej sieci powiązań (ustalenie tej lokalizacji ma zasadniczy wpływ na interpretację wygłoszonego zdania). Z punktu widzenia owej sieci powiązań zdanie-egzemplarz z wiersza (1), w przeciwieństwie do zdania-egzemplarza z wiersza (2), jest samoodnośne, co można zobrazować następująco:

Rys. 1.

Sieć powiązań pomiędzy zdaniami-egzemplarzami (1) i (2).

Jak zauważa Gaifman, predykat prawdy ma szczególny potencjał tworzenia sieci (jest rodzajem predykatu „siecio-twórczego”): za pomocą fraz nazwowych będących jego argumentami, np. „to, co ona wczoraj powiedziała”, „wszystko, co on stwierdził”, „zdanie napisane na stronie ...”, „tamto zdanie”, „poprzednie zdanie”, odsyła nas do pewnych zdań-egzemplarzy czy stwierdzeń (Gaifman, 1992, s. 251). Wymienione frazy – jako pewien specyficzny rodzaj wyrażen – Gaifman określa angielskim słowem *pointer*, które można by przetłumaczyć jako „wskaźnik” lub „znacznik”. W *Pointers to Truth* daje on następujące ogólne

⁸ Z tego też powodu Gaifman swoją propozycję kwalifikuje jako „semantykę nietarskiańską” (Gaifman, 1992, s. 235–236). Dla porównania teorię prawdy Kripkego – jako całkowicie kompozycyjną – można zaliczyć do „semantyk post-tarskiańskich”. Kwestia takiej kwalifikacji omawianej teorii jest jednak dyskusyjna. Gaifman nie kwestionuje bowiem roli zasady kompozycyjności w ocenie logicznej zdań. Postuluje natomiast swego rodzaju holistyczny punkt widzenia, tj. założenie, że w ocenie prawdziwościowej stwierdzeń należy brać pod uwagę całość w sensie sieci powiązań z innymi stwierdzeniami, ponieważ oderwane od niej i rozważane w izolacji mogą być niewłaściwie ocenione.

Generalnie, podejście kontekstualne każe nam rozumienie zdania relatywizować do kontekstu towarzyszącego jego wypowiedzeniu. Przyjmuje ono zasadę: zdanie-typ jest wrażliwe na kontekst wtw jego poszczególne egzemplarze mają odmienne treści semantyczne relatywnie do różnych towarzyszących im kontekstów. Istnieje wiele kontekstualnych teorii prawdy, które różnie charakteryzują pojęcie kontekstu. W kwestii kontekstualnych teorii prawdy zob. np. Simmons 2018. Dodajmy, że Simmons polemizuje z kwalifikacją teorii Gaifmana jako teorii kontekstualnej z uwagi na całkowicie apragmatyczny charakter kontekstu (w szczególności, żadnego znaczenia nie odgrywają w nim intencje mówiącego).

wyjaśnienie tego pojęcia: „Znacznik jest dowolnym obiektem używanym w celu wskazania na pewien obiekt” (Gaifman, 1992, s. 226). Zdania-egzemplarze są specjalnym rodzajem znaczników – każde z nich wskazuje na pewne zdanie-typ, a mianowicie to, którego jest egzemplarzem. Ale przecież możemy chcieć się odnieść do jakiegoś zdania bez jego wypowiedzenia (bo np. nie potrafimy go przytoczyć lub ze względów stylistycznych). Przypuśćmy, że w wierszu n danego tekstu występuje pewne zdanie. Możemy odnieść się do jego zaprzeczenia np. za pomocą frazy: negacja zdania w wierszu n . Chociaż na mocy przytoczonej definicji zakres pojęcia znacznika obejmuje każde wyrażenie wskazujące jakiś obiekt z uniwersum dyskursu, autor *Pointers to Truth* używa go węższym znaczeniu, a mianowicie w odniesieniu do wyrażeń wskazujących zdania-typy, tj. w odniesieniu do zdań-egzemplarzy i ich różnego rodzaju nazw (tzw. znaczników nazwowych). W zasadzie prezentowaną teorię można określić jako „system znaczników”. Krótko mówiąc, pojęcie zdania-egzemplarza Gaifman zastępuje ogólniejszym od niego pojęciem znacznika, nie tylko ze względów technicznych, ale również aby przybliżyć proponowaną teorię do praktyki języka potocznego, w ramach której zdarza nam się komentować czyjeś wypowiedzi. Argumentami predykatów semantycznych są znaczniki będące nazwami zdań-egzemplarzy, a nie nazwami zdań-typów.

Sieć powiązań pomiędzy znacznikami tworzącymi pewien zbiór obrazuje graf skierowany, w którym wierzchołki odpowiadają poszczególnym znacznikom, a krawędzie reprezentują relację odnoszenia się (ang. *calling relation*).⁹ Właściwie jest ona relacją semantycznej zależności w tym sensie, że znacznik p zależy bezpośrednio od znacznika q , gdy ocena logiczna p zależy od oceny logicznej q . Z tego powodu będę ją nazywał relacją zależności, a graf reprezentujący sieć powiązań – grafem zależności. Mówiąc swobodnie, znacznik p zależy bezpośrednio od znacznika q , gdy q wskazuje na komponent logiczny zdania-typu wskazywanego przez p (w szczególności q wskazuje na argument jakiegoś spójnika występującego w zdaniu-typie wskazywanym przez p) lub zdanie-typ wskazywane przez p jest semantycznym zdaniem atomowym postaci $Tr(q)$ lub $Fa(q)$ (gdzie Tr i Fa są, odpowiednio, predykatami prawdy i fałszu). Na przykład, jeżeli p wskazuje na alternatywę $Tr(q) \vee Fa(r)$, gdzie q i r są nazwami pewnych zdań-egzemplarzy, to p ma dwa znaczniki „potomne” p_1 i p_2 , które wskazują, odpowiednio, na składniki owej alternatywy i od których p bezpośrednio zależy. Z kolei znacznik p_1 wskazujący na $Tr(q)$ zależy bezpośrednio od znacznika q , zaś znacznik p_2 wskazujący na $Fa(r)$ zależy bezpośrednio od znacznika r . Niech X będzie pewnym zbiorem znaczników, a S grafem zależności w X . Jeżeli p zależy bezpośrednio od q , to $\langle p, q \rangle$ jest krawędzią w S (i na odwrót). Znacznik p zależy od znacznika q , gdy istnieje ścieżka w S skierowana

⁹ Ponieważ zdania-egzemplarze są rodzajem znaczników, w szczególnym przypadku wierzchołki w grafie mogą odpowiadać owym zdaniom. Propozycja Gaifmana jest interesująca również z tego powodu, że kreśli związek pomiędzy semantyczną analizą paradoksów a teorią grafów skierowanych i pośrednio logiką programowania.

z p do q . Znacznik p jest samoodnośny, gdy p zależy od samego siebie, tj. gdy istnieje cykl w S , którego elementem jest p .

Modelując funkcję oceny znaczników trzeba uwzględnić oba wymienione wyżej komponenty: kompozycyjny (związany ze strukturą wskazywanego przez znacznik zdania-typu) i kontekstualny (związany z jego lokalizacją w sieci powiązań). Gaifman oparł swój system na trzech wartościach logicznych: t (prawda), f (fałsz) i n (ani prawda, ani fałsz). O znacznikach (w szczególności zdaniach-egzemplarzach) przyjmujących wartość n można powiedzieć, że tworzą lukę wartości prawdziwościowej (z tego powodu wartość tę Gaifman oznacza przez *GAP*). Zostaje ona przypisana danemu znacznikowi, gdy reguły oceny nie pozwalają mu przypisać wartości klasycznej (t lub f). Autor *Pointers to Truth* odróżnia jednak sytuację, w której znacznikowi zostaje przypisana wartość n od sytuacji, w której znacznik ów nie został jeszcze oceniony (tj. jego wartość jest nieokreślona). Z tego powodu funkcja oceny logicznej znaczników jest częściowa.¹⁰ Dwa znaczniki wskazujące na to samo zdanie-typ nigdy nie mogą przyjąć wartości t i f (inne kombinacje są możliwe). Znacznikowi (lub wężej: zdaniu-egzemplarzowi) występującemu w wierszu (1) opisanej wyżej łamigłówki przypisana zostaje wartość n , zaś znacznikowi (zdaniu-egzemplarzowi) występującemu w wierszu (2) przypisana zostaje wartość t . Jak zauważa Gaifman, nawet jeśli w stosunku do pewnego zdania-egzemplarza – w pewnych niekorzystnych okolicznościach – zwykła procedura przypisania mu (klasycznej) wartości logicznej zawiedzie (jak w przypadku zdania z wiersza (1)), to można użyć innego zdania-egzemplarza, który rozpozna tę sytuację i ją wyrazi. Przypomnijmy, że na gruncie teorii prawdy Kripkego zdanie kłamcy L jest nieugruntowane i z tego powodu tworzy lukę wartości prawdziwościowej. Własność tę posiada też każda sekwencja orzeczeń prawdy lub fałszu o tym zdaniu, np. $Tr(L)$, $Fa(L)$, $Tr(^1Tr(L)^1)$, $Fa(^1Tr(L)^1)$ itd.¹¹ Z tego powodu Gaifman nazywa zdanie L „czar-

¹⁰ Przypomnijmy, f jest funkcją częściową ze zbioru X w zbiór Y (symbolicznie: $f: X \rightarrow Y$) wtw przyporządkowuje ona każdemu elementowi x pewnego podzbioru $D = dom(f) \subseteq X$ (tj. dziedziny f) dokładnie jedną wartość z Y . Tak więc, gdy $f: X \rightarrow Y$, wówczas dla niektórych elementów $x \in X$ wartość $f(x)$ może nie być określona (tj. nie istnieje w Y dokładnie jedno y takie, że $f(x) = y$). Piszemy $x \notin dom(f)$, gdy wartość $f(x)$ jest nieokreślona. Funkcja f ze zbioru X w zbiór Y jest całkowita, gdy $dom(f) = X$.

¹¹ W teorii Kripkego nośnikami prawdy (fałszu) są zdania-typy. Zdanie $Tr(^1\alpha^1)$ jest semantycznie zależne od zdania α (na mocy schematu (T)). W przypadku, gdy zdanie α zawiera jakiś predykat semantyczny, np. ma postać $Tr(^1\beta^1)$, dla jego oceny trzeba odwołać się do kolejnego zdania, mianowicie β itd. Jeżeli ostatecznie ta procedura zatrzyma się na zdaniu bez predykatu semantycznego, tak że prawdziwość (fałszywość) zdania wyjściowego będzie wymuszona przez fakty niesemantyczne, to wówczas nazwiemy owo zdanie *ugruntowanym*; w przeciwnym przypadku – *nieugruntowanym*. Na przykład, warunek prawdziwości zdania $Tr(^10 = 0^1)$ opisuje zdanie $0 = 0$ i w efekcie jest ono ugruntowane na pewnym fakcie arytmetycznym. W przypadku zdania kłamcy, ustalenie jego wartości logicznej w opisany wyżej sposób jest niemożliwe. Ocena jego zmienia się bowiem w kolejnych krokach rozumowania prowadząc do zapętlenia: założenie, że $Tr(L)$ prowadzi do wniosku, że $\neg Tr(L)$, a założenie, że $\neg Tr(L)$ – do wniosku, że $Tr(L)$ (tj.

ną dziurą” (ang. *black hole*). Twierdzi on, że Kripke tylko rozpoznał problem czarnych dziur, ale nie przypisał mu właściwej wagi.¹² „Użytkowanie języka – komentuje Gaifman w *Pointers to Truth* – zawiera mechanizm rozwiązywania dylematu czarnych dziur. A jeśli naszym celem jest modelowanie języka naturalnego lub jakichś jego podstawowych aspektów, to eliminacja czarnych dziur – przynajmniej ich prostszych wariantów – powinna być sprawą nadrzędną” (Gaifman, 1992, s. 242). Obok zjawiska czarnych dziur nie można przejść obojętnie, gdyż są one symptomami tego, że nasze rozumienie pojęć prawdy i fałszu jest wadliwe, a w rezultacie załamują się one w pewnych nietypowych sytuacjach komunikacyjnych (Barwise, Etchemendy, 1987, s. 4).

Ustalenie wartości logicznej znaczników tworzących pewną sieć powiązań stanowi zwykle – podobnie jak w teoriach Kripkego oraz Gupty i Belnapa – pewien proces zwany „procedurą ewaluacyjną”. Jest ona formalnie reprezentowana przez niemalejący ciąg wartościowań taki, że dla danego wartościowania inicjującego (z zasady takiego, przy którym wartości wszystkich znaczników tworzących daną sieć są nieokreślone, tj. nie mają przypisanej wartości logicznej) każdy kolejny wyraz powstaje z wyrazu bezpośrednio go poprzedzającego, w wyniku zastosowania któregoś z przyjętych reguł oceny. Reguły owe składają się na wspomniany wyżej mechanizm eliminacji czarnych dziur.

2. Semantyka: sieć znaczników i procedura ewaluacyjna

Niech $L_P^+ = L_P + \{Tr, Fa\}$ będzie językiem pierwszego rzędu z niepustym zbiorem P znaczników nazwowych odnoszących się do zdań-egzemplarzy (wyodróżnionych ze zbioru wszystkich stałych nazwowych) oraz wzbogaconym o dwa predykaty semantyczne Tr i Fa , a L_P jego nieproblematiczną częścią (wolną od predykatów semantycznych). Argumentami predykatów Tr i Fa są znaczniki (denotujące zdania-egzemplarze i wskazujące na formuły języka L_P^+) lub zmienne nazwowe.¹³ Jako metazmiennych reprezentujących znaczniki nazwowe będziemy używać liter p, q, r (w razie potrzeby z indeksami). Formułę $Tr(p)$ można odczytywać: „ p oznacza prawdę” lub „zдание-egzemplarz (nazywane przez) p jest prawdziwe”. Podobnie odczytywać można formułę $Fa(p)$: „ p oznacza fałsz” lub „zдание-egzemplarz (nazywane przez) p jest fałszywe”. Formuły nieatomowe tworzy się w znany sposób przez kompozycję przy pomocy spójników i kwantyfikację. Zbiór wszystkich formuł języka L_P^+ oznaczamy przez $For(L_P^+)$. Zakładamy, że część L_P języka L_P^+ posiada ustaloną interpretację, a jej uniwersum

wartość zdania L oscyluje między t i f). Oznacza to, że nie jest ono ugruntowane na żadnym fakcie niesemantycznym.

¹² Dotyczy to też semantyki rewizyjnej rozwiniętej przez A. Guptę i N. Belnapa w książce *The Revision Theory of Truth* (1993).

¹³ Dla wygody, zamiast „znacznik nazwowy” będę mówił po prostu „znacznik”.

U zawiera wszystkie zdania-egzemplarze.¹⁴ Zakładamy ponadto, że każdy obiekt z U (a więc i każde zdanie-egzemplarz) ma w L_P swoją nazwę.

System znaczników dla języka L_P^+ tworzy układ postaci $PS = \langle P, Typ, Neg, Dis^n, Con^n, Gen \rangle$, w którym:¹⁵

- P jest niepustym zbiorem znaczników nazwowych;
- $Typ: P \rightarrow For(L_P^+)$ jest funkcją, która każdemu znacznikowi z P przyporządkowuje pewne zdanie-typ, tj. dla $p \in P$, $Typ(p) \in For(L_P^+)$;
- $Neg: P \rightarrow P$ jest częściową funkcją taką, że jeżeli $Typ(p) = \neg a$, to $Neg(p)$ jest znacznikiem dla a , tj. $Typ(Neg(p)) = a$;
- $Dis^n: P \rightarrow P$ jest częściową funkcją taką, że jeżeli $Typ(p) = \alpha \vee \beta$, to $Dis^n(p)$ jest znacznikiem dla n -tego składnika $Typ(p)$ (tj. $Typ(Dis^1(p)) = \alpha$, $Typ(Dis^2(p)) = \beta$);
- $Con^n: P \rightarrow P$ jest częściową funkcją taką, że jeżeli $Typ(p) = \alpha \wedge \beta$, to $Con^n(p)$ jest znacznikiem dla n -tego czynnika $Typ(p)$;
- $Gen: P \rightarrow 2^P$ jest częściową funkcją taką, że jeżeli $Typ(p) = \forall x(\alpha)$, to $Gen(p)$ jest zbiorem znaczników wszystkich uszczegółowień $Typ(p)$, czyli zdań postaci $\alpha(x/a)$.

Przykład 1. Oto prosty przykład charakteryzujący (w ramach języka L_P^+) znaczniki występujące w tzw. kole kłamek: $Typ(p) = Fa(q)$, $Typ(q) = Tr(p)$.¹⁶ Znacznik p wskazuje na zdanie-typ $Fa(q)$, w którym występuje znacznik q wskazujący na zdanie-typ $Tr(p)$. Zmodyfikujmy nieco ten przykład i przyjmijmy, że $Typ(p) = \neg Tr(q)$. Wówczas $Neg(p)$ jest znacznikiem („potomnym” względem p) wskazującym na zdanie-typ $Tr(q)$ będące argumentem negacji występującej w $Typ(p)$. \square

¹⁴Oznaczmy przez δ funkcję przypisującą znacznikom nazwowym zdania-egzemplarze (nazywane przez te znaczniki). Wówczas $\delta(P) \subseteq U$. Dla interpretacji języka L_P można zaadoptować standardową semantykę teoriomodelową w stylu Tarskiego.

¹⁵ Charakterystyka ta różni się (choć nieistotnie) od definicji podanej przez Gaifmana.

¹⁶ Przypomnijmy, w kole kłamek bierzemy pod uwagę skończony—co najmniej dwuwyrazowy—ciąg stwierdzeń, z których każde, oprócz ostatniego, oznajmia, że stwierdzenie następne jest fałszywe, ostatnie zaś oznajmia, że pierwsze jest prawdziwe. Przypadek najprostszy ma więc postać dwóch stwierdzeń wzajemnie odnośnych.

Definicja 1.

- (1) Mówimy, że p zależy bezpośrednio od q (p odnosi się bezpośrednio do q) wtw zachodzi jedna z następujących ewentualności: (a) $Typ(p) = \neg a$ i $q = Neg(p)$, (b) $Typ(p) = a \otimes \beta$ (gdzie \otimes jest 2-argumentowym spójnikiem) i q jest znacznikiem dla jednego z argumentów a lub β , np. gdy $Typ(p) = a \vee \beta$, wówczas $q = Dis^1(p)$ lub $Dis^2(p)$, (c) $Typ(p) = \forall x(a)$ i $q \in Gen(p)$, (d) $Typ(p) = Tr(q)$ lub $Fa(q)$.
- (2) Ścieżką (skierowaną) z p do q nazywamy sekwencję $p = p_1, \dots, p_n = q$ (dla $n > 1$) taką, że każdy p_i zależy bezpośrednio od p_{i+1} .
- (3) Mówimy, że p zależy od q wtw istnieje ścieżka z p do q .

Przez $Dir(p)$ będziemy oznaczać zbiór znaczników, od których p zależy bezpośrednio. Zauważmy że relacja bezpośredniej zależności została określona w sposób czysto syntaktyczny, tj. niezależnie od tego, czy i w jaki sposób znaczniki tworzące $Dir(p)$ wpływają na ocenę logiczną p .

Definicja 2. Sieć znaczników (nad zbiorem $X \neq \emptyset$) jest oznaczonym grafem skierowanym (digrafem), w którym wierzchołki są znacznikami (z X), zaś krawędzie $\langle p, q \rangle$ reprezentują relację bezpośredniej zależności. Każdy wierzchołek p jest oznaczony (etykietowany) przez $Typ(p)$.¹⁷

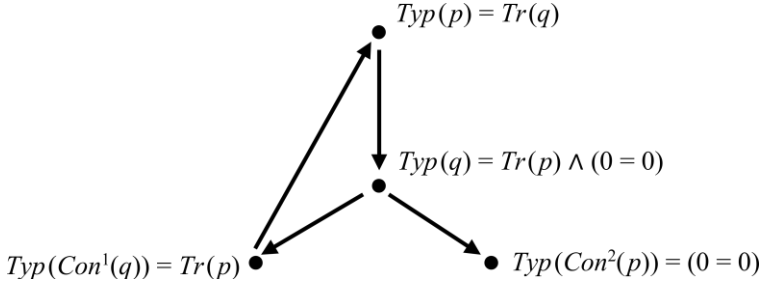
Sieć generowana przez dany znacznik p zawiera p (jako wierzchołek początkowy) oraz wszystkie znaczniki, od których p zależy.

Przykład 2. Poniższy digraf reprezentuje sieć znaczników generowaną przez znacznik p wskazujący na zdanie $Tr(q)$, tj. $Typ(p) = Tr(q)$. Znacznik q , od którego p bezpośrednio zależy, wskazuje na koniunkcję $Tr(p) \wedge (0 = 0)$, tj. $Typ(q) = Tr(p) \wedge (0 = 0)$. W rezultacie q zależy bezpośrednio od $Con^1(q)$ i $Con^2(q)$, gdzie $Con^1(q)$ jest znacznikiem wskazującym na zdanie $Tr(p)$, a $Con^2(q)$ jest znacznikiem wskazującym na zdanie $0 = 0$. $Con^1(q)$ zależy bezpośrednio od p , natomiast $Con^2(q)$ od niczego już nie zależy (gdyż wskazuje na niesemantyczne zdanie bazowe).

¹⁷ Rysując digraf reprezentujący sieć nad danym zbiorem znaczników stosujemy następujące zasady: (1) wierzchołki digrafu odpowiadające poszczególnym znacznikom reprezentujemy jako punkty, (2) krawędź łącząca wierzchołek p z wierzchołkiem q przedstawiamy jako strzałkę skierowaną z p do q (jeśli p jest bezpośrednio zależny od q), (3) żadne dwa różne wierzchołki nie mogą być reprezentowane przez te same punkty oraz żadne dwie różne krawędzie nie mogą być reprezentowane przez tą samą strzałkę. Etykieta przy wierzchołku informuje o wskazywanym przez niego zdaniu-typie i tym samym powiadamia, jaką reprezentuje on konstrukcję.

Rys. 2.

Sieć znaczników generowana przez p .

Adnotacja. $Typ(p) = Tr(q)$ oraz $Typ(q) = Tr(p) \wedge (0 = 0)$. □

Definicja 3. Mówimy, że (niepusty) zbiór znaczników X tworzy pętlę wtw dla wszystkich $p, q \in X$ istnieje ścieżka z p do q .¹⁸

Zauważmy, że zbiór $\{p\}$ tworzy pętlę wtw p zależy bezpośrednio od samego siebie, a więc $Typ(p) = Tr(p)$ lub $Fa(p)$.

Definicja 4. Niech $X \subseteq Y$. Mówimy, że X jest zamknięty w Y (ze względu na relację zależności) wtw każdy $p \in Y$ który zależy bezpośrednio od pewnego znacznika z X , jest elementem X .

Definicja 5. X tworzy pętlę zamkniętą w Y wtw $X \subseteq Y$, X jest zamknięty w Y i X tworzy pętlę.

W przykładzie 2. zbiór utworzony ze znaczników p, q i $Con^1(q)$ tworzy pętlę, ale nie jest to pętlą zamkniętą w zbiorze wszystkich znaczników: q zależy od znacznika $Con^2(q)$, który jednak znajduje się poza zbiorem znaczników tworzących pętlę.

Z każdym etapem procesu wyznaczania (stopniowego poznawania) ekstensji predykatów semantycznych związana jest częściowa funkcja wartościowania $v: P \mapsto \{f, n, t\}$. Nadrzędnym celem owego procesu jest ocena wszystkich znaczników powiązanych ze sobą w ramach danej sieci. Funkcję v określają następujące trzy rodzaje reguł (reguły interpretacji stałych logicznych są zgodne z regułami, które obowiązują w silnej logice Kleenego). Są to: reguły przypisywania wartości klasycznych, reguły przypisywania wartości n oraz tzw. reguła przeska-kiwania (ang. *Jump Rule*).

¹⁸ Zachowuję tu oryginalną terminologię Gaifmana. Zazwyczaj taki zbiór nazywa się cyklem. Natomiast pętlą nazywa się cykl zawierający tylko jedną krawędź.

Reguły przypisywania wartości klasycznych (t, f):

1. Jeżeli $Typ(p) = \alpha$ i α jest formułą atomową bez predykatów semantycznych (tzw. *formułą bazową*), to wartość $v(p)$ jest zgodna z wartością, jaką użykuje α w interpretacji części L_P języka L_P^+ .
2. Jeżeli $Typ(p) = Tr(q)$ i $v(q)$ jest klasyczna (czyli $v(q) \in \{f, t\}$), to $v(p) = v(q)$.¹⁹
3. Jeżeli $Typ(p) = Fa(q)$ i $v(q)$ jest klasyczna, to $v(p) = \neg v(q)$.²⁰
4. Jeżeli $Typ(p)$ jest formułą nieatomową, to wartość $v(p)$ oblicza się zgodnie z następującymi regułami:
 - 4.1. Jeżeli $Typ(p) = \neg \alpha$ i wartość $v(Neg(p)) \in \{f, t\}$ (czyli jest określona i klasyczna), to $v(p) = \neg v(Neg(p))$.
 - 4.2. Jeżeli $Typ(p) = \alpha \vee \beta$, to
 - jeśli $v(Dis^1(p)) = t$ lub $v(Dis^2(p)) = t$, to $v(p) = t$, natomiast
 - jeśli $v(Dis^1(p)) = f$ i $v(Dis^2(p)) = f$, to $v(p) = f$.
 - 4.3. Jeżeli $Typ(p) = \alpha \wedge \beta$, to
 - jeśli $v(Con^1(p)) = v(Con^2(p)) = t$, to $v(p) = t$, natomiast
 - jeśli $v(Con^1(p)) = f$ lub $v(Con^2(p)) = f$, to $v(p) = f$.
 - 4.4. Jeżeli $Typ(p) = \forall x(\alpha)$, to
 - jeśli $v(Gen(p)) \subseteq \{t\}$, to $v(p) = t$, natomiast
 - jeśli dla pewnego $q \in Gen(p)$, $v(q) = f$, to $v(p) = f$.

(Reguły interpretacji pozostałych stałych logicznych, tj. spójników i kwantyfikatora \exists , można otrzymać poprzez zdefiniowanie ich za pomocą \neg, \vee, \wedge i \forall).

Zauważmy, że jeżeli q jest znacznikiem takim, że $Typ(q) = \neg Tr(p) \wedge \neg Fa(p)$, to otrzyma on wartość t , gdy p przyjmie wartość n . Kolejne reguły dotyczą więc przypisywania wartości n .

Reguły przypisywania wartości n :²¹

5. Jeżeli funkcja v jest określona dla wszystkich znaczników należących do $Dir(p)$ oraz żadna z reguł 1–4 nie stosuje się do p (tj. p nie można przypisać klasycznej wartości), to $v(p) = n$.²²

¹⁹ Warunek ten można uznać za pewną wersję schematu (T) Tarskiego.

²⁰ $\neg v(p)$ oznacza wartość opozycyjną do $v(p)$: $\neg t = f$, zaś $\neg f = t$.

²¹ Reguły te Gaifman nazywa odpowiednio: *Simple-Gap Rule*, *Close-Loop Rule*, *Give-Up Rule*.

²² Reguła ta pozwala przypisać wartość n zgodnie z warunkami obowiązującymi w silnej logice Kleenego. Na przykład, jeżeli $Typ(p) = \alpha \wedge \beta$ oraz $v(Con^1(p)) = t$, zaś $v(Con^2(p)) = n$, to $v(p) = n$.

6. Jeżeli X jest zbiorem znaczników tworzących pętlę zamkniętą w zbiorze znaczników dla których funkcja v jest nieokreślona oraz żadna z poprzednich reguł nie stosuje się do żadnego znacznika z X , to $v(X) \subseteq \{n\}$ (czyli każdy element X przyjmuje wartość n i tym samym tworzy lukę wartości prawdziwościowej).
7. Jeżeli $X \neq \emptyset$ jest zbiorem znaczników, dla których funkcja v jest nieokreślona oraz nie stosuje się do nich żadna z poprzednich reguł, to $v(X) \subseteq \{n\}$ (czyli każdemu z owych znaczników przypisuje się wartość n).

Reguła ta (zwana *Give-Up Rule*) wymaga komentarza. Mówimy, że sieć znaczników S jest *lokalnie skończona*, jeśli każdy występujący w niej znacznik zależy od jedynie skończonej liczby składników S . Gaifman formułuje twierdzenie, że jeżeli sieć znaczników jest lokalnie skończona, to żadne wartościowanie nie dopuszcza reguły 7. Dowód tego twierdzenia opiera się na obserwacji, że każdy skończony zbiór znaczników X zawiera jako swój podzbiór zamkniętą pętlę bądź zawiera znacznik, który nie zależy od żadnego elementu X . Stąd dla lokalnie skończonych sieci możemy pominąć tę regułę. Stosuje się ona natomiast do zbiorów znaczników, które tworzą zstępujący ciąg nieskończony i nieugruntowany. Zbiór znaczników X tworzy nieskończony zstępujący ciąg wtw żaden jego podzbiór nie tworzy zamkniętej pętli oraz każdy element X zależy bezpośrednio od pewnego innego elementu z X . Prostym przykładem takiego ciągu jest zbiór złożony ze znaczników $p_1, p_2, \dots, p_i, \dots$ wskazujących na zdania, z których każde oznajmia, że następne jest prawdziwe: $Typ(p_1) = Tr(p_2)$, $Typ(p_2) = Tr(p_3)$, ..., $Typ(p_i) = Tr(p_{i+1})$, ...²³

Ostatnia reguła (zwana *Jump Rule*) jest specyficzna dla propozycji Gaifmana. Pozwala ona przejść (przeskoczyć) z danego poziomu do meta-poziomu w taki sposób, że atomowym zdaniom-egzemplarzom z predykatami semantycznymi zostaje przypisana wartość klasyczna w oparciu o pewne wcześniejsze rozstrzygnięcia.²⁴

8. Jeżeli $Typ(p) = Tr(q)$ lub $Fa(q)$, $v(q) = n$ i $v(p) \neq n$ (czyli $v(p)$ jest nieokreślona lub klasyczna), to $v(p) = f$.²⁵

²³ Nieco bardziej złożonym przykładem jest tzw. sekwencja Yablo, którą można przedstawić jako nieskończony zstępujący ciąg znaczników takich, że dla każdego $i \in \omega$, $Typ(p_i) = \forall n > i Fa(p_n)$. Nieskończony zstępujący ciąg znaczników jest reprezentowany przez digraf seryjny, w którym dla każdego wierzchołka x istnieje wierzchołek y taki, że $\langle x, y \rangle$ jest krawędzią.

²⁴ Gaifman charakteryzuje ją pisząc, że jest to „reguła za pomocą której wnosimy się w hierarchii Tarskiego” (Gaifman, 1988, s.52). Dodaje też, że hierarchia owa daje się zrekonstruować w ramach jego propozycji.

²⁵ Intuicyjnie, jeżeli q została wcześniej przypisana wartość n , to (meta)stwierdzenie, że q jest prawdziwe lub fałszywe, jest fałszem i stąd p (wskazującemu na zdanie, które właśnie to stwierdza) należy przypisać wartość f .

Właśnie ta reguła pozwala unieszkodliwić (rozwiązać) łamigłówkę silnego kłamcy. Niech p i q będą znacznikami występującymi, odpowiednio, w wierszu 1 i 2, tj. $Typ(p) = Typ(q) = -Tr(p)$. Znacznikowi p przypisana zostaje – w oparciu o regułę 6 – wartość n , gdyż zbiór zawierający tylko p i $Neg(p)$ tworzy zamkniętą pętlę ($Neg(p)$ jest znacznikiem wskazującym na zdanie $Tr(p)$ będące argumentem negacji występującej w zdaniu $Typ(p)$). Znacznik q uzyskuje wówczas wartość t : na mocy reguły 8 znacznikowi $Neg(q)$ (wskazującemu na zdanie $Tr(p)$) przypisana zostaje wartość f , a na mocy reguły dla negacji 4.1 znacznik q uzyskuje wartość t . Generalnie, reguła ta stosuje się wyłącznie do znaczników wskazujących na zdania atomowe z predykatami semantycznymi w sytuacji, gdy znaczniki będące argumentami tych predykatów tworzą lukę wartości prawdziwościowej (tj. została im przypisana wartość n , np. na mocy reguły 6), natomiast same mają wartość klasyczną bądź są nieokreślone. Zauważmy, że reguły owej nie można zastosować do oceny żadnego znacznika współtworzącego zamkniętą pętlę z przypisaną mu – na mocy reguły 6 – wartością n .

Proces ustalania wartości znaczników tworzących pewną sieć S – tzw. *procedura ewaluacyjna* – daje się opisać w postaci niemalejącego ciągu wartościowań $\langle v_\xi; \xi$ jest liczbą porządkową) takiego, że dla danego wartościowania inicjującego, powiedzmy wartościowania pustego (przy którym wartości wszystkich znaczników tworzących S są nieokreślone), każdy kolejny wyraz powstaje z wyrazu bezpośrednio go poprzedzającego w wyniku zastosowania jednej z wyróżnionych wyżej reguł, przy czym dla λ będącego liczbą graniczną, $v_\lambda = \bigcup_{\xi < \lambda} v_\xi$. Wartościowanie będące następnikiem danego wartościowania nazywamy *wartościowaniem pochodnym*. Może ono być – tak jak wartościowanie je poprzedzające – funkcją częściową. Można powiedzieć, że procedura ewaluacyjna polega na stopniowym dookreślaniu znaczników tworzących daną sieć.²⁶ Wartościowanie, przy którym wszystkie elementy sieci S mają przypisaną wartość logiczną nazywamy *wartościowaniem totalnym*. Pojęcie wartościowania pochodnego określa poniższa definicja:

Definicja 6. Wartościowanie v' jest *pochodne* względem wartościowania v wtw v' zostało otrzymane w wyniku użycia jednej z konkurencyjnych reguł, których zastosowanie jest dopuszczone przez v oraz przez usunięcie z $dom(v)$ tych znaczników, do których nie jest możliwe zastosowanie żadnej reguły. Formalnie:

$$dom(v') = \{p \in P: v \text{ dopuszcza pewną regułę umożliwiającą ocenę } p\}$$

$$v'(p) = \text{wartość przypisana } p \text{ przez jakąś regułę, zastosowanie której } v \text{ dopuszcza}$$

Przykład 3. (a) Powróćmy do sieci z przykładu 2. Procedurę ewaluacyjną dla znaczników tworzących ową sieć – tj. $p, q, Con^1(q), Con^2(q)$ – można przedstawić w postaci następującej tabeli:

²⁶ Nie wyklucza się korekty (rewizji) wartości wcześniej ustalonych. Z tego powodu procedura ewaluacyjna nie ma charakteru kumulatywnego.

	v_0	v_1	v_2	v_3	...
p	–	–	<i>n</i>	<i>n</i>	...
q	–	–	<i>n</i>	<i>n</i>	...
$Con^1(q)$	–	–	<i>n</i>	<i>n</i>	...
$Con^2(q)$	–	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	...

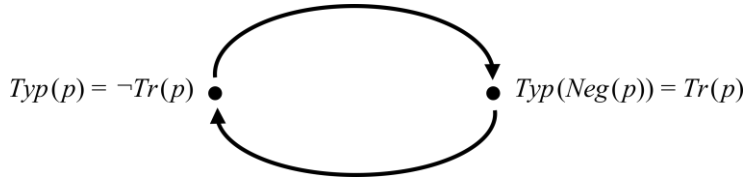
Wartościowanie inicjujące v_0 jest wartościowaniem pustym – żaden znacznik nie ma przypisanej wartości logicznej. Wartościowanie v_0 dopuszcza jedynie regułę 1, tj. regułę pozwalającą przypisać klasyczną wartość logiczną znacznikom wskazującym na zdania bazowe. Znacznikiem takim jest $Con^2(q)$, który wskazuje na zdanie „ $0 = 0$ ”, tj. $Typ(Con^2(q)) = (0 = 0)$. Na mocy owej reguły znacznikowi temu wartościowanie v_1 przypisuje wartość ***t***, czyli $v_1(Con^2(q)) = t$. Oczywiście, żadne kolejne wartościowanie nie może zmienić tego przyporządkowania. Ponieważ przy v_1 żadna reguła nie stosuje się do pozostałych znaczników, sytuują się one poza $dom(v_1)$ kreując zbiór $\{p, q, Con^1(q)\}$. Jest to zbiór znaczników nieokreślonych przy v_1 , a przy tym tworzy pętlę zamkniętą w owym zbiorze. Sprawia to, że dopuszczalna staje się reguła 6. Na jej mocy w następnym kroku wszystkim tym znacznikom zostaje przypisana wartość ***n***, tj. $v_2(p) = v_2(q) = v_2(Con^1(q)) = n$. Kontynuując tę procedurę ewaluacyjną, do $Con^2(q)$ stosuje się stale reguła 1, natomiast do pozostałych znaczników stosuje się teraz reguła 5. Z oczywistych powodów do q nie można zastosować reguły 4.3, dotyczącej znaczników wskazujących na koniunkcję (może ona być stosowana, gdy czynniki wskazywanej koniunkcji są określone przy danym wartościowaniu, a przy tym oba przyjmują wartość ***t*** bądź przynajmniej jeden z nich przyjmuje wartość ***f***). Również reguła 2 nie znajduje zastosowania, gdyż znaczniki p i q będące argumentami predykatu prawdy nie mają klasycznej wartości logicznej (***t*** lub ***f***). Na koniec reguła 8 nie znajduje zastosowania, gdyż ani p , ani $Con^1(q)$ nie spełniają warunku tej reguły (powinny być nieokreślone lub mieć wartość klasyczną). Pozostaje więc reguła 5.

(b) W literaturze odróżnia się dwie wersje stwierdzenia kłamcy: stwierdzenie zwykle i wzmocnione. Stwierdzenie zwykle orzeka o sobie samym tylko, że jest fałszywe („Niniejsze stwierdzenie jest fałszywe”), natomiast stwierdzenie wzmocnione oznajmia o sobie samym tylko, że nie jest prawdziwe („Niniejsze stwierdzenie nie jest prawdziwe”). Innymi słowy, pierwsze z nich coś sobie przypisuje, natomiast drugie – czegoś sobie odmawia. Obie wersje są równoważne, o ile przyjmuje się zasadę dwuwartościowości. Natomiast w układzie trójwartościowym, z jakim mamy do czynienia w przypadku propozycji Gaifmana, stwierdzenie konstytuujące wzmocnionego kłamcę oznacza, że jest ono fałszywe lub tworzy lukę wartości prawdziwościowej.

Wzmocnione stwierdzenie kłamcy charakteryzuje warunek: $Typ(p) = \neg Tr(p)$. Poniższy graf zależności reprezentuje sieć znaczników generowaną przez owo stwierdzenie (wierzchołki tworzą znaczniki p i $Neg(p)$):

Rys. 3.

Sieć znaczników generowana przez stwierdzenie wzmocnionego kłamcy.

Oto tabela reprezentująca procedurę ewaluacyjną dla znaczników tworzących sieć z rys. 3:

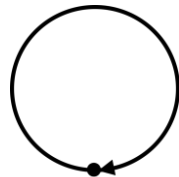
	v_0	v_1	v_2	...
p	-	n	n	...
$Neg(p)$	-	n	n	...

Wartościowanie v_0 (będące wartościowaniem pustym) dopuszcza jedynie regułę 6 odnoszącą się do zbioru znaczników tworzących zamkniętą pętlę. Na jej mocy w następnym kroku znacznikom p i $Neg(p)$ przypisana zostaje wartość **n**. W kolejnych krokach zastosowanie znajduje reguła 5.

Zwykle stwierdzenie kłamcy charakteryzuje natomiast warunek: $Typ(p) = Fa(p)$. Sieć znaczników generowana przez to stwierdzenie ma postać prostej pętli:

Rys. 4.

Sieć znaczników generowana przez stwierdzenie zwykłego kłamcy.

$$Typ(p) = Fa(p)$$

Procedura ewaluacyjna w tym przypadku przebiega podobnie jak wyżej i również stabilizuje się na \mathbf{n} :

	v_0	v_1	v_2	...
p	–	\mathbf{n}	\mathbf{n}	...

Tak jak poprzednio wartościowanie v_0 dopuszcza jedynie regułę 6, co sprawia, że $v_1(p) = \mathbf{n}$. W kolejnych krokach zastosowanie znajduje reguła 5.

Jeżeli natomiast jako inicjujące przyjmujemy wartościowanie przypisujące p wartość klasyczną, to zastosowanie znajdzie wówczas reguła 3. Gdy $v_0(p) = \mathbf{t}$, wtedy w wyniku jej użycia $v_1(p) = \mathbf{f}$. W kolejnych krokach ponownie stosujemy ową regułę. W rezultacie wartości \mathbf{t} i \mathbf{f} zmieniają się na przemian:

	v_0	v_1	v_2	v_3	...
p	\mathbf{t}	\mathbf{f}	\mathbf{t}	\mathbf{f}	...

Analogicznie, gdy $v_0(p) = \mathbf{f}$.

(c) Stwierdzeniem prawdomówcy nazywa się stwierdzenie orzekające o sobie samym (tylko), że jest prawdziwe. Charakteryzuje je więc warunek: $Typ(p) = Tr(p)$. Sieć znaczników generowaną przez to stwierdzenie obrazuje graf mający – jak w przypadku zwykłego stwierdzenia kłamcy – postać prostej pętli. Oto tabela odzwierciedlająca procedurę ewaluacyjną dla tworzącego ją znacznika zainicjowana wartościowaniem pustym:

	v_0	v_1	v_2	...
p	–	\mathbf{n}	\mathbf{n}	...

Tak jak w przypadku zwykłego stwierdzenia kłamcy, wartościowanie v_0 dopuszcza jedynie regułę 6. Stąd $v_1(p) = \mathbf{n}$. W kolejnych krokach zastosowanie znajduje reguła 5.

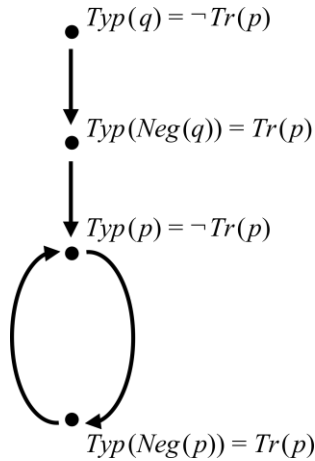
Jeżeli jednak przyjmujemy, że $v_0(p) = \mathbf{t}(\mathbf{f})$, to zastosowanie znajdzie wówczas reguła 2. W wyniku jej użycia $v_1(p) = \mathbf{t}(\mathbf{f})$. Kolejne kroki będą takie same. Zależnie od wyboru inicjującego wartościowania procedura stabilizuje się więc na \mathbf{t} lub \mathbf{f} .

Dwa ostatnie przykłady pokazują, że same reguły przypisywania wartości \mathbf{n} nie pozwalają na odseparowanie stwierdzenia kłamcy od stwierdzenia prawdomówcy. Dla ich rozróżnienia (jeśli nas ono interesuje) potrzebne są inne procedury ewaluacyjne.

(d) Na koniec rozważmy łamigłówkę silnego kłamcy będącą punktem wyjścia propozycji Gaifmana:

Rys. 5.

Sieć znaczników dla silnego kłamcy.

Procedurę ewaluacyjną dla tworzących ją znaczników – tj. q , $Neg(q)$, p , $Neg(p)$ – przedstawia następująca tabela:

	v_0	v_1	v_2	v_3	v_4	...
q	–	–	–	t	t	...
$Neg(q)$	–	–	f	f	f	...
p	–	n	n	n	n	...
$Neg(p)$	–	n	n	n	n	...

Wartościowanie v_0 dopuszcza jedynie regułę 6, co sprawia, że p i $Neg(p)$ otrzymują wartość n (tworzą one zamkniętą pętlę). Wartościowanie v_1 dopuszcza regułę 8 (*Jump Rule*) dla $Neg(q)$ (bo $Typ(Neg(q)) = Tr(p)$, $v_1(p) = n$ oraz $v_1(Neg(p))$ jest nieokreślona). Stąd $v_2(Neg(q)) = f$. Wartościowanie v_2 dopuszcza w stosunku do q regułę dla negacji 4.1. Z tego powodu $v_3(q) = t$. W kolejnym i następnych krokach zastosowanie znajduje reguła 5 w stosunku do znaczników tworzących pętlę, tj. p i $Neg(p)$. W efekcie procedura ewaluacyjna stabilizuje się na tak uzyskanych wartościach. \square

Każde wartościowanie v , które nie jest totalne, dopuszcza pewną regułę dającą się zastosować do znaczników nieokreślonych przy v . Gaifman formułuje na tej

podstawie twierdzenie, że dla każdego wartościowania v istnieje sekwencja ewaluacyjna zainicjowana przez v i kończąca się wartościowaniem totalnym (w którym wszystkie znaczniki tworzące daną sieć mają przypisaną wartość logiczną).

Mówimy, że wartościowanie v' rozszerza wartościowanie v wtw $v \subseteq v'$. Generalnie, w danej procedurze ewaluacyjnej wartościowanie $v_{\xi+1}$ nie musi rozszerzać wartościowania v_{ξ} (wartość logiczna znacznika może zostać zrewidowana). Jednakże jeśli v_{ξ} jest wartościowaniem „dobrym”, to $v_{\xi+1}$ rozszerza v_{ξ} , czyli dla każdego znacznika $p \in \text{dom}(v_{\xi})$, wartość $v_{\xi}(p)$ jest zgodna z wartością $v_{\xi+1}(p)$. Wartościowanie „dobre” to takie, które utwierdza się – *via* wartościowanie pochodne – w swoich rozstrzygnięciach (Gaifman określa je terminem *self-supporting valuation*).

Definicja 7. Wartościowanie v nazywamy: (a) *potwierdzonym na p* wtw $p \in \text{dom}(v)$ (czyli wartość $v(p)$ jest określona) oraz $v(p) = v'(p)$ (gdzie v' jest wartościowaniem pochodnym względem v); (b) *potwierdzonym* wtw $v \subseteq v'$ (czyli v jest potwierdzone dla każdego znacznika należącego do $\text{dom}(v)$); (c) *zupelnym* wtw $v = v'$.

Jeżeli $\text{Typ}(p) = \text{Tr}(p)$, to dowolne wartościowanie v_{ξ} takie, że $p \in \text{dom}(v_{\xi})$, jest potwierdzone na p (zob. przykład 3c).²⁷ Jest tak niezależnie od tego, czy p zostanie przypisana wartość **n**, **t** lub **f**. W przypadku stwierdzeń kłamcy mamy: (a) jeżeli $\text{Typ}(p) = \text{Fa}(p)$, to v_{ξ} jest potwierdzone na p tylko, gdy $v_{\xi}(p) = \mathbf{n}$, (b) jeżeli $\text{Typ}(p) = \neg\text{Tr}(p)$, to v_{ξ} jest potwierdzone tylko, gdy $v_{\xi}(p) = v_{\xi}(\text{Neg}(p)) = \mathbf{n}$ (zob. przykład 3b).²⁸ Rozważmy procedurę ewaluacyjną dotyczącą wzmocnionego stwierdzenia kłamcy zainicjowaną przez wartościowanie v_0 przypisujące p wartość **f**, a $\text{Neg}(p)$ wartość **n**:

	v_0	v_1	v_2	v_3	v_4	v_5	v_6	...
p	f	n	t	t	f	f	t	...
$\text{Neg}(p)$	n	f	f	t	t	f	f	...

Wówczas $v_1(p) = \mathbf{n}$ na mocy reguły 5 oraz $v_1(\text{Neg}(p)) = \mathbf{f}$ na mocy reguły 8. Następnie $v_2(p) = \mathbf{t}$ na mocy reguły dla negacji 4.1 oraz $v_2(\text{Neg}(p)) = \mathbf{f}$ na mocy reguły 8. W kolejnych krokach stosujemy regułę 4.1: $v_{n+1}(p) = \neg v_n(\text{Neg}(p))$ oraz

²⁷ Rzecz jasna, jest ono również potwierdzone.

²⁸ Oczywiście, w obu przypadkach jest ono również potwierdzone. Zauważmy przy okazji, że Gaifman nie odróżnia przypadków (a) i (b): wartościowanie v_{ξ} będzie potwierdzone na p (bez względu na to, czy p wskazuje na zdanie zwykłego kłamcy, czy na zdanie wzmocnionego kłamcy), o ile $v_{\xi}(p)$ przyjmie wartość **n** (Gaifman, 1988, s. 55). W odniesieniu do stwierdzenia wzmocnionego kłamcy ustalenie to – w ogólnym przypadku – nie jest trafne.

regułę 2: $v_{n+1}(Neg(p)) = v_n(p)$. Wartościowanie v_0 nie jest potwierdzone ani na p , ani na $Neg(p)$, gdyż $v_0(p) \neq v_1(p)$ i $v_0(Neg(p)) \neq v_1(Neg(p))$. Innymi słowy, wartości $v_0(p)$ i $v_0(Neg(p))$ zostają w następnym wartościowaniu v_1 zrewidowane (poprawione). Potwierdzone na p są wartościowania v_2 i v_4 (ogólnie: v_{2n} , dla $n > 0$), natomiast na $Neg(p)$ potwierdzone są wartościowania v_1 , v_3 i v_5 (ogólnie: v_{2n+1} , dla dowolnego n). W rozważanym przypadku nie ma więc wartościowania, które byłoby potwierdzone dla obu znaczników (czyli żadne wartościowanie nie jest „dobre”).

Każde potwierdzone wartościowanie można rozszerzyć do totalnego potwierdzonego wartościowania (konstruując stosowną procedurę ewaluacyjną). Niech v będzie dowolnym wartościowaniem zupełnym (tj. $v = v^*$), zaś p i q elementami jednej sieci. Jeżeli $Typ(p) = Typ(q)$ (tj. p i q wskazują na to samo zdanie-typ), to albo $v(p) = v(q)$, albo któraś z wartości $v(p)$ lub $v(q)$ równa się n .²⁹ Dowód tego twierdzenia przebiega przez indukcję względem budowy zdań-typów. Następnie można pokazać, że każde zupełne wartościowanie v posiada skorelowaną z nim klasyczną interpretację w zbiorze formuł języka L_p^+ . Oznaczmy przez $\sigma: At(L_p^+) \rightarrow \{f, t\}$ klasyczną interpretację (wartościowanie) formuł atomowych języka L_p^+ (niezależnie od tego, czy zawierają one predykaty semantyczne) i niech v będzie wartościowaniem zupełnym. Mówimy, że σ jest skorelowana z v , jeśli dla wszystkich p takich, że $Typ(p) \in At(L_p^+)$ oraz $v(p)$ jest klasyczna, to $\sigma(Typ(p)) = v(p)$. Interpretację σ można w zwykły sposób rozszerzyć na wszystkie formuły języka L_p^+ . Oznaczmy ją przez σ^+ . Wówczas dla wszystkich znaczników p , jeżeli $v(p)$ jest klasyczna, to $\sigma^+(Typ(p)) = v(p)$.

Podsumowując, na gruncie propozycji Gaifmana proces poznawania predykatu prawdy ograniczony jest zawsze do znaczników tworzących określoną sieć powiązań i polega na dookreślanu jego ekstensji (oraz antyekstensji). Jest on formalnie reprezentowany przez ciąg wartościowań – tzw. procedurę ewaluacyjną – który w swej podstawowej wersji zaczyna się od wartościowania pustego i kończy się potwierdzonym wartościowaniem totalnym. Inne procedury ewaluacyjne mogą być wykorzystane do klasyfikacji zdań, np. odróżnienia stwierdzenia kłamcy od stwierdzenia prawdomówcy. Dany znacznik zostaje zaliczony do ekstensji predykatu prawdy Tr , jeśli w opisanej wyżej procedurze (zainicjowanej przez wartościowanie puste) zostanie mu przypisana ostatecznie wartość t . Jeśli natomiast znacznikowi owemu zostanie ostatecznie przypisana wartość f , to zaliczony on zostanie do ekstensji predykatu fałszu Fa . Znaczniki osiągające wartość n tworzą lukę.

²⁹ Oznacza to, że dwa znaczniki wskazujące na to samo zdanie-typ nie mogą przyjmować różnych wartości klasycznych, np. wykluczony jest przypadek, w którym $v(p) = t$, a $v(q) = f$.

3. Czarne dziury

Zajmijmy się jeszcze kwestią czarnych dziur. Pojęcie czarnej dziury zostało wprowadzone przez Gaifmana w związku z teorią prawdy Kripkego. Najlepiej wyjaśnić je na przykładzie. Przypomnijmy, na gruncie teorii prawdy Kripkego czarną dziurą jest np. zdanie kłamcy, które oznaczyliśmy przez L . Ponieważ nie można mu przyporządkować żadnej wartości klasycznej, tworzy ono lukę wartości prawdziwościowej i mówimy, że formuje dziurę na poziomie 0. Ten sam los dzieła stwierdzenia orzekające o L , że jest prawdziwe lub fałszywe, czyli zdania postaci $Tr(L)$ i $Fa(L)$. Również im nie można przyporządkować żadnej klasycznej wartości logicznej i tworzą w związku z tym lukę wartości prawdziwościowej. To czyni z L dziurę na poziomie 1. To samo w przypadku orzeczeń o prawdziwości lub fałszywości poprzednich stwierdzeń, czyli zdań postaci $Tr(^1Tr(L)^1)$, $Fa(^1Tr(L)^1)$, $Tr(^1Fa(L)^1)$ i $Fa(^1Fa(L)^1)$, co sprawia, że L formuje dziurę na poziomie 2. Zdanie jest czarną dziurą, jeśli formuje ono dziurę na każdym poziomie n . W tym właśnie sensie L jest czarną dziurą na gruncie teorii prawdy Kripkego. Łatwo zauważyć, że każde zdanie tworzące lukę wartości prawdziwościowej jest czarną dziurą, jeśli przyjmujemy następujące założenia: (1) nośnikami prawdy i fałszu są zdania-typy, (2) zdania α i „ α^1 jest prawdziwe” są równoważne, (3) relacja równoważności spełnia zasadę Leibniza, na mocy której jeśli zdania α i β są równoważne, to równoważne są również zdania „ α^1 jest prawdziwe” i „ β^1 jest prawdziwe” (jak i zdania „ α^1 jest fałszywe” i „ β^1 jest fałszywe”).

Gaifman określa zdania będące czarnymi dziurami jako „semantycznie niedotykalne” (ang. *semantic untouchables*), gdyż w żaden sposób nie można przekazać semantycznej informacji na temat ich wartości logicznej (Gaifman 1992, s. 241). Jak wspominałem wcześniej, jego propozycja zmierza do wyeliminowania czarnych dziur tak wielu, jak to tylko jest możliwe. Zdaniem autora *Pointers to Truth* rozumowanie przeprowadzone w związku z łamigłówką silnego kłamcy (o ile jest poprawne) ma świadczyć, że język naturalny zawiera mechanizm unikania czarnych dziur. O sukcesie w realizacji zamiaru usunięcia czarnych dziur mają świadczyć następujące dwa twierdzenia. Przy założeniu, że dla każdego zdania-typu istnieje nieskończenie wiele niezależnych znaczników wskazujących na owo zdanie, mamy:³⁰ (1) dla każdej formuły α istnieje wskazujący na nią znacznik p taki, że wartość $v(p)$ jest klasyczna, tj. $v(p) \in \{t, f\}$; (2) jeżeli $v(p) = n$, to istnieje znacznik q taki, że $Typ(q) = \neg Tr(p) \wedge \neg Fa(p)$ (czyli wskazujący na zdanie stwierdzające, że p tworzy lukę wartości prawdziwościowej) oraz $v(q) = t$. Twierdzenia te implikują, że w ramach lokalnie skończonych sieci możemy zawsze o znaczniku mającym wartość n sformułować prawdziwe (meta)stwier-

³⁰ Znacznikami niezależnymi nazywamy znaczniki, które nie mają wspólnych podznaczników. Pojęcie *podznacznika* jest analogonem pojęcia podformuły. Na przykład, jeżeli $Typ(p) = \alpha \wedge \neg\beta$, to podznacznikami p są: p , $Con^1(p)$, $Con^2(p)$, $Neg(Con^2(p))$. Nieskończoność, o której mowa w tym złożeniu, należy raczej rozumieć jako nieskończoność potencjalną.

dzenie, że tworzy on lukę wartości prawdziwościowej. Stanowi to warunek wystarczający pozbycia się czarnych dziur. W przypadku jednak znaczników będących elementami pewnego zstępującego ciągu nieskończonego i nieugruntowanego będą one wszystkie czarnymi dziurami. Inne czarne dziury mogą pojawiać się w językach o większej mocy ekspresywnej, np. w języku mogącym reprezentować zbiory i funkcje rekurencyjne, co prowadzi do reprezentowalności własnej składni (tj. relacji i operacji syntaktycznych). Przy założeniu, że w języku takim reprezentowalna jest funkcja kojarząca ze znacznikami wskazywane przez nie zdania-typy, czarne dziury można konstruować wykorzystując metodę diagonalizacji.³¹

4. Trudności i problemy

Przejdźmy do wskazania wybranych trudności i problemów teorii Gaifmana. Zaczniemy od pewnych problemów conceptualnych. Przypomnijmy, że teoria Gaifmana oparta jest na silnej trójwartościowej logice Kleenego. Logika ta charakteryzuje się tym, że jej zbiór tautologii jest zbiorem pustym. Może się to wydawać nieintuicyjne, gdyż tautologie często uważane są za uniwersalne prawdy *a priori* (prawdy konieczne). Można jednak argumentować, że ustalenie zakresu tego typu prawd nie jest właściwym przedmiotem badań logiki. Podstawowym zadaniem logiki jest ukazanie związków logicznych między wyrażeniami, zwłaszcza zaś określenie relacji wynikania zachodzącej pomiędzy zdaniami.³² Z drugiej strony, „usterka” owa daje się łatwo usunąć poprzez zaadoptowanie do teorii Gaifmana semantyki superwaluacyjnej pochodzącej od Basa van Fraasena.³³ Osobnym problemem jest sam wybór takiej czy innej logiki nieklasycznej w celu rekonstrukcji pojęcia prawdy. Kwestii tej nie będę tu jednak rozważał.

Zaproponowane ujęcie nie zachowuje standardowego statusu nośników prawdy jako obiektów propozycjonalnych (zdań, stwierdzeń, sądów itp.). Funkcja v jest określona na znacznikach nazwowych, co może budzić sprzeciw. Zadając pytanie „Czy to, co on powiedział jest prawdą?” (ewentualnie: „Czy to, co on

³¹ Niech p będzie znacznikiem takim, że $Typ(p) = \exists x(Typ(x) = Typ(p) \wedge \neg Tr(x))$ (zmienna x przebiega po zbiorze znaczników). Zdanie $\exists x(Typ(x) = Typ(p) \wedge \neg Tr(x))$ jest diagonalizacją formuły $\neg Tr(x)$.

³² Koresponduje to z koncepcją logiki jako operacji konsekwencji.

³³ W ujęciu wykorzystującym semantykę superwaluacyjną przyjmuje się, że predykat prawdy jest nieostry – nie dysponujemy precyzyjnym kryterium pozwalającym w przypadku dowolnego zdania określić, czy należy ono do ekstensji predykatu prawdy, czy nie. Semantyka ta opiera się na następującej idei. Każde zdanie atomowe zawierające predykat nieostry jest wartościowane jako prawdziwe lub fałszywe ze względu na daną precyzację. Tym samym każda dopuszczalna precyzacja wyznacza pewne klasyczne wartościowanie. Z drugiej strony, to samo zdanie może mieć różne klasyczne wartości logiczne zależnie od przyjętej precyzacji. Zdanie zawierające predykat nieostry jest *superwaluacyjnie prawdziwe* (*superwaluacyjnie fałszywe*), gdy jest ono prawdziwe (fałszywe) przy każdej dopuszczalnej precyzacji owego predykatu. Ujęcie superwaluacyjne zachowuje wszystkie klasyczne tautologie, zaś sprzecznościom przyporządkowuje fałsz.

powiedział jest fałszem?") mamy zwykle na myśli to, co dana osoba stwierdziła, czyli pewne zdanie-egzemplarz (lub zdania-egzemplarze). Mankament ten stosunkowo łatwo naprawić, gdyż każdy znacznik będący argumentem funkcji v denotuje (nazywa) określone zdania-egzemplarz, zaś zdania-egzemplarze same stanowią rodzaj znaczników (każde z nich wskazuje na zdanie-typ, którego jest egzemplarzem). Wszystkie ważne dla przedstawionej propozycji określenia można przeformułować tak, by dotyczyły bezpośrednio zdań-egzemplarzy. Z tej perspektywy nie ma większego znaczenia, czy funkcja v działa na znacznikach nazwowych, czy na zdaniach-egzemplarzach.

Wspomniałem wcześniej, że same reguły przypisywania wartości n nie pozwalają na odseparowanie stwierdzenia kłamcy od stwierdzenia prawdomowcy. Uogólniając, nie jest możliwe na ich gruncie przeprowadzenie rozróżnień między różnymi typami patologii (w szczególności odseparowanie zdań antynomialnych od innych zdań wzbudzających kontrowersje). Rozważmy na przykład zbiór znaczników $\{p, q\}$, gdzie w pierwszym przypadku $Typ(p) = Fa(q)$ oraz $Typ(q) = Tr(p)$, zaś w drugim przypadku $Typ(p) = Fa(q)$ oraz $Typ(q) = Fa(p)$. W obu przypadkach zbiór ów tworzy zamkniętą pętlę. Stąd w obu przypadkach znacznikom p i q zostaje przypisana wartość n , która stabilizuje się w kolejnych krokach ich procedur ewaluacyjnych (zainicjowanych przez wartościowanie puste). Chociaż oba są problematyczne, różnią się jednak charakterem – przypadek pierwszy stanowi koło kłamców i ma charakter antynomialny, natomiast przypadek drugi nie ma takiego charakteru. Jeśli więc interesuje nas wyróżnienie różnych kategorii zdań problematycznych, należy zbadać zachowanie się zdań w różnych procedurach ewaluacyjnych (a nie tylko w procedurze zainicjowanej przez wartościowanie puste).³⁴

Pewien kłopot sprawia następująca wersja stwierdzenia wzmocnionego kłamcy: „Niniejsze stwierdzenie jest fałszywe lub tworzy lukę wartości prawdziwościowej”. Stwierdzenia tego nie można jednak sformułować w ramach języka L_p^+ (a tym bardziej ocenić), ponieważ predykat „tworzy lukę wartości prawdziwościowej” do niego nie należy (jest predykatem metajęzykowym).³⁵ Można temu zaradzić wzbogacając język L_p^+ o predykat Gap i odpowiednio modyfikując reguły przypisywania wartości logicznej. W szczególności zmodyfikować należy regułę 8, dodając warunek: jeżeli $Typ(p) = Gap(q)$, $v(q) = n$ i $v(p) \neq n$ (czyli $v(p)$ jest nieokreślona lub klasyczna), to $v(p) = t$.

Zadawalająca teoria prawdy powinna być empirycznie adekwatna. Znaczy to w szczególności, że nie powinna przypisywać wartości logicznych zdaniom w sposób niezgodny z intuicjami użytkowników języka. Wydaje się, że propozycja Gaifmana nie zawsze reprezentuje w sposób adekwatny potoczne rozumowania mające na celu ustalenie wartości logicznej pewnych znaczników (czy zdań-

³⁴ Pod tym względem projekt Gaifmana przypomina propozycję Gupty i Belnapa.

³⁵ W ramach rozważanego języka sformułować można jedynie następującą (równoważną) jego wersję: „Niniejsze stwierdzenie jest fałszywe lub ani nie jest prawdziwe, ani nie jest fałszywe”.

egzemplarzy). Rozważmy stwierdzenie prawdomowcy oznajmiające o sobie samym tylko, że jest prawdziwe i załóżmy, że zostało ono sklasyfikowane jako tworzące lukę wartości prawdziwościowej. Oczywiście nie jest ono wówczas prawdziwe, a więc stwierdzenie przypisujące mu prawdziwość jest fałszywe. Wydaje się więc, że stwierdzenie prawdomowcy jest fałszywe. Jeżeli teraz przyjmiemy, że stwierdzenie owo jest fałszywe, to nie jest tak, jak ono głosi, czyli jest fałszywe. Innymi słowy, startując od uznania stwierdzenia prawdomowcy jako tworzącego lukę wartości prawdziwościowej, rewidujemy to założenie w kierunku uznania go za fałszywe, a kolejne kroki tylko potwierdzają to przyporządkowanie. Podobnie dla zwykłego stwierdzenia kłamcy oznajmującego o sobie samym tylko, że jest fałszywe. Startując od uznania go za tworzące lukę wartości prawdziwościowej, w następnych krokach rozumowania kwalifikujemy je na przemian jako fałszywe i prawdziwe. Tymczasem na gruncie teorii Gaifmana w obu przypadkach dochodzi do ustabilizowania się procedury ewaluacyjnej na n (poprzez regułę 5).³⁶

Kolejna obiekcja dotyczy – używając terminologii Gottloba Fregego – praw prawdziwości. Niech $Typ(p) = \forall x \neg (Tr(x) \wedge \neg Tr(x))$. Zdanie to nie wydaje się problematyczne. Głosi bowiem, że żadne zdanie nie jest zarazem prawdziwe i nieprawdziwe. Tymczasem z uwagi na jego samostosowność, znacznikowi p należy przypisać wartość n .³⁷

Rozważmy teraz tzw. łamigłówkę Gupty. Miała ona pokazywać, że teoria prawdy Kripkego oparta na konstrukcji punktów stałych ma istotne wady – nie zawsze adekwatnie reprezentuje potoczne rozumowania, których celem jest ocena logiczna pewnych zdań. Składają się na nią trzy zdania, z których pierwsze stwierdza, że zdanie trzecie jest prawdziwe, drugie stwierdza, że trzecie nie jest prawdziwe, natomiast trzecie oznajmia, że przynajmniej jedno z poprzednich twierdzeń nie jest prawdziwe (Gupta, 1982). W ramach propozycji Gaifmana możemy je sformalizować następująco:

$$\begin{aligned} Typ(p) &= Tr(r), \quad Typ(q) = \neg Tr(r), \\ Typ(r) &= (Tr(p) \wedge \neg Tr(q)) \vee (\neg Tr(p) \wedge Tr(q)) \vee (\neg Tr(p) \wedge \neg Tr(q)). \end{aligned}$$

³⁶ Z drugiej strony, jeżeli na wstępie znacznikowi wskazującemu na stwierdzenie prawdomowcy lub stwierdzenie kłamcy przypiszemy klasyczną wartość logiczną, wówczas dotycząca go procedura ewaluacyjna zachowuje się zgodnie z oczekiwaniami: wartość znacznika wskazującego na stwierdzenie prawdomowcy stabilizuje się na inicjującej wartości logicznej, natomiast wartość znacznika wskazującego na stwierdzenie kłamcy jest niestabilna, tj. oscyluje pomiędzy t i f .

³⁷ Przez $Gen(p)[x/p]$ oznaczmy znacznik wskazujący na uszczegółowienie zdania $Typ(p)$ względem p . Znacznik p wraz z $Gen(p)[x/p]$ oraz znacznikami, od których $Gen(p)[x/p]$ zależy tworzą zamknięte pętle. W procedurze ewaluacyjnej zastosowanie znajduje najpierw reguła 6, a następnie reguła 5. Zauważmy, że wśród $Gen(p)$ nie ma fałszów (znaczniki wskazujące na uszczegółowienia względem zdań zwykłych, tj. niesemantycznych, mają zawsze wartość t).

Rozumując w sposób potoczny, możemy bez trudu przypisać tym stwierdzeniom wartości klasyczne. Ponieważ stwierdzenia pierwsze i drugie wykluczają się, oba nie mogą być prawdziwe. Z tego powodu stwierdzenie trzecie jest prawdziwe. To właśnie głosi stwierdzenie pierwsze, przeto również ono jest prawdziwe. Stwierdzenie drugie musi więc być fałszywe. Tymczasem wprowadzony przez Gaifmana algorytm nie pozwala na dokonanie takiej oceny. Sieć znaczników zawierająca te trzy stwierdzenia i generowana przez r tworzy bowiem zamkniętą pętlę. Stąd na mocy reguły 6 wszystkie znaczniki w owej sieci otrzymają wartość n . Można na tej podstawie wysunąć wniosek, że reguła 6 nakazująca wszystkim znacznikom tworzącym zamkniętą pętlę przypisać wartość n jest zbyt mało subtelnym narzędziem oceny znaczników. Występowanie w zamkniętej pętli nie powinno wykluczać możliwości przypisania znacznikowi klasycznej wartości logicznej.

Rozważmy jeszcze następujący nieskończony ciąg znaczników: $p_1, p_2, \dots, p_i, \dots$ wskazujących na zdania, z których każde oznajmia, że następne jest prawdziwe: $Typ(p_1) = Tr(p_2)$, $Typ(p_2) = Tr(p_3)$, ..., $Typ(p_i) = Tr(p_{i+1})$, ... Na mocy reguły 7 każdy tworzący go znacznik uzyskuje wartość n . Powiedzmy, że – analogicznie jak w przypadku łamigłówki silnego kłamcy – zamierzamy teraz skomentować status (zdania-egzemplarza nazywanego przez) p_1 . Niech więc p_0 będzie znacznikiem takim, że $Typ(p_0) = \neg Tr(p_1)$. Przez analogię z łamigłówką silnego kłamcy p_0 powinno uzyskać wartość t . Tymczasem ponieważ ciąg $p_0, p_1, p_2, \dots, p_i, \dots$ również spełnia założenia reguły 7, w wyniku powtórnego jej zastosowania p_0 – wbrew oczekiwaniom – uzyskuje wartość n .

Według Gaifmana użycie znacznika wskazującego na jakieś zdanie zawsze wiąże się z wygłoszeniem stosownego metastwierdzenia czy metakomentarza. Wielu filozofów, zwłaszcza reprezentujących deflacyjne podejście do pojęcia prawdy, zwraca uwagę na inne jeszcze funkcje predykatów prawdziwościowych w języku potocznym, np. potwierdzania pewnych wcześniejszych stwierdzeń, zastępowania w wypowiedziach wygłoszonego wcześniej zdania, likwidowania cudzysłówów itp. Dla przykładu rozważmy rozmowę Alfego z Betą, w której Alfa wygłasza zdanie „6 jest liczbą doskonałą”, zaś Beta stwierdza „To, co powiedział Alfa jest prawdą”. Można argumentować, że Beta potwierdził jedynie stwierdzenie Alfego bez intencji wygłoszenia metakomentarza (właściwie powtórzył on stwierdzenie Alfego, ale w inny sposób). Choć stanowiska deflacyjne budzą szereg wątpliwości, nie należy jednak ignorować wskazywanych przez nie użycie predykatu prawdy. Propozycji Gaifmana można zarzucić, że nie uwzględnia owych użyci. Z drugiej strony, wspomniane użycia predykatu prawdy nie mają charakteru czysto semantycznego, lecz raczej należą do przedmiotu zainteresowań pragmatyki.

5. Zakończenie

Propozycja Gaifmana jest krokiem w kierunku zbudowania satysfakcjonującej teorii prawdy, która byłaby zorientowana nominalistycznie i respektowała

fizykalistyczny punkt widzenia. Autor *Pointers to Truth* realizuje to poprzez uznanie za podstawowe nośniki prawdy zdania-egzemplarze (ściślej rzecz biorąc, argumentami funkcji wartościowania w przedstawionej propozycji są znaczniki będące jednostkowymi nazwami zdań-egzemplarzy).³⁸ Richard L. Kirkham w swojej książce *Theories of Truth* wyróżnia kilka zalet takiego podejścia: istnienie zdań-egzemplarzy (w przeciwieństwie do sądów) nie budzi wątpliwości, nie jest dyskusyjny status ontologiczny nich samych ani ich części, nie wywołują żadnego sprzeciwu kryteria, za pomocą których identyfikuje się numerycznie różne zdania-egzemplarze (Kirkham, 1992, s. 63–64).³⁹ Można jeszcze dodać, że ponieważ zdanie-egzemplarz zawsze pojawia się w pewnym kontekście konwersacyjnym, składniki jego mają zawsze wyraźnie ustalone odniesienie przedmiotowe. Niechęć wielu autorów do uznania zdań-egzemplarzy za nośniki prawdy ma różne źródła. Jedni autorzy zwracają uwagę na ich kontekstualną wrażliwość (wartość logiczna zdania-egzemplarza może się zmieniać wraz z kontekstem), inni natomiast podnoszą kwestię istnienia niewyrażonych prawd (tak jak istnieje wiele nienazwanych przedmiotów; Dummett 1999, s. 264; Gupta, 1982, s. 4). Obiekcja druga stwarza większy problem. Wiąże się z niemożliwością oceny logicznej egzemplarza danego zdania dopóki nie zaistniał on w czyjeś wypowiedzi.⁴⁰ Nie zagraża ona jednak propozycji Gaifmana, ponieważ funkcja wartościowania v jest w niej określona na znacznikach odnoszących się do zdań-egzemplarzy, a nie na samych zdaniach-egzemplarzach. Znacznik poprzez funkcję *Typ* wskazuje na dane zdanie-typ, którego pewien egzemplarz jest nazywany przez ów znacznik i może być zdaniem takim, że nikt nigdy go nie wypowiedział (np. z powodu jego skomplikowania czy długości). Reguły opisujące funkcję v nie eliminują takich przypadków. Problem pojawia się, gdy podejmiemy próbę określenia statusu ontologicznego takiego niezmaterializowanego zdania-egzemplarza. Wydaje się, że kategoria zdań-egzemplarzy jako nośników prawdy powinna obejmować nie tylko takie, które aktualnie istnieją, ale również takie, które mogą zaistnieć. Rozwiązanie tej kwestii wymaga pogłębionej analizy ontologicznej, na którą brak tu miejsca.

³⁸ Przypomnijmy, nominalizm jest stanowiskiem negującym istnienie w rzeczywistości pozaumysłowej przedmiotów abstrakcyjnych – istnieją jedynie obiekty jednostkowe i konkretne. Tego typu obiektami są zdania-egzemplarze. Dodajmy, że reistyczna wersja nominalizmu za nazwy rzetelne uznaje jedynie nazwy rzeczy i postuluje używanie tylko takich nazw w wypowiedziach. Prezentowanej teorii nie można uznać za pełnokrwistą teorię nominalistyczną. Nie kwestionuje ona istnienia zdań-typów, jak i własności opisywanych przez predykaty, w szczególności zaś przez predykat prawdy.

³⁹ Stanowisko Kirkhama na temat bezdyskusyjnego statusu ontologicznego zdań-egzemplarzy wydaje się zbyt optymistyczne. Przykładowo można postawić pytanie, czy zdanie-egzemplarz w postaci napisu jest rzeczą, czy może jest własnością pewnej rzeczy (np. kartki papieru, na której zostało napisane)?

⁴⁰ Na zarzut ten narażone jest również stanowisko uznające zdania-typy za podstawowe nośniki prawdy, jeśli zdanie-typ utożsamia się z klasą zdań-egzemplarzy równokształtnych lub równobrzmiących.

BIBLIOGRAFIA

- Barwise, J., Etchemendy, J. (1987). *The Liar. An Essay on Truth and Circularity*. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Chapuis, A. (1993). *Circularity, Truth, and the Liar Paradox*. Bloomington: Indiana University.
- Dummett, M. (1999). Of What Kind of Thing is Truth a Property? W: S. Blackburn, K. Simmons (Red.), *Truth* (s. 264–281). Oxford: OUP.
- Fraassen, B. C. van (1966). Singular Terms, Truth-Value Gaps and Free Logic. *Journal of Philosophy*, 68(17), 481–495.
- Gaifman, H. (1988). *Operational Pointer Semantics: Solution to Self-Referential Puzzles I*. W: M. Vardi (Red.), *Theoretical Aspects of Reasoning About Knowledge* (TARK, s. 43–59). Los Angeles: Morgan Kaufmann.
- Gaifman, H. (1992). Pointers to Truth. *The Journal of Philosophy*, 89(5), 223–261.
- Gaifman, H. (2000). Pointers to Propositions. W: A. Chapuis, A. Gupta (Red.), *Circularity, Definition, and Truth*, (s. 79–121). New Delhi: Indian Council of Philosophical Research.
- Gupta, A. (1982). Truth and Paradox. *Journal of Philosophical Logic*, 11(1), 1–60.
- Gupta, A., Belnap, N. (1993). *The Revision Theory of Truth*. Cambridge, Mass.: The MIT Press.
- Gupta, A., Martin, R. L. (1984). Fixed Point Theorem for Weak Kleene Valuation Scheme. *Journal of Philosophical Logic*, 13(2), 131–135.
- Kirkham, R. L. (1992). *Theories of Truth. A Critical Introduction*. Cambridge, Mass.: The MIT Press.
- Koons, R. C. (1992). *Paradoxes of Belief and Strategic Rationality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kripke, S. (1975). Outline of a Theory of Truth. *Journal of Philosophy*, 72(19), 690–716.
- Leitgeb, H. (2005). What Truth Depends On. *Journal of Philosophical Logic*, 34(2), 155–192.
- Peirce, Ch. S. (1997). *Wybór pism semiotycznych* [Selected Writings on Semiotics]. Warszawa: Znak-Język-Rzeczywistość, Polskie Towarzystwo Semiotyczne.
- Simmons, K. (2018). Contextual Theories of Truth and Paradox. W: M. Glanzberg (Red.), *The Oxford Handbook of Truth* (s. 755–786). Oxford: OUP.
- Skyrms, B. (1984). Intensional Aspects of Semantical Self-Reference. W: R. L. Martin (Red.), *Recent Essays on Truth and the Liar Paradox* (s. 119–131). Oxford: Clarendon Press.
- Tworak, Z. (2009). *Współczesne teorie prawdy* [Modern Theories of Truth]. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

SUMMARY: In this article, I discuss the theory of truth proposed by Haim Gaifman from the perspective of dealing with various problematic sentences. I intend to show that this concept is open to serious objections as much as Saul Kripke's related theory. The theory is motivated by the strong liar puzzle and tries to solve it correctly in a formally precise way. According to Gaifman, we should assign truth values not to sentence types, but to their tokens. The truth value of token depends on not only its sentence type, but also the network among tokens. Hence the presented theory is a paradigm of the contextual theory of truth. Two tokens of the same sentence type might have different truth values. For generality Gaifman prefers to use the term *pointer* instead of *token*. Truth value is assigned to pointer by the algorithm called *pointer semantics*. The paper contains an exposition of the technical apparatus of the theory and its disadvantages.

KEY WORDS: truth, the strong liar puzzle, pointer, the black hole.

